

TAMPEREEN YLIOPISTO

Saara Airaksinen

URHEILUSEUROJEN TALUTUSNUORASSA?

Suomenkielisten 5–7-päiväisten paikallis- ja maakuntalehtien urheilutoimittajien
näkemyksiä kriittisyydestä

Journalistiikan pro gradu -tutkielma

Joulukuu 2016

TAMPEREEN YLIOPISTO

Viestinnän, median ja teatterin yksikkö

AIRAKSINEN, SAARA: Urheiluseurojen talutusnuorassa? Suomenkielisten 5–7-päiväisten paikallis- ja maakuntalehtien urheilutoimittajien näkemyksiä kriittisyydestä

Pro gradu -tutkielma, 84 s., 6 liites.

Journalistiikka

Joulukuu 2016

Pro gradu -tutkielmani aiheena on paikallis- ja maakuntalehtien urheilutoimittajien näkemys kriittisyydestä ja sen tarpeesta omassa työssä ja urheilujournalismissa yleisemmin. Selvitän sitä, millaisena urheilutoimittajat kokevat kriittisyyden käytännön arkisessa työssä ja myös sitä, mitä he ajattelevat kriittisen journalismin toteutumisesta koko ammattikunnan keskuudessa.

Tutkimukseni on pääosin määrällinen. Tutkin aihettani kyselylomakkeella, jossa on kolme aihealuetta. Kyselylomake sisältää 15 kysymystä ja taustatietokysymykset. Lomakkeessa on sekä strukturoituja kysymyksiä että avoimia kysymyksiä. Vastauksia käsittelen manuaalisesti laskemalla, luokittelemalla ja ristiintaulukoimalla.

Tutkimuskohteenani on kaikkien 5–7-päiväisten suomenkielisten paikallis- ja maakuntalehtien urheilutoimittajat. Lehtiä on yhteensä 30. Tutkimusjoukkona on yhteensä 83 urheilutoimittajaa, joista kyselyyn vastasi 46 toimittajaa. Vastausprosentti on siis 55,4.

Saamieni vastausten mukaan kriittisimmin urheilujournalismissa suhtaudutaan moraalisiin kysymyksiin ja eniten kriittisiä juttuja urheilutoimittajat kertovat kirjoittavansa urheilusuorituksista. Näkyvin laji tutkimieni urheilutoimittajien lehdissä on jääkiekko. Kolmen kärkeen sijoittuvat myös jalkapallo ja yleisurheilu. Tärkeimmiksi syiksi näille painotuksille vastaajat mainitsevat lajin harrastajamäärät lehden levikkialueella, toimituksen oman linjanvedon ja lajin yleisömäärät.

Lehtensä lajipainotuksiin vastaajat suhtautuivat varsin myönteisesti. Vastaajista 43, eli noin 93 prosenttia on sitä mieltä, että hyväksyy valitut painotukset joko täysin tai ainakin osittain. Pienilevikkisten lehtien toimittajat hyväksyvät painotukset useammin kuin suurempilevikkisten lehtien. Ikäryhmien vertailussa vanhemman polven toimittajat hyväksyivät painotukset paremmin kuin nuoremmat kollegansa.

Tutkimustuloksien perusteella on pääteltävissä, että urheilutoimittajat ovat halukkaita vertaamaan itseään ja kriittisyyttään muuhun journalismiin. Pohtiessaan omaa kriittisyyttään suhteessa muihin urheilutoimittajoihin ovat myös suoritukseensa suhteellisen tyytyväisiä. Toisaalta, vaikka urheilutoimittajat kokevat kriittisyyden tärkeäksi journalismissa ja urheilujournalismissa, vastaajat sanovat harjoittavansa kriittistä journalismia melko harvoin. Vastaajat myös arvioivat, että kriittisyyden määrää urheilujournalismissa pitäisi lisätä.

Avainsanat: urheilujournalismi, kriittisyys, maakuntalehti, paikallislehti, kyselylomake

Sisällys

1 Johdanto.....	1
2 Journalismin tehtävät ja identiteetti	5
2.1 Nelijalkainen journalismi ja lisäarvon tavoittelu.....	5
2.2 Viihdyttävä urheilujournalismi.....	7
2.3 Moniosaajan identiteetti	12
2.4 Paikallisuuden erityispiirteet: Maakuntalehti, paikallislehti, alueellinen lehti.....	13
2.5 Ammattimaistunut urheilutoimittaja lähestyy yleistoimittajaa	15
3 Journalismin työtavat ja kriittisyys.....	18
3.1 Tietolähteistään riippuvainen toimittaja.....	18
3.2 Vapaampi urheilutoimittaja?	20
3.3 Journalismin kriittisyys ja sen toteutuminen	22
3.3.1 Journalismi vallan vahtikoirana	23
3.3.2 Toimittajien tieto- ja valtasuhteet	25
3.4 Kriittisyys urheilujournalismissa.....	26
3.5 Kriittisyys tässä tutkimuksessa.....	29
4 Tutkimuksen kulku.....	31
4.1 Tutkimuskysymykset.....	31
4.2 Tutkimuskohde ja aineisto.....	32
4.3 Kyselytutkimuksen valintaperusteet.....	32
4.4 Kyselylomake	34
4.5 Kyselyn toteuttaminen.....	37
5 Tulokset.....	39
5.1 Lajien väliset painotukset.....	42
5.1.1 Lajien palstatila.....	43
5.1.2 Suhtautuminen painotuksiin	45

5.1.3 Tyytyväiset portinvartijat.....	47
5.2 Urheilujournalismin sisällöllinen kritiikki	49
5.2.1 Suoritukset	49
5.2.2 Päätöksenteko	50
5.2.3 Talous	51
5.2.4 Moraali.....	53
5.3 Urheilujournalismi vs. muu journalismi.....	54
5.3.1 Vertailu muihin aloihin.....	56
5.3.3 Kriittisyys suhteessa eri aiheisiin.....	58
5.3.4 Kriittisyys on tärkeää.....	60
6 Katsaus tulosten taakse	62
6.1 Tulosten yhteenvetoa.....	62
6.1.1 Lajipainotusten ongelmat.....	63
6.1.2 Kriittisyyden rajoitteet	65
6.1.3 Kiireen vaikutus kriittisyyteen.....	65
6.1.4 Kritiikki kollegoita kohtaan	67
6.2 Symbioosi vai jotakin muuta?	68
6.3 Lähemmäksi yleistöimittajuutta, entä sitten?	69
6.4 Urheilusta lehtien säästökohde?	71
7 Lopuksi.....	74
7.1 Tutkimuksen validius ja luotettavuus.....	74
7.2 Muu kriittinen tarkastelu	76
7.3 Uusia avauksia.....	78
Lähteet:	80
Liite 1. Kyselylomake.....	85

1 Johdanto

”Kyllähän nää maakuntalehdet tietenkä kuitenkin aika kilttejä on, että tommonen kriittisyys puuttuu.”

Näin totesi erään maakuntalehden urheilutoimittaja, kun keskustelin hänen kanssaan siitä, millaista journalismia urheiluosastolla tehdään. Lausahdus jäi kaivelemaan mieltäni. Olen itse työskennellyt kolmen kesän verran urheilutoimittajana maakuntalehdessä ja työssä panin merkille, että monesti lehden urheilutoimittajilla ja alueen urheiluseurojen välillä on hyvin läheinen suhde.

Alun lausahduksen esittänyt toimittaja ei ole yksin ajatuksensa kanssa. Urheilujournalismia ylipäänsä on syytetty aikojen saatossa kritiikittömyydestä. Muiden muassa Pertti Hemánus (1983) on moittinut urheilutoimittajien symbioottista suhdetta urheiluväkeen. Tämä puolestaan juontaa juurensa urheilutoimittajien profession historiasta, joka alkoi toimittajista, jotka olivat enemmän tai vähemmän itsekin osa urheilujärjestöjen toimintaa (Koljonen 2000, 53).

Läheisyys urheiluväen kanssa ei kuitenkaan ole ainoa syy, miksi urheilujournalismia pidetään kritiikittömänä. Juttujen muotoon ja vaikkapa haastatteluiden tekemiseen vaikuttavat monet muutkin asiat. Jo pelkästään urheilujournalismin rooli yhteishengenkohottajana vaikuttaa siihen, millaista journalismia kannattaa tehdä. Lisäksi jokaisen toimituksen omat käytännöt sekä arjen realiteetit vaikuttavat journalismin kriittisyyteen.

Lopulta ajatus kriittisyydestä palautuu kysymykseen siitä, millainen toimittajan pitäisi olla. Urheilutoimittajat, varsinkin maakunta- ja paikallislehtien urheilutoimittajat, tasapainottelevat oman identiteettinsä kanssa yleensä alueen edun ja ammatillisten ihanteiden välimaastossa. Jännite on aivan erilainen kuin vaikkapa valtakunnallisissa lehdissä.

Urheilujournalismin kriittisyys on mielenkiintoinen tutkimusaihe, sillä urheilujournalismiin kriittisyys on noussut hyveeksi vasta verraten hiljattain. Kari Koljosen tutkimuksen mukaan urheilutoimittajat ovat siirtyneet hiljalleen urheilun asiamiehistä ammattimaisempaan ja analyyttisempään toimintaan. Koljosen tarkastelemassa Helsingin Sanomissa urheilutoimitus oli siirtynyt 1970-luvulta 1990-luvulle mentäessä erikoisjournalismista ja tiukasta sitoutumisesta huippu-urheiluun kohti yleisjournalismia ja liikuntaa. (Koljonen 2000, 125).

Koljosen tutkimus käsitteli siis valtakunnallista sanomalehteä ja tarkastelu päättyy 1990-luvulle. Erityisesti paikallis- ja maakuntalehdissä ollaan kuitenkin edelleen varsin riippuvaisia alueen urheiluelämästä. Oman kokemukseni mukaan lehdissä pyritään kyllä kriittisyyteen, mutta käytännön arki asettaa toiminnalle omat rajoituksensa. Kiire rajoittaa mahdollisuuksia perehtyä aiheisiin, ja usein toimitaan vain hyväksi havaitun rutiinin pohjalta sen enempää miettimättä.

Vaikka kriittisyydellä ja sen puutteella on monta ulottuvuutta, ei voida kiistää etteikö urheilutoimittajien erityislaatuinen suhde lähteisiinsä vaikuttaisi heidän työtapoihinsa. Urheilutoimittajille on ominaista ”tietynväristen silmälasien lävitse katsominen”. Otteluiden tapahtumia tulkitaan omiaan ymmärtäen. Tämä johtaa myös siihen, että toisinaan lähdekritiikki unohdetaan ja tietolähteen annetaan puhua jutussa ilman, että toimittaja kysyy hänen motiivejaan. (Pänkäläinen 1998a, 170–171).

Tästä esimerkkinä toimii kevään 2016 jääkiekon SM-liigan finaaliottelussa sattunut tapaus ja sen uutisointi. Viidennessä finaaliottelussa puhutti Tampereen Tapparan voittomaali helsinkiläistä HIFK:ta vastaan. Tuomarit jättivät viheltämättä jäähyn kiistanalaisessa tilanteessa ja etenkin HIFK tunsu kokeneensa vääryyttä.

Seuraavana päivänä molempien joukkueiden kotikaupungeissa ilmestyvät lehdet Aamulehti ja Helsingin Sanomat uutisoivat ottelusta. Lehtien näkemykset tuomareiden toiminnasta erosivat huomattavasti. Jo pelkästään juttujen otsikot kertoivat erilaisista näkökulmista. Helsingin Sanomien otsikko päivitteli: ”Tuomarivirhe vei sarjan katkollen”. Aamulehden otsikko lähestyi otteluselostusta puolestaan Tapparan mestaruusjahdin näkökulmasta: ”Vain yksi puuttuu”.

Helsingin Sanomissa sekä otteluselostuksessa että siihen liittyvässä kommentissa toimittaja otti avoimesti kantaa tuomaritoimintaan ja syytti tuomareita HIFK:n joukkueen tapaan virheestä. Kommentissa toimittaja ihmettelee ”miten finaali voi ratketa tuomarivirheeseen”.

Aamulehti puolestaan käsitteli ottelua monesta eri näkökulmasta ja nosti pääjutussa tuomaritoiminnan esiin vain lyhyesti. Lisäksi tapauksesta oli pieni lisäjuttu, jossa päästettiin ääneen HIFK:n tuohtunut kapteeni Arttu Luttinen. Jutussa kuitenkin todettiin, että Luttisen kommentit ovat ”uhriutuvia” ja korostettiin, että kyse oli HIFK:n mielestä tuomarivirheestä.

Tämä on vain yksi viimeaikainen esimerkki siitä, kuinka urheilutoimittajat asettuvat ”omiensa” puolelle. Paikallis- ja maakuntalehtiä pidetään oman alueensa äänenkannattajina, mutta tässä esimerkissä mukana oli maakuntalehden lisäksi myös valtakunnalliseksi mielletty Helsingin

Sanomat. Molemmat lehdet ovat avoimesti asettuneet kiistassa ilmestymiskaupunkinsa joukkueen puolelle.

Viime aikoina kriittiselle urheilujournalismille on ollut erityistä tilausta myös kansainvälisellä tasolla. Suurten urheilun kattojärjestöjen, kuten Kansainvälisen olympiakomitean ja jalkapalloliitto Fifan toimet ovat olleet tarkemman syynin alla kuin pitkään aikaan. Skandaali toisensa perään on seurannut urheilun vallanpitäjiä, ja toimittajilla on riittänyt pengottavaa. Kansainvälinen urheilujournalismi on pannut esimerkiksi lahjusskandaalissa rypevän Fifan todella koville.

Suomessa vastaavanlaista kovistelua nähdään harvemmin. Esimerkiksi Jääkiekkoliitossa on tällä hetkellä menossa vallanvaihto, kun pitkäaikainen nokkamies Kalervo Kummola on siirtymässä syrjään. Kummola on hallinnut suomalaista jääkiekkoa tiukalla otteella monta vuotta. Hänen hahmonsä ja työtapansa ovat herättäneet monenlaisia tunteita ja myös närkästystä sekä vastarintaa. Voisi ajatella, että Kummolan aikakautta arvioitaisiin nyt pestin päättyessä kilpaa kriittisesti, mutta tällaisia juttuja on vähän, jos lainkaan. Muutenkin kritiikkiä järjestöjen puheenjohtajia kohtaan näkee melko harvoin.

On myös merkillistä, että vaikkapa jääkiekon SM-liigassa tuskailtiin päättyneellä kaudella yleisömäärien vähyden kanssa, mutta urheilutoimittajat eivät ole olleet halukkaita tarjoamaan kattavaa kokonaiskuvaa siitä, miksi kansallinen jääkiekko ei enää kiinnosta yleisöä entiseen malliin. Joitakin juttuja aiheesta on tehty, mutta mielestäni syiden juurille ei ole päästy tai edes yritetty päästä.

Onkin mielenkiintoista pohtia, onko Suomessa urheilutoimituksissa vielä liian kiltin journalismin kulttuuri. Edellinen esimerkkini oli valtakunnalliselta tasolta, mutta maakunnissa ja paikallislehdissä tilanne on vielä erityislaatusempi, sillä levikkialue on pieni ja urheiluihmiset tuttuja.

Urheilutoimittajien kriittisyyttä on tutkimuksessa pohdittu jonkin verran ja vielä enemmän on keskitytty esimerkiksi politiikan journalismin kriittisyyteen. Muun journalismin kriittisyyden tutkimus tukee hyvin urheilujournalismin tutkimusta, sillä esimerkiksi politiikan toimittajan työssä on paljon samaa kuin urheilutoimittajan työssä.

Kartoitukseni mukaan itse urheilutoimittajilta ei kuitenkaan tutkimuksessa ole juurikaan kysytty heidän ajatuksiaan kriittisyydestä. Muiden alojen toimittajilta asiaa on kyllä tiedusteltu, mutta urheilutoimittajien käsityksistä on tehty lähinnä valistuneita arvauksia muun tutkimuksen

perusteella. Siksi onkin mielestäni korkea aika päästää itse urheilujournalismin tekijät ääneen tutkimukseni vastausvaihtoehtojen kautta.

Kaiken kaikkiaan kysymys urheilutoimittajien kriittisyydestä on varsin monimutkainen yhdistelmä. Jo yksin kriittisyyden käsitteen määrittäminen on kaikkea muuta kuin yksinkertaista. Aivan aluksi käyn kuitenkin läpi, millaisia muita käsitteitä ja ajatuksia tarvitsen tutkimukseni tueksi.

Toisessa ja kolmannessa luvussa pureudun siihen, millä tavoin urheilujournalismi suhteutuu muuhun journalismiin. Ensin pohdin teoreettisemmalla tasolla, millaisia ovat journalismin tehtävät ja journalistin identiteetti ja vertaan näitä urheilujournalismiin. Sitten tarkastelen konkreettisemmin itse journalistin työhön liittyviä alueita, työtapoja ja kriittisyyttä. Myös näissä pohdin journalismin ja urheilujournalismin välisiä yhteneväisyyksiä ja eroja.

Tämän jälkeen esittelen tutkimusstrategiani, tutkimuskysymykset ja menetelmän. Käyn läpi saamiani tuloksia ja pohdin, millaisia päätelmiä näiden tulosten pohjalta voisi tehdä. Lisäksi pohdin alkuluvun ja tulosten pohjalta hieman syvemmin journalismin ja urheilujournalismin välistä suhdetta. Lopuksi asetan myös oman tutkimukseni kriittisen tarkastelun kohteeksi ja pohdin, millaista jatkotutkimusta aiheesta voisi tehdä.

2 Journalismin tehtävät ja identiteetti

Tässä ja seuraavassa luvussa pureudun siihen, miten journalismi yleensä ammattina ja instituutiona sekä urheilujournalismi suhteutuvat toisiinsa erilaisten teemojen kautta. Aluksi käsittelen aiemmin tehdyn tutkimuksen pohjalta journalismin tehtäviä, ja pohdin miltä osin urheilujournalismin tehtävät ovat samanlaisia, ja missä kohdin ne kenties eroavat journalismista yleisesti.

Sitten tarkastelen tarkemmin journalistien identiteettiä ja vertaan tätä tutkimuksen pohjalta hahmottelemaani urheilujournalistin identiteettiin, joka on vuosien saatossa ollut lähes jatkuvassa muutoksessa.

2.1 Nelijalkainen journalismi ja lisäarvon tavoittelu

Journalismi on tunnetun määritelmän mukaan ajankohtaista ja faktapohjaista sekä itsenäistä ja edustavaa. Ajankohtaisuus tarkoittaa sitä, että välitettyjen sisältöjen tuoreus lisää journalismissa niiden arvoa. Uutisjournalismi myös kertoo faktatietoa siitä, mitä maailmassa tapahtuu tai on tapahtunut. Nykymediaan kuuluvat myös ajatukset itsenäisyydestä ja edustavuudesta, joilla tarkoitetaan sitä, että journalismi toimii itsenäisen harkinnan perusteella, mutta edustaa myös suurta yleisöä. (Kunelius 2003, 21–23).

Journalismin tutkijat ovat pyrkineet tarkentamaan käsitystä journalismista kuvaamalla sitä tutkimusta varten luomillaan käsitteillä. Yksi näistä käsitteistä on Risto Kuneliuksen ajatus journalismista ”nelijalkaisena otuksena”, joka tarkoittaa sitä, että hyvällä journalismilla on tehtävä tiedonvälittäjänä, tarinoiden kertojana, julkisen keskustelun ylläpitäjänä ja julkisen toiminnan resurssina (Kunelius 2000, 5).

Tiedonvälitystehtävänsä journalismi on rakentanut viimeisen sadan vuoden ajan ja samalla vahvistanut asemaansa yhteiskunnassa. Suhdetta on rakennettu niin yleisöön, jolle tietoa välitetään, kuin niihin yhteiskunnan toimijoihin, joilta tietoa halutaan. Journalismin kyky tietää riippuukin paljon muista yhteiskunnan ”tietolaitoksista”. (Kunelius 2000, 6).

Tiedonvälityksen lisäksi journalismi on myös tarinoiden kertomista. Toimittajien oman käsityksen mukaan hyvä juttu on paitsi informatiivinen, myös hyvin kirjoitettu. Toimittajat ajattelevat, että tietoa välittävien uutisten lisäksi journalismi on myös tarinoita. Uutisten ja tarinoiden ero on edelleen nähtävissä journalismin eri juttutyypeissä. (Emt., 9).

Journalismin tehtäviin kuuluu myös julkisen keskustelun herättäminen ja ylläpitäminen. Journalismi toimii vartijana, joka päästää julkisuuteen objektiivisia näkemyksiä ja myös painavia tai poikkeavia subjektiivisia mielipiteitä. (Emt., 12).

Lisäksi journalismi toimii joidenkin yhteiskunnallisten toimijoiden julkisena resurssina. Aiemmin poliittinen lehdistö ajoi tietoisesti tietynlaisia näkemyksiä yhteiskunnasta. 1990-luvulla ammatillistuneen journalismin ja PR-toiminnan myötä journalismi ei enää haluaisi olla minkään tietyn tahon resurssi, mutta käytännössä näin väistämättä välillä käy. Yhteiskunnalliset toimijat ovat oppineet käyttämään journalismin tarjoamaan julkisuutta hyväkseen. (Emt., 18).

Heikkilä, Ahva, Siljamäki ja Valtonen (2012) puolestaan erottelevat toisistaan journalismin päämäärä- ja toimintasäännöt, joilla he pyrkivät tuomaan esille journalismin tehtävien ja käytännön työn suhdetta. Päämääräsäännöt vastaavat paljolti edellä kuvattuja journalismin tehtäviä, joilla perustellaan sitä, mitä toimittajat ja toimitukset työllään tavoittelevat. Toimintasäännöillä taas viitataan käytännön työn valintoihin, joilla toimittajat pyrkivät jutunteossa toteuttamaan erilaisia tavoitteita.

Journalismi on historiansa aikana pyrkinyt hitaasti irti erilaisista sitoumuksista. Sanomalehtien kytkökset puolueisiin vähenivät 1950-luvun puolivälistä 1990-luvun lopulle ja samalla sisällöt ja tyylit yhdenmukaistuivat. Muutoksen edetessä pyrittiin journalismissa ensin objektiivisuuteen ja lopulta vain luotettavuuteen. (Heikkilä ym. 2012, 19–20).

Tällä kaikella on pyritty luomaan laadukkaampaa journalismia ja näin lisäarvoa. Toimittajat ovat mieltäneet journalismin yhteiskunnalliset ja kulttuuriset tehtävät perimmäiseksi arvoksi, mutta tämän rinnalle on tullut lisäarvon tavoittelu. Journalismin laatu ja vaatimus sen tuottamasta lisäarvosta ovat kytkeytyneet toisiinsa. (Emt., 17–18).

Lisäarvosta on tullut journalismin päämääräsääntö ja sitä haetaan toimintasääntöjen tasolla kiinnostavuuden käsitteen avulla. Enää ei siis riitä, että journalismi hoitaa yhteiskunnallisen tehtävänsä asiapohjaisen tiedon välittäjänä vaan asiakkaille pitää tarjota myös kiinnostavaa journalismia. Kiinnostavuudesta on tullut toimitusten keskeinen pyrkimys. (Emt. 23–24).

Kunelius listaa nelijalkaisuuden lisäksi journalismin tehtäviä Talcott Parsonsien funktionalististen välttämättömyyksien perusteella. Median yhteiskunnallisiksi tehtäviksi Kunelius mainitsee tiedollisten resurssien kierrättämisen, arvojen ja normien uusintamisen, me-hengen luomisen ja vallan vahtikoirana toimimisen. (Kunelius 2003, 184–200).

Vuonna 2014 tehdyssä tutkimuksessa suomalaiset toimittajat itse listasivat tärkeimmiksi tehtävikseen riippumattomana tarkkailijana toimimisen, asioiden raportoimisen sellaisina kuin ne ovat ja ajankohtaisten tapahtumien analysoimisen. (Pöyhtäri ym. 2014, 10). Kaikki nämä ovat hyvin perinteisiä journalistin tehtäviä ja niistä on pääteltävissä, että toimittajat itse pitävät tiedonvälitysfunktiota ja vallan vahtikoirana toimimista suuressa arvossa. Tästä kertoo myös se, että vastenmielisimpinä tehtävinä toimittajat pitivät hallituksen linjan tukemista ja myönteisen kuvan luomista poliitikoista (emt., 12).

2.2 Viihdyttävä urheilujournalismi

Urheilujournalismia yhtenä journalismin osa-alueena voidaan tarkastella samojen yhteiskunnallisten tehtävien valossa kuin muutakin journalismia. Vaikka urheilujournalismi on tarkastelukohteena varsin omalaatuinen, ovat sen tehtävät ja niiden kehitys vertailtavissa journalismin tehtäviin yleisesti. Seuraavassa pohdin, mitä tehtäviä urheilujournalismilla on, ja onko urheilujournalismilla ja journalismilla tehtävien tasolla jotakin eroa.

Urheilujournalismia tehdään Suomessa monella eri taholla. Päivälehdillä ja iltapäivälehdillä on omat osastonsa urheilulle. Urheilusta kirjoittavat myös aiheeseen vihkiytyneet erikoislehdet. Televisio ja radio pystyvät välittämään urheilutapahtumia reaaliajassa ja lisäksi urheilu-uutisille ja ajankohtaisohjelmille on omat paikkansa sähköisessä mediassa.

Internetin mukana urheilujournalismin kentälle ovat tulleet myös erilaiset tiettyyn lajiin erikoistuneet sivustot, kuten Pääkallo ja Jatkoaika, jotka julkaisevat journalistista materiaalia osin vapaaehtoisten kirjoittajien ja kuvaajien voimin. Lisäksi urheilumediaan voidaan joissakin tapauksissa laskea kuuluviksi myös jotkin urheilua käsittelevät blogit ja sosiaalisen median sivustot. Kaikki nämä urheilujournalismia tuottavat muodot tekevät journalismia hieman eri tavoin, mutta aihealue niillä on yhteinen.

Pauli Vuolle on jakanut urheilujournalismin toiminnan kolmeen osaan: urheilujournalismi on tietojen, tunne-elämysten ja toimintamallien välittämistä. Urheilujournalismi siis jakaa ja jäsentää Vuolteen mukaan uutta tietoa, tarjoaa elämyksiä ja esteettisiä kokemuksia ja houkuttelee uusia harrastajia eri lajien pariin. (Vuolle 1983, 75–78).

Vuolteen jaottelu on peräisin 1980-luvulta, jolloin urheilumedian toiminta oli vielä hyvin erilaista kuin nykypäivänä. Vuolle mainitsee ensimmäisenä tehtävänä tietojen välittämisen. Journalismin

tärkeimpiä tehtäviä on Kuneliuksen määritelmän mukaan tiedonvälitys ja Vuoteen ajatuksen mukaisesti urheilujournalismi olisi tässä suhteessa samanlaista.

Urheilujournalismilla on toki koko sen historian ajan ollut tiedonvälityksellinen tehtävä erityisesti urheilusuoritusten raportoijana. Toisaalta journalismissa pyritään uutisten lisäksi kertomaan tarinoita ja viihdyttämään.

Kari Koljosen mukaan urheilujournalismiakaan ei voida pitää ainoastaan tiukan faktapohjaisena journalismina. Urheilujournalismi ei ole myöskään pelkkää viihdettä, sillä se täyttää samoja tehtäviä kuin muutkin journalismin alueet. Tämän vuoksi Koljonen sijoittaa urheilujournalismin viihteen ja journalismin välimaastoon. (Koljonen 2000, 4).

Mielestäni tiedonvälitys ei olekaan urheilujournalismin tärkein tehtävä. Varsinkin sanomalehdissä pelkkä tietojen välittäminen ja faktojen kertominen on menettämässä merkitystä entisestään, sillä sanomalehdille on mahdotonta kilpailla tietojen välittämisen nopeudessa television ja internetin kanssa, vaikka television lähetyksiä urheilutapahtumista ei sinänsä voi kutsua ainakaan samanlaiseksi journalismiksi kuin sanomalehdissä.

Tunne-elämysten välittäminen taas tuntuu korostuvan urheilujournalismissa. Sanomalehdissä tehdään enemmän henkilöjuttuja ja reportaaseja, joilla kerrotaan ihmisistä ja ilmiöistä urheilun taustalla. Toimintamalleja ei puolestaan tyrkytetä enää niin tietoisesti kuin kenties urheilujournalismin alkuaikoina, kun koko urheiluliike piti saada ihmisten suosioon. Nykyäänkin ollaan hyvillään, jos harrastajamäärät jossakin lajissa kasvavat esimerkiksi suomalaisen menestyksen ja siitä uutisoimisen ansiosta, mutta tämä on urheilujournalismille vain myönteinen sivutuote, johon ei näkemykseni mukaan arkisessa työssä juuri aktiivisesti pyritä.

Urheilujournalismi siis välittää tietoa ja kertoo tarinoita aivan kuten journalismi yleisestikin. Urheilujournalismissa tärkeysjärjestys on kuitenkin toisenlainen kuin esimerkiksi taloudesta tai politiikasta kertovissa uutisissa. Urheilu viihdyttää ja vetoaa tunteisiin, ja urheilujournalismi välittää urheilun tätä puolta jopa enemmän kuin varsinaista urheilutietoa.

Jussi Kotkavirta kirjoittaa artikkelissaan urheilun merkityksestä seuraavaa:

”Huippu-urheilulla näyttää olevan ainutlaatuinen kyky tarjota jatkuvaa jännitystä, luoda yhä uusia sankareita, tuottaa kauniita kehoja ja ennen näkemättömiä suorituksia, kanavoida seksuaalisuutta.” (Kotkavirta 2004, 38).

Monia näistä piirteistä on havaittavissa, kun tarkastellaan esimerkiksi median käyttäytymistä jääkiekon MM-kisojen yhteydessä. Media tarjoaa jännitystä välittämällä kisatapahtumat, ennakoimalla ja spekuloiden. Maajoukkueen menestysmahdollisuuksia pohditaan tarkasti ja joukkueelle luodaan ennako-odotuksia sen mukaan, kuinka paljon huippupelaajia kunakin vuonna on saatu haalittua pelaamaan.

Joka kisoissa luodaan uusia sankareita sen mukaan, kuka joukkueen yksilöistä nousee esiin ja onnistuu parhaiten. Esimerkiksi kevään 2016 MM-kisoissa Suomen joukkueesta suurimman huomion kohteeksi nostettiin vasta 18-vuotias Patrik Laine, jonka edesottamuksia seurattiin tarkasti niin Suomessa kuin ulkomaiden medioissakin.

MM-kisoissa nähdään aina myös huippu-suorituksia, jotka media auliisti välittää yleisölleen. Yksi esimerkki tällaisista mieleenpainuvista ennen näkemättömistä suorituksista voisi olla vaikkapa Mikael Granlundin ilmaveivimaali vuoden 2011 MM-kisoissa. Suorituksen näytävyyden kanssa käsi kädessä kulki kuitenkin myös Antero Mertarannan innostunut selostus suorassa lähetyksessä. Kenties ilmaveivi ei olisi ollut aivan niin suuren huomion arvoinen ilman Mertarannan hokemia, jotka jäivät pitkäksi aikaa elämään ihmisten puheissa.

Jääkiekon MM-kisojen yhteydessä mediassa, erityisesti iltapäivälehdissä, nähdään silloin tällöin myös seksuaalisesti värittyneitä juttuja. Pelaajien ulkonäköä arvostellaan ja iltapäivälehdet järjestävät äänestyksiä, joissa valitaan, kuka on Suomen joukkueen komein pelaaja.

Vuonna 2008 julkaistusta tutkimuksesta käy ilmi, että viihdearvo onkin noussut urheilujournalismissa keskeiseksi, ja myös toimittajat ovat hyväksyneet ajatuksen viihdyttämisestä. Lähes kaikki tutkimukseen osallistuneet urheilutoimittajat olivat sitä mieltä, että median tukee urheilusankaruutta. (Itkonen ym. 2008, 60). Lisäksi toimittajat ajattelivat, että huippu-urheilun vahvuus tulevaisuudessa on siinä, että se tarjoaa viihdettä (emt., 47).

Journalismi määrittää myös identiteettejä kuvaamalla yhteistä todellisuutta. Journalistiset jutut tarjoavat mahdollisuuksia samastumiselle ja eronteolle. (Kunelius 2003, 186). Pelkän viihdyttämisen lisäksi myös urheilujournalismilla on yhteiskunnallista merkitystä identiteettien rakentajana. Erityisesti urheilujournalismilla on journalismin kentällä omalaatuinen roolinsa kansallisidentiteetin rakentamisessa.

Urheilu on Kalle Virtapohjan mukaan oivallinen ympäristö identiteetin rakentamiseen, sillä se houkuttelee valitsemaan suosikin, johon samaistua ja jota kannustaa. Tämä pätee niin joukkue- kuin

yksilöurheilussakin. Urheilu tekee tietoiseksi omista juurista ja se luo ihmisille yhteisiä muistoja. (Virtapohja 1998, 58–59).

Virtapohja mainitsee urheilun rituaalisen merkityksen sekä urheilun yhteyden kansallisen identiteetin rakentamiseen. Urheilun suuret mediatapahtumat houkuttelevat rituaaliseen osallistumiseen. Rituaali puolestaan saa ihmisen tuntemaan itsensä jonkin ryhmän jäseneksi ja näin ollen urheilu rituaalina toimii myös kansallisen identiteetin rakennuspalikkana. (Virtapohja 1998, 55–57).

Kansallisen identiteetin rakentamista voi Kuneliuksen termein pitää me-hengen luomisena. Esimerkiksi jääkiekon MM-kisoissa on havaittavissa tällaisia rituaalisia piirteitä. Katsojat pukeutuvat kisoja varten rituaalisiin asuihin, kun päälle pannaan oman joukkueen fanitarvikkeita. Sitten vaelletaan kisa-areenalle kuin kirkkoon seuraamaan lähes pyhäältä tuntuvaa toimitusta, eli ottelua. Voiton kunniaksi on alettu laulaa yhdessä suureen ääneen oman maan kansallislaulua, jonka aikana voidaan tuntea suurta isänmaallisuutta.

Viihteen ja identiteetin rakennusmateriaalin lisäksi urheilujournalismi on toki myös tiedonvälitystä. Kuneliuksen määritelmä journalismista ajankohtaisena, faktapohjaisena, itsenäisenä ja edustavana sopii myös urheilujournalismiin. Urheilujournalismi täyttää kaikki nämä vaatimukset, mutta erityisesti sen itsenäisen toiminnan voi kuitenkin joissakin tilanteissa myös kyseenalaistaa.

Esimerkiksi urheilun taloudelliset taustaintressit ovat tuoneet urheilujournalismiin uudenlaisen juttutyypin, josta voidaan olla montaa mieltä. Niin Suomessa kuin ulkomaillakin mediat ovat alkaneet puffata niitä lajeja ja tapahtumia, joihin heillä on lähetysoikeudet, tai joissa he ovat yhteistyökumppaneina. (Kanerva 2006, 9).

Kokemukseni mukaan tällaisista puffijutuista käydään toimituksissakin välillä tiukkaa kädenvääntöä ja pohditaan niiden merkitystä. Puffijutut sotivat Kuneliuksen termein journalismin itsenäisyyttä vastaan. Oman kokemukseni mukaan maakunta- ja paikallislehtien sähköposteihin tulee säännöllisesti urheiluseurojen kirjoittamia juttuehdotuksia ja ennakointeja tapahtumista ja urheilijoista. Monesti nämä kaikki myös päätyvät lehteen, sillä paikallisesta sivuntäytteestä on pulaa. Joskus olo tuntuu enemmän seurojen pr-henkilöltä kuin toimittajalta.

Journalismin tehtävinä on perinteisesti pidetty vallanpitäjien valvomista ja yhteiskunnallisten epäkohtien paljastamista. Seppo Pänkäläisen mukaan urheilujournalismi on aina kuitenkin ollut enemmän viihdettä. Historiallisessa mielessä urheilujournalismin perinteessä ei siis ole samanlaista epäkohtiin puuttumisen asennetta kuin muulla journalismilla. Urheilujournalismi pystyy kyllä

kriittisyyteen ja paljastuksiin, mutta sitä ei ole aikojen saatossa pidetty kovin merkityksellisenä. (Pänkäläinen 1998b, 55).

Urheilujournalismin perinne syntyi urheiluun keskittyneissä erikoislehdissä ja sen alkuperäinen tehtävä oli tehdä urheilua ja eri lajeja tunnetuksi ihmisille ja juurruttaa urheilu suomalaiseen kulttuuriin. Erikoislehdistöstä urheilujournalismi laajentui päivälehdistöön ja lopulta myös radioon ja televisioon. Siirtymien yhteydessä urheiluun on tullut myös uusia piirteitä. (Emt., 57).

Edellä mainitun perusteella voidaan Pänkäläisen mukaan todeta, että urheilun ja median suhteessa myös valta-asema on vuosien kuluessa ja tiedotusvälineiden lisääntyessä vaihtunut. Urheilun ja median suhteen alkuaikoina urheiluliike määritteli kehityksen tahdin, mutta nyt vallan suunnannäyttäjänä on ottanut media. (Emt., 57).

Kuten journalismi yleisesti, urheilujournalismikaan ei silti ole päässyt täysin irti sidonnaisuuksistaan. Ilmiö ei siis ole ainoastaan urheilujournalismille ominainen, mutta yritysten mainonnan kietoutuminen journalistisiin juttuihin on juuri urheilujournalismin kohdalla kiinnostavaa. Erityisesti sponsoreina toimivat yritykset ovat oppineet käyttämään urheilujournalismia hyväkseen, vaikka urheilutoimittajat eivät tästä pitäisikään.

Pänkäläisen mukaan nykypäivän huippu-urheilusta puhuttaessa pitää hyväksyä se tosiasia, että huippu-urheilu on osa viihdeteollisuutta ja kansainvälistä taloutta. Tv-sopimuksilla ja sponsoreilla alkaa olla enemmän vaikutusta urheilun kehitykseen kuin perinteillä ja arvoilla. (Pänkäläinen 1998b, 91).

Esimerkiksi jalkapallon MM-kisoissa yhteistyökumppanit sponsoroivat, mutta myös tuottavat palveluita ja toimittavat tavaroita. Näillä sponsoreilla ja alihankkijoilla on myös kisoissa yksinoikeus omaan tuotekategoriaansa, eli kisa-alueilla saa esimerkiksi juoda vain tietyn virvoitusjuomamerkin tuotteita. MM-kisoissa myös itse peliväline, eli jalkapallo on jonkin tietyn firman valmistama ja tuo yritys saa samalla kisojen aikana valtavat määrät mainosta. (Kolamo 2014, 133–135).

Myös urheilujärjestöt osaavat nykyään hyödyntää ja jopa ohjailla mediaa. Kolamon tutkimuksen mukaan valtamedia esimerkiksi pönkittää jalkapallon MM-kisoista tekemissään jutuissa kansainvälisen jalkapalloliiton Fifan toivomaa ajatusmaailmaa. Kun MM-kisojen yhteydessä muistellaan menneitä ja ennakoita tulevaa, näkökulma on niissä tapahtumissa, jotka televisio tästä mediaspektaakkelista ihmisille välittää. Fifan kannalta epäedulliset protestit, lakot ja mielenosoitukset eivät yleensä yllä median huomioon. (Kolamo 2014, 230–231).

Kolamo kuitenkin myös toteaa, että vuoden 2014 jalkapallon MM-kisojen kohdalla oli edellä mainitusta huolimatta huomattavissa myös toisenlaista kehitystä. Brasilian MM-kisojen kirjoittelussa valtamedia osoitti myös potentiaalinsa kriittiseen kirjoitteluun, sillä joitakin juttuja kisajärjestelyiden ongelmista ja Fifan toiminnasta tehtiin varsinkin ennen kisoja. (Kolamo 2014, 234).

2.3 Moniosaajan identiteetti

Lehdistö on kulkenut pitkän tien eliittilehtien ja poliittisen lehdistön kautta nykypäivään. 1800-luvulla alkanut lehdistön kaupallistuminen loi pohjan nykyiselle journalismille, sillä kaupallistuminen nosti keskiöön neutraalin ja faktapitoisen uutisen. Samalla lehdistössä alettiin pyrkiä erottelemaan toisistaan mielipiteet ja tosiasiat (Kunelius 2003, 67–68).

Journalismin kaupallistumisesta seurasi myös toimittajakunnan ammatillistuminen. Toimittajat alkoivat myös samastua enemmän toimittajakuntaan työnantajan sijaan, mikä rakensi ammattikunnan identiteettiä. Journalistin ohjeet ja itsesääntely ovat jatkumoa ammatti-identiteetin kiteytymisestä. (Emt., 72).

Toimituksissa työskennellään siis nykyään paitsi journalististen tavoitteiden myös rahan ehdoilla. Juha Herkmanin mukaan median markkinoituminen ja mediakentällä tapahtuneet organisaatiomuutokset ovat muuttaneet myös journalistien ammatillista eetosta. Toimittajaihanne on kulkenut 1970- ja 1980-luvun idealistisesta vallan väärinkäytöksiä vastaan taistelevasta toimittajasta professionalistiseen ajatteluun, jossa tärkeintä on ”hoitaa työnsä mahdollisimman hyvin”. Kaupallisessa mediassa ”mahdollisimman hyvin tekeminen” tarkoittaa kuitenkin maailman parantamisen sijaan yleisön viihdyttämistä ja voiton tuottamista. (Herkman 2005, 304).

Toimittajat ovat nykyään myös enemmän kuin vain yhteen aihealueeseen keskittyneitä uutisjournalisteja. Mediakonvergenssi on monipuolistanut mediasisältöjen tarjontaa, ja myös toimittajien on osattava toimia monenlaisissa erilaisissa mediaympäristöissä. Tämän päivän moniosaajatoimittajan on kyettävä tekemään tekstiä, kuvaa ja ääntä, ja jutut saattavat päätyä moneen eri viestintävälineeseen. (Emt., 305). Jyrki Jyrkiäisen tutkimuksessa myös toimittajat itse arvioivat monipuolisuuden yhdeksi tärkeimmistä vahvuuksistaan toimittajan työssä (Jyrkiäinen 2008, 20).

Toimittajaidentiteettiin vaikuttaa myös ikä. Kaarina Nikusen tutkimuksen mukaan sukupolviajattelu jakaa toimittajat toimituksissa nälkäisiin ja leipiintyneisiin. Iän katsottiin määrittävän toimittajan osaamista ja esimerkiksi kykyä omaksua uutta teknologiaa. (Nikunen 2011, 18).

Toimittajien näkemyksen mukaan teknologiataidot ovatkin työssä syrjäyttäneet perinteisemmän asiantuntijuuden. Jonkin tietyn aihealueen tuntemus ei enää toimittajista tunnu niin tärkeältä valtilta esimerkiksi työpaikan säilymisessä kuin uusimpien teknologiataitojen omaksuminen. (Emt., 42).

Toisaalta Pekko Ylösen mukaan sanomalehtien pomotoimittajat haaveilevat journalismista niin sanottuna gurmeena. Journalismin gurmeeajattelussa taloudellista voittoa ei tavoitella ”hinnalla millä hyvänsä” vaan tutkivia, syvällisiä juttuja tehdään hitaasti ja intohimolla. Gurmeeajattelussa sanomalehdet jättäisivät nopeiden uutisten välittämisen suosiolla muille välineille. Ylösen kuitenkin huomauttaa, että gurmeejournalismin menestyminen taloudellisen näkökulman ohjaamassa journalismissa on jokseenkin hankalaa ja epätodennäköistä. (Ylönen 2008, 97).

2.4 Paikallisuuden erityispiirteet: Maakuntalehti, paikallislehti, alueellinen lehti

Tässä tutkimuksessa haluan tarkastella yhtäältä sellaisia sanomalehtiä, joilla on selvästi nimetty erillisiä urheilutoimittajia. Toki nämä toimittajat saattavat tehdä muitakin juttuja, mutta ainakin lehtien internetsivuilla heille on annettu titteliksi urheilutoimittaja.

Toisaalta on myös tärkeää, että lehdet eivät ole valtakunnallisia, sillä juuri paikallis- ja maakuntalehdillä on alueensa urheilumaailmaan tutkimukseni kannalta hedelmällinen suhde. Valtakunnan mittakaavassa ei synny niin paljon sitä problematiikkaa, mikä paikallis- ja maakuntalehdissä syntyy tutuista ihmisistä kirjoittamisesta, ja myös valtakunnallista mediaa pienemmät resurssit aiheuttavat omat raaminsa kriittisen journalismin mahdollisuuksille. Toki esimerkiksi Aamulehden kohdalla voidaan pohtia, onko kyseessä maakuntalehti vai valtakunnallinen julkaisu.

Koska aineistooni eivät siis kuulu kaikki paikallislehdet vaan ainoastaan 5–7-päiväiset lehdet, joilla on ainakin yksi urheilutoimittaja, en mielestäni voi sanoa tutkivani yleisesti paikallis- ja maakuntalehtiä. En myöskään voi sanoa tutkivani pelkästään maakuntalehtiä, sillä aineistoon kuuluu myös selvästi yhdellä paikkakunnalla toimivia julkaisuja.

Oikeastaan koko maakuntalehden käsite on hieman ongelmallinen. Jaana Hujasen mukaan termi korvataan välillä alueellisella ykköslehdellä. Nämä eivät kuitenkaan ole varsinaisesti toistensa synonyymejä, sillä termi maakuntalehti kantaa mukanaan latautuneita merkityksiä. (Hujanen 2000, 23).

Kaiken edellä sanotun huomioon ottaen olen päättänyt käyttämään tässä tutkimuksessa itse valitsemaani termiä alueelliset lehdet. Se ei välttämättä ole täsmällisin vaihtoehto aineistoni määrittelymiseksi, mutta toisaalta parempaakaan termiä ei mielestäni ole saatavilla. Alueellisilla lehdistä tarkoitan siis tässä kontekstissa suomenkielisiä 5–7-päiväisiä, ei-valtakunnallisia sanomalehtiä, joilla on vähintään yksi nimetty urheilutoimittaja.

Jaana Hujasen mukaan maakuntalehdissä esiintyy maakuntaselosteita, jotka rakentavat lehteen paikallislehtimäistä, yhteisöllistä ja kotoisaa tunnelmaa. Näitä selostuksiaakin enemmän me-henkisiä ovat erityisesti urheilusivuilla esiintyvät (urheilu-) uutistuuletukset ja urheilupakinat. Tällaiset jutut kertovat heti alussa maakunnan yhteisestä menestyksestä. Me-henkiset urheilujutut ovat Hujasen mukaan tärkeitä, sillä ne sävyttävät myönteisesti alueellisuuden rakentumista. (Emt., 129–130).

Hujanen ei kuitenkaan ole varma, mistä syystä me-henkiset urheilujutut syntyvät. Tällaiset jutut olivat nimittäin vähentyneet hänen tutkimuksensa mukaan vuosien 1987 ja 1994 välillä. Pelkkä lehden journalistinen kulttuuri ja ammattirooli eivät siis yksin voi selittää sitä, miksi me-henkisiä juttuja kirjoitetaan. Mahdollisia selityksiä voivat siis olla joko toimittajan ”aluehenkisyys”, toimituskäytännöt ja -kulttuuri, urheilutapahtumat tai maakuntiin voittoja tuovat urheilijat. (Emt., 134).

Hujasen tutkimuksessa maakuntalehtien toimittajat olivat sitä mieltä, että maakuntalehtien tehtävä ja tavoite on kertoa alueen uutistapahtumista ja myös maakunnan äänenkannattajana edistää sen eloa ja oloa (emt., 226).

Toisaalta pohdittaessa uutisjournalismin suhdetta jonkin alueen tai instituution etujen ajamiseen keskeiseksi tulevat tiedonvälitys, kriittisyys ja objektiivisuus. Toimittajien mielestä myös paikalliseen ja maakunnalliseen uutisointiin sisältyy vaatimus objektiivisuudesta ja kriittisyydestä. Alueen henkilöiden ja instituutioiden juoksupoikina olemista karsastettiin ja korostettiin journalistista harkintaa sekä päätöksentekoa. Kiteytettynä voi sanoa, että maakuntalehtien toimittajien mielestä alueen äänenkannattajana ollaan itsenäisesti. (Emt., 231).

Joonas Fritze puolestaan on tutkinut pro gradu -tutkielmassaan paikallislehtien urheilutoimittajien näkemyksiä työstään. Tutkimuksesta käy ilmi, että paikallislehdissä kaikki jutut tehdään

paikallisesta näkökulmasta, sillä paikallislehti oikeuttaa olemassaolonsa raportoimalla levikkialueen ihmisiä koskettavista asioista. (Fritze 2012, 75–76).

Urheilutoimittajat pitivät myös sallittuna pitää paikallisen urheiluelämän puolia, sillä urheilujournalismi vahvistaa paikallista yhteishenkeä. Toimittajat pitivätkin paikallishengen nostattamista yhtenä paikallislehden urheilujournalismin tärkeimmistä tehtävistä. (Emt., 76–77).

2.5 Ammattimaistunut urheilutoimittaja lähestyy yleistoimittajaa

Kari Koljonen on jaotellut pro gradu -tutkielmassaan urheilujournalismin ajanjaksot erilaisten toimittajatyyppeiden avulla. Koljonen perustaa jaottelun tutkimukseensa Helsingin Sanomien urheilutoimittajista ja heidän taustatiedoistaan. Hän hahmottelee neljä erilaista toimittajatyyppeä: asiamiehet, murrospolven toimittajat, uudenpolven toimittajat ja etenijät. (Koljonen 2000, 53).

Asiamiehet toimivat Koljosen mukaan 1950-luvulla ja olivat urheilutoimittajuutensa ohella mukana myös erilaisissa urheilun järjestötehtävissä. Murrospolven toimittajat puolestaan aloittivat kenties järjestöelämässä, mutta erkaantuivat siitä myöhemmin. Heidän osuutensa kasvoi tasaisesti 60-luvulta eteenpäin. (Emt., 53).

Uudenpolven toimittajat tulivat mukaan kuvioihin 70-luvulla ja heille on tyypillistä, että siteet urheiluun rajoittuvat kuntoiluun ja ruohonjuuritason toimintaan. Etenijät puolestaan eivät ole tulleet urheilutoimitukseen jäädäkseen vaan pyrkivät ponnistamaan urheilutoimituksesta muihin tehtäviin. Heidän osuutensa Helsingin Sanomissa oli suurimmillaan 60- ja 70-luvuilla. (Emt., 53).

Koljonen huomauttaa, että jaotteluun on suhtauduttava varauksellisesti, sillä yksittäisiä toimittajia on vaikeaa lokeroida näin rankoilla yksinkertaistuksilla (emt., 54). Mielestäni tyypittely antaa kuitenkin hyvän lähtökohdan arvioida urheilujournalismin historiaa ja kehitystä. Toimittajatyyppeiden muutos luo pohjaa myös urheilutoimituskäytäntöjen arvioinnille.

Koljosen jaottelu päättyy kuitenkin 1990-luvulle, joka jälkeen urheilujournalismissa on tapahtunut edelleen kehitystä. Televisio ja erityisesti internet ovat tehneet työstä entistä nopeatempoisempaa ja myös syöneet sanomalehtien urheilujournalismin elintilaa. Pelkät otteluselostukset tapahtumien kertaamisena eivät enää ole kovin merkityksellisiä sanomalehdissä, sillä ottelun tapahtumat on voinut katsoa suorana lähetyksenä tai ainakin heti samana iltana internetjutuista ja -koosteista.

Tämä muutos on ajanut urheilutoimittajan työnkuvaa entistä enemmän yleistoimittajien työnkuvan suuntaan. Otteluselostuksia on vähintäänkin maustettava haastatteluilla, ja yhä useammin koko tapahtuma kuvataan esimerkiksi pelaajien tai valmentajan näkemysten kautta. Myös yhteen tai muutamaan lajiin erikoistuneet toimittajat ovat ainakin päivälehdissä nykyään vähentyneet ja kaikesta pitää tietää vähän.

Myös urheilumaailma itsessään on muuttunut vuosien varrella. Huippu-urheilu on muuttunut palkkatyöksi ja myös urheilun mediasuhde on ammattimaistunut (Koljonen 2000, 90–91). Lisäksi toimittajat ovat erkaantuneet ja itsenäistyneet suhteessa urheilujärjestelmään ja alkaneet korostaa ulkopuolisen tarkkailijan roolia (emt., 94–95).

Urheilun ammattilaistuminen muuttaa mielestäni myös urheilujournalismin vaatimuksia. Ennen urheilutoimittaja saattoi olla mukana myös seuratoiminnassa, mutta nyt ollaan riippumattomia journalisteja. Tällöin suhteet haastateltaviinkin ovat erilaisia. Haastattelun tai kommentin saaminen ei ehkä ole enää samalla lailla itsestäänselvyys kuin aiemmin. Toisaalta urheilijat ovat nyt ammattilaisia myös mediasuhteissaan ja ymmärtävät, että median kanssa toimiminen on osa heidän ammattiaan.

Vaikka urheilutoimittajat ovat eriytyneet järjestömaailmasta ja tulleet ainakin omasta mielestään entistä enemmän riippumattomiksi tarkkailijoiksi, liittyy urheilutoimittamiseen edelleen tiettyjä ristiriitaisuuksia.

David Rowe huomauttaa, että urheilutoimittajan työ on edelleen hyvin erilaista kuin muilla journalismin alueilla. Urheilutoimittajalta vaaditaan poikkeuksellisen hyvää näkemystä omasta alastaan, eivätkä lukijat salli virheitä. Urheilutoimittajan pitäisi olla yhtä asiantunteva kuin fanaattisin fani. Tämä seikka erottaa urheilujournalismia muusta journalismista ja vie sitä faniuden suuntaan. (Rowe 1999, 41).

Tästä saattaa johtua se, että urheilujournalismia on vanhan sanonnan mukaan pidetty journalismin ”leluosastona”. Urheilusivuilla on suuri ja uskollinen lukijakuntansa, mutta urheilujournalisteilla ei ole tähän yleisömäärään suhteutettuna juurikaan arvostusta ammattikunnan sisällä. Tästä juontuukin Rowen mukaan paradoksi, jossa urheilutoimittajien juttuja luetaan paljon, mutta arvostetaan vähän. (Rowe 1999, 37).

Tämän lisäksi urheilutoimittajat eivät ole onnistuneet etäännyttämään itseään kokonaan urheilun kentästä, vaikka ala liikkuukin jatkuvasti enemmän riippumattoman journalismin suuntaan. Esimerkiksi Joonas Fritzen tutkimukseensa haastatteleminen paikallislehtien urheilutoimittajista

suurimmalla osalla oli jonkinlainen urheilutausta (Fritze 2012, 78). Ainakin paikallisella tasolla löytyy siis vielä kiinteitä yhteyksiä urheilumaailmaan, sillä entiset urheilijat ovat taatusti ehtineet kerryttää itselleen tuttavaverkoston oman lajinsa parissa.

3 Journalismin työtavat ja kriittisyys

Tässä luvussa tarkastelen journalismin ja urheilujournalismin suhdetta konkreettisempien työhön liittyvien teemojen kautta. Ensin kartoitan journalismin työtapoja kuvaamalla sitä, millaisista aineksista journalistiset jutut syntyvät ja myös sitä, miten journalismissa yleisesti puhutaan lähdesuhteista. Sitten pohdin, miltä osin journalismin työtavat pätevät urheilujournalismissa, ja miten urheilujournalismissa puhutaan lähdesuhteista.

Luvun loppupuolella keskityn tutkimukseni kannalta tärkeimpään käsitteeseen eli kriittisyyteen. Kartoitan kriittisyyden toteutumisen tapoja journalismissa ja pohdin, millaista urheilujournalismi on silloin, kun se on kriittistä. Aivan luvun lopuksi pureudun vielä siihen, millaisena kriittisyyden käsite tässä tutkimuksessa näyttäytyy.

3.1 Tietolähteistään riippuvainen toimittaja

Journalismi täyttää yhteiskunnallista tiedonvälitystehtäväänsä kahdella tavalla. Välittämällä muiden keräämää tietoa ja tuottamalla tietoa itse. Pääosin journalismi kuitenkin välittää lähinnä muiden instituutioiden tuottamaa tietoa ja usein myös dramatisoi sitä. (Kunelius 2003, 200–201).

Hyvä journalismi on määritelty itsenäiseksi. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että journalistit tekisivät juttujaan pelkästään omien havaintojensa perusteella, oikeastaan päinvastoin. Jo journalismin kaupallistumisen aikaan kehiteltiin eräs uutisjournalismin perustekniikka, objektiivisuuden strateginen rituaali, eli vastuun kierron strategia (emt., 69).

Toimitukset tuottavat itse hyvin vähän informaatiota. Toimittajat eivät voi kirjoittaa uutisjuttuihin esimerkiksi mielipiteitään, vaan faktatieto on laitettava jonkin toisen tahon ”suuhun”. Näin toimittajan vastuulle jää se, että hän siteeraa tietolähdettään oikein. Tiedon totuusarvo puolestaan on sen tuottajan vastuulla. (Emt. 69). Journalismi siis tarvitsee esimerkiksi ministeriöitä, tutkijoita ja ekonomisteja, joilta informaatio saadaan ja jotka sitä kommentoivat.

Herbert Gans on määritellyt kriteereitä, jotka tekevät tietolähteistä journalisteille mieluisia. Journalistien kannalta hyviä lähteitä ovat esimerkiksi tuotteliaat ja paljon tietoa tuottavat, luotettavat, auktoriteettia omaavat (viralliset tahot, joilla on uskottavuutta) ja ilmaisukykyiset, käyttökelpoista tietoa tuottavat lähteet. (Gans 1979, 129–131).

Hyvät ja luotettavat tietolähteet helpottavat toimittajan työtä. Esimerkiksi innokkaat ja tuotteliaat lähteet saavuttavat usein etulyöntiaseman ja yleistyvät säännöllisiksi tietolähteiksi. Näiden lähteiden aiheet esiintyvät jutuissa uudelleen ja uudelleen. (Emt., 118).

Ajatus tällaisista niin sanotuista rutiinilähteistä ei kuitenkaan ole aivan yksiselitteinen. Vaikka journalismissa käytetään käytännöllisyyssyistä joitakin vakilähteitä, niiden tuottamaan tietoon suhtaudutaan toimituksissa kuitenkin kriittisesti.

Journalistin ohjeissa sanotaan, että juttujen sisällölliset ratkaisut on tehtävä aina journalistisin perustein, eikä päätösvaltaa saa luovuttaa toimituksen ulkopuolelle. Lisäksi ohjeissa todetaan, että tietolähteisiin on suhtauduttava kriittisesti (Journalistin ohjeet 2014). Vaikka toimittajat siis käyttävätkin joitakin samoja tietolähteitä toistuvasti, eivät vakilähteet pääse kuitenkaan ohjailemaan toimittajan työtä vaan päätösvalta jutussa on aina toimittajalla.

Vuonna 2014 julkaistussa koko toimittajakuntaa koskevassa tutkimuksessa kävi ilmi, että esimiehillä, toimituksen johdolla ja toimituksellisella linjalla on heidän työnsä kannalta paljon merkitystä. Suuri vaikutus oli kuitenkin myös käytössä olevilla resursseilla ja aikarajoituksilla, jotka yleensä ratkaisevat sen, millaista journalismia on mahdollista tehdä. (Pöyhtäri ym. 2014, 30).

Tutkimuksen mukaan alueellisten medioiden toimittajat arvioivat useammin kuin valtakunnallisten medioiden toimittajat, että henkilökohtaisilla lähdesuhteilla on vaikutusta heidän työhönsä. Lähdesuhteet ovat alueellisella tasolla tiiviimmät, sillä toimijat tunnetaan henkilökohtaisesti. (Emt., 32).

Toimittajien tärkeinä pitämät tehtävät taas edustavat perinteisiksi ajateltuja journalismin ja journalistien rooleja. Vastauksissa korostuu niin sanottu puolueettoman vahtikoiran rooli: toimittaja on riippumaton tarkkailija ja raportoi asioista objektiivisesti, mutta myös analysoi ajankohtaisia tapahtumia ja valvoo poliittista johtoa ja liike-elämää. (Emt., 13).

Pöyhtäri, Väliverronen ja Ahva huomauttavat tutkimusraportissaan, että tutkimuksen tulkintoihin vaikuttaa se, ovatko toimittajat vastanneet kysymyksiin ihanteiden vai käytäntöjen näkökulmasta, eikä tätä voi koskaan täysin varmasti tietää (emt., 27).

Risto Kuneliuksen (1998, 213) mukaan toimittajat puhuvat työstään sekä juhlavien ideaalien että arjen näkökulmasta. Journalisteilla on käsitys työnsä juhlavista arvoista ja ihanteista, mutta he tiedostavat myös arjen raadollisuuden ja rajoitteet.

Juhlapuheissa korostetaan demokratian palvelemista ja journalistien vastuuta ennen muuta yleisölle. Tärkeäksi tehtäväksi koetaan oikeiden tietojen välittäminen todellisuudesta. Juhlavat ajatukset törmäävät kuitenkin jokapäiväisen toimitustyön realiteetteihin ja arkipuheessa toimittajat kyseenalaistavatkin ideaalien toteutumisen. Arjen käytännöissä lehden sivut on täytettävä päivittäin ja esimerkiksi rutiinilähteet auttavat kuromaan kuilua ammattikunnan ideaaleihin, kun saatavilla on edustavaa tietoa jaettavaksi yleisölle. (Emt., 214–218).

Edellä esitelty jaottelu arkipuheeseen ja juhlapuheeseen on tietyssä mielessä relevantti, kun tutkitaan toimittajien ajatuksia ja näkemyksiä omasta ammatistaan ja ammattikunnastaan. Näkemyksissä on väistämättä ristiriitaa ideaalien ja arjen käytäntöjen välillä. Tämä erottelun ongelma on kuitenkin siinä, etteivät arki ja juhla ole koskaan täysin erillään toisistaan, joten ideaaleja ja käytäntöä ei myöskään voi oikein tarkastella erillisinä ilmiöinä.

Toisen näkemys asiasta on jo aiemmin esittelemäni jako toimintasääntöihin ja päämääräsääntöihin. Toimintasäännöt, jotka ovat usein kirjoittamattomia, kohdistuvat toimituksen arkisiin käytäntöihin. Näitä sääntöjä voidaan myös tarpeen tullen rikkoa ja venyttää. Päämääräsäännöt puolestaan antavat journalistien toiminnalle raamit yksittäisiä työtehtäviä yleisemmällä tasolla. Päämääräsäännöt perustuvat journalismin professionaalisuudelle. Tällainenkin jaottelu on lopulta analyttinen ja sekä päämääräsäännöt että toimintasäännöt määrittävät toisiaan. (Heikkilä ym. 2012, 13–14).

Toimittajien työ ei siis ole tarkasti eroteltu arkeen ja juhlaan. Ideaalit eivät ole vain tavoittamattomissa olevia haavekuvia vaan tietyt yleiset päämäärät määrittelevät toimittajan työtä jatkuvasti. Samalla työtä ohjaavat myös konkreettisemmin työtehtäviin liittyvät säännöt, jotka muokkautuvat yhdessä päämääräsääntöjen kanssa. Tämä kaikki muovaa journalismin kriittisyyttä.

3.2 Vapaampi urheilutoimittaja?

Urheilujournalistit käyttävät työssään samoja juttutyyppejä kuin kaikki toimittajat. Urheilusta tehdään uutisia, henkilöjuttuja ja kolumneja samaan tapaan kuin muistakin aiheista.

Urheilutoimittajien työtavat ovat kuitenkin jossakin määrin myös hyvin erilaisia, kuin muualla toimituksessa.

Sanomalehdissä urheilutoimittajat työskentelevät esimerkiksi varsin erilaisiin työaikoihin kuin monet kollegansa. Suurin osa toimituksesta on paikalla virastoaikaan, sillä tietolähteinä käytettävät

instituutiot ja asiantuntijat ovat yleensä tavoitettavissa päivällä. Urheilutoimittajat taas saapuvat toimitukseen usein vasta iltapäivällä ja työskentelevät myöhään illalla.

Journalismissa yleisesti toimituksen omat juttuideat määrittävät sitä, millaisia juttuja tehdään ja mitä käsitellään. Toki paikkakunnilla on myös erilaisia tapahtumia, joissa käydään juttukeikoilla, mutta paljon toimittajan työ on myös vain tietojen saalistamista puhelinhaastatteluilla.

Urheilutoimituksen työnjakoa puolestaan määrittävät paljolti urheilutapahtumat ja niiden ajankohdat. Tapahtumat ohjaavat urheilutoimituksen arjessa paljon sitä, minne toimittajat menevät ja mitä aiheita he käsittelevät. Tapahtumat asettavat myös jutunteolle omat aikarajoituksensa, sillä usein urheilutapahtumia järjestetään iltaisin ja tapahtuman jälkeen toimittajalla on jo kiire saada juttu valmiiksi seuraavan päivän lehteen. Erityisesti viikonloppuisin tapahtumia on myös niin paljon, että kaikille ei riitä yhtä paljon huomiota, vaan toimituksissa on järjesteltävä ajankäyttöä huolellisesti.

Urheilutoimittajien arjen pyöriminen pitkälti urheilutapahtumien ympärillä tarkoittaa myös sitä, että tutkiva tai kriittinen urheilujournalismi edellyttää irrottautumista päivittäisestä urheilutapahtumien seurannasta. Monesti tällaiselle on aikaa lähinnä aamuvuoroissa, joita on vain harvassa. Näin urheilutapahtumat asettavat omat raaminsa myös tutkivan urheilujournalismin mahdollisuuksille.

Myös urheilujournalismin suhde tietolähteisiin eroaa jonkin verran muusta journalismista. David Rowe toteaa, että urheilujournalisteilla on erilaisia työtapoja riippuen osaltaan siitä, millaiset ammatti-ihanteet heillä on, mutta myös siitä, kuinka suuressa lehdessä he työskentelevät ja kuinka riippuvaisia he ovat tietyistä päälähteistä. Varsinkin alueellisissa lehdissä korostuu kysymys siitä, kirjoitetaanko kriittisesti sillä uhalla, että se aiheuttaa pahennusta levikkialueella vai tehdäänkö niin sanottua ”fanijournalismia” ammattikunnan ihanteiden vastaisesti. (Rowe 2005, 134).

Urheilujournalismissa suhteet urheiluvaikuttajiin ja yleisöön ovatkin varsin herkäät, sillä läheinen kanssakäyminen on sekä hyödyksi että haitaksi. Toimittajat saattavat saada välillä tietoa luottamuksellisesti, mutta tuon luottamuksen pettäminen puolestaan saattaa johtaa yhteyden katkeamiseen toimittajan ja lähteen välillä.

Urheilujournalismi ei kuitenkaan ole aivan niin riippuvainen yksittäisistä lähteistään kuin jotkut muut osastot. Urheilutapahtumia järjestetään kaiken aikaa ja niistä riittää raportoitavaa, vaikka joltakin taholta jäisi haastattelu saamatta. Näin ollen urheilujournalismi on enemmänkin riippuvainen siitä koneistoista, joka urheilutapahtumia järjestää.

Journalismissa yleisesti käytetään jutuissa lähes aina vastuun kierron strategiaa, eli toimittaja ei voi kirjoittaa juttuun omia mielipiteitään vaan tarvitsee tietojen sanojaksi tai vahvistajaksi toisen tahon. Urheilujournalismissa taas voidaan kirjoittaa esimerkiksi otteluselostuksia niin, että haastateltavan kommentit eivät ole ratkaisevia jutun uskottavuuden kannalta. Toimittajan oma näkemys käsiteltävänä olevasta lajista riittää.

3.3 Journalismin kriittisyys ja sen toteutuminen

Avainkäsitteeni tässä tutkielmassa on kriittisyys. Uusi Sivistyssanakirja määrittelee kriittisyyden arvostelevalaksi, tutkivaksi ja tarkaksi, mutta myös arveluttavaksi, vaaranalaiseksi ja ratkaisevaksi. Kriitikki on tarkastelua, arviointia, arvostelua tai punnitsevaa tutkimusta. (Aikio, 1994, 360–361).

Kriittisyyden käsite ei ole täysin yksiselitteinen vaan sen voi ymmärtää monella tavalla. Kriittisyys journalismissa voi olla haastateltavien kovalle panemista, kielteistä suhtautumista ja kaiken epäilemistä. Toisaalta kriittisyys voi tarkoittaa herkkyyttä ja avoimuutta tosiasioille ja jutun taustojen perinpohjaista tutkimista.

Kriittisyys liittyy vahvasti toimittajien ammattietiikkaan ja ammatillisiin ihanteisiin. Hanna Nikkanen jakaa journalismin etiikan kahteen osaan: yksittäisen toimittajan ja koko viestintäyhteisöjen etiikkaan. Yksittäisen toimittajan kohdalla puhutaan hyvästä lehtimiestavasta. Toimittaja vaatii itseltään puolueettomien esitysten tekemistä, mutta tiedostaa myös subjektiivisuuden ja oman arvopohjansa vaikutukset. Viestintäyhteisöt puolestaan asettavat toimittajien liikkumavaran rajat. (Nikkanen 2002, 81).

Käsitykset työn eettisistä arvoista vaikuttavat puolestaan siihen, millaista itsekritiikkiä toimittajat kohdistavat omaan toimintaansa. Ari Heinosen mukaan journalistit harjoittavat ammatillista itsekritiikkiä kollektiivisten ammatti-ihanteiden perusteella (Heinonen 1996, 91). Heinonen toteaa, että ammatillisista ihanteista tärkeimpiä tuntuisivat olevan pyrkimys totuudellisuuteen ja olennaisuuteen sekä ammatillinen riippumattomuus (emt., 94).

Ammatillisessa arjessa toimittajat ovat omasta mielestään onnistuneet erityisesti siinä, että journalismi on ammatitaitoista ja vastuullista. Toisaalta vain noin kolmannes toimittajista on sitä mieltä, että journalismi on kriittistä tai epäilevää. Suomalaista journalismia ei myöskään pidetä toimittajien keskuudessa rohkeana tai ihanteellisena. (Emt., 95).

Heinosen mukaan näistä tuloksista tekee mielenkiintoisen se, että toimittajat arvioivat journalismin ammattitaitoiseksi, vaikka pitivät journalismia jokseenkin kritiikittömänä. Kriittisyys ja epäilevyys saati rohkeus ja ihanteellisuus eivät siis välttämättä kuulu toimittajien ammattitaitoisen journalismin määritelmään. Arki ja ihanteet ovat siis jossain määrin ristiriidassa. (Emt., 96).

Toimittajat myös kritisoivat sitä, että he samaistuvat liian usein lähteisiinsä ja antautuvat toimimaan näiden ehdoilla (Emt., 97). Arvio koskee Heinosen tutkimuksen tuloksissa lähinnä politiikantoimittajia ja taloustoimittajia, mutta mielestäni yhtä hyvin saman kritiikin voisi esittää myös urheilutoimittajille.

Myös Jyrki Jyrkiäisen vuonna 2008 julkaistussa tutkimuksessa toimittajat arvioivat pessimistisesti kriittisyyden tulevaisuutta journalismissa. Yli puolet tutkimukseen vastanneista toimittajista arvelee, että analyttisyys ja kriittisyys journalismissa vähenevät tulevaisuudessa. Lisäksi toimittajat arvioivat, että myös journalistien itsenäisyys ja autonomisuus sekä ammattieettisten sääntöjen noudattaminen ovat vähenemässä. (Jyrkiäinen 2008, 50).

3.3.1 Journalismi vallan vahtikoirana

Kriittisyys on keskeinen osa journalismia. Ilman kriittisyyttä journalismi ajautuisi vallankäyttäjien ja talouselämän vietäväksi. (Neiger, Zandberg & Meyers 2010, 377). Risto Kuneliuksen mukaan journalismin yhteiskunnallisiin tehtäviin kuuluvat tiedollisten resurssien kierrättäminen, arvojen ja normien uusintaminen, me-hengen luominen ja vallan vahtikoirana toimiminen. (Kunelius 2003, 184–200).

Näistä erityisesti vallan vahtikoirana eli niin sanottuna neljäntenä valtiomahtina toimiminen liittyykin kiinteästi journalismin kriittisyyteen. Kriittinen journalismi kun on juuri se väline, jolla toimittajat parhaiten vahtikoiran rooliaan hoitavat. Kriittisyyden avulla estetään ulkopuolisten tahojen vaikutusyritykset riippumattomaan journalismiin.

Esa Reunasen ja Kari Koljosen mukaan journalistit nojaavat työssään edelleen kahteen journalismin historialliseen perimään: paljastusjournalismiin ja kriittiseen keskusteluun. Toimittajat kokevat, että heidän tulee paljastaa epäkohtia ja luoda julkista painetta niiden ratkaisemiseksi. Lisäksi toimittajat pitävät tehtävänäään järkevän julkisen keskustelun ylläpitämistä. (Reunanen & Koljonen 2014, 67).

Reunanen ja Koljonen havaitsivat tutkimuksessaan, että toimittajat pyrkivät melko yksimielisesti tarkastelemaan aiheitaan tulkitsevan kriittisesti. Tämä tarkoittaa toimittajien mielestä pääasiassa

kokonaiskuvan tarjoamista tekeillä olevan jutun aiheesta. (Emt., 75). Objektiivisuus on toimittajille tärkeä ihanne, jonka tavoittelua pidetään tärkeänä, vaikka siihen ei koskaan täysin yllätä (emt., 90).

Tutkimuksesta käy ilmi myös se, että toimittajien mielestä objektiivisuus on kriittisyyden periaate. Objektiivisuus ei toimittajien mielestä kuitenkaan ole todellisuuden mekaanista jäljentämistä vaan sitä, että toimittaja tekee tilanteesta parhaan kykynsä mukaan totuudellisen tulkinnan. Mielipiteet pitää perustella ja niitä pitää arvioida kriittisesti. (Emt., 83–85).

Muitakin ajatuksia journalismin kriittisyydestä on esitetty. Seppo Pänkäläinen käsittää kriittisyyden kolmiosaisesti. Ensinnäkin kriittisyys on hänelle sitä, että toimittaja arvostelee yhteiskunnallisia toimijoita ja ilmiöitä, jos hän pitää sitä perusteltuna. Toiseksi kriittinen toimittaja arvioi oman työprosessinsa vaiheita ja pohtii esimerkiksi aiheensa merkittävyyttä ja lähteiden relevanttiutta. Kolmanneksi kriittisyys on oman työn arvioimista yleisön näkökulmasta. (Pänkäläinen 1998, 164–165).

Onkin hyvä muistaa, että kriittisyys ei ole pelkästään toimittajasta itsestään lähtevää, vaan siihen vaikuttavat myös sekä niin muut ihmiset toimituksen sisällä kuin täysin ulkopuolisetkin tahot. Yleisöllä ja tietolähteillä on omat lusikkansa sopassa.

Mikko Lehtonen (1996, 26) puolestaan määrittelee kriittisyyden ”juuriin menemisenä”. Hänen mielestään kriittisyys ei siis ole vain virheiden etsimistä ja yleistä negatiivisuutta. Kriittinen asenne voi myös olla uteliaisuutta asioiden perusteita ja tarkoitusta kohtaan.

Myös Turo Uskali ajattelee hieman Lehtosen tavoin, että journalisti on kriittinen, kun hän kysyy jatkuvasti kysymyksiä ja yrittää päästä mahdollisimman syvälle aiheeseensa (Uskali 2002, 33). Mielestäni tämä on melko hyvä osa kriittisyyden määritelmää, mutta se ei kata koko käsitettä. Pelkkä uteliaisuus ei vielä tee kriittistä toimittajaa.

Uskali myös ihmettelee sitä, että *Journalistin ohjeissa* kriittisyys mainitaan vain lyhyesti toteamalla, että tietolähteisiin ja erityisesti niiden kaupallisiin intresseihin on suhtauduttava kriittisesti. Uskalin mielestä journalistin tulisi kuitenkin olla kriittinen jokaisessa jutunteon vaiheessa, jotta syntyisi hyvää journalismia. Hän jopa epäilee, että Journalistin ohjeiden välinpitämättömyys kriittisyyttä kohtaan on saattanut johtaa kritiikittömämpään journalismiin. (Uskali 2002, 33). Tämä arvio saattaa olla hyvinkin relevantti, sillä kuten on todettu, eettiset koodistot vaikuttavat toimittajat työhön.

Nopeuden tavoittelu nykyjournalismissa on Uskalin mukaan vaaraksi kriittiselle ajattelulle. Kiire saattaa ajaa toimittajat siihen, että tietoja ei tarkisteta riittävän huolellisesti. Väärät tulkinnat leviävät puolestaan paljon laajemmalle kuin niiden jälkikäteen tehdyt korjaukset. (Emt., 35).

3.3.2 Toimittajien tieto- ja valtasuhteet

Kari Koljonen käsittelee väitöskirjassaan *Kriisi journalismissa* (2013) journalismin suhdetta viiteen eri elementtiin: tietoon, yleisöön, aikaan, valtaan ja etiikkaan. (Koljonen 2013, 68). Näistä tutkimukseni kannalta hedelmällisimpiä ovat journalistien suhteet tietoon ja valtaan.

Koljonen jakaa journalistien tietosuhteen kahteen ulottuvuuteen. Ensimmäisessä ulottuvuudessa vastakkain ovat objektiivisuus ja subjektiivisuus. Objektiivisessa journalismissa pyritään löytämään ympäröivästä maailmasta objektiivinen ja perimmäinen totuus. Subjektiivisessa journalismissa puolestaan toimii ajatus tiedonvälityksen konstruktivistisuudesta. Journalistit pitävät tehtävänäään valikoida julkisuuteen asioita ja tehdä niistä ymmärrettäviä yleisölle. Myös subjektiivisessa journalismissa tavoitellaan totuutta, mutta se ajatellaan saavutettavaksi useiden kuvausten yhdistelmänä tai niiden kilpailun avulla. (Emt., 69).

Toinen tietosuhteen ulottuvuus liittyy analyyttisyyteen ja empiirisyyteen. Empiirisen journalismin kannattajat ajattelevat, että kaikki tieto pitää varmistaa faktoilla. Työssä havainnointi ja todisteet nousevat siis avainasemaan. Analyyttistä journalismia edustava toimittaja taas painottaa päättelyä ja mielipiteitä. (Koljonen 2013, 69–70).

Koljonen jaottelee myös journalistien suhteen valtaan kahteen ulottuvuuteen. Ensimmäisessä ulottuvuudessa ovat vastakkain konsensushakuinen luottamus ja vastakkainasetteluun perustuva epäily. Konsensushakuinen journalisti pitää päättäjiä yhteistyökumppaneina eikä epäile näiden tekemisiä kuin poikkeustilanteissa, jotta yhteiset asiat saadaan hoidettua. Epäilevä journalisti puolestaan pitää päättäjiä kilpailijoina, joiden tekemiset pitää kyseenalaistaa jatkuvasti. (Koljonen 2013, 78).

Valtasuhteen toisessa ulottuvuudessa vastakkain asettuvat passiiviset tarkkailijat ja aktiiviset vaikuttajat. Passiivinen tarkkailu liittyy objektiivisuuteen, joka korostaa puolueettomuutta ja tasapuolisuutta. Aktiiviset vaikuttajat puolestaan menevät mukaan toimintaan ja pelkän raportoinnin sijaan myös kommentoivat tapahtumia ja asioita. (Koljonen 2013, 78–79).

3.4 Kriittisyys urheilujournalismissa

Kriittisyyttä pidetään siis yleisesti journalismissa tavoiteltavana arvona ja työtapana. Mutta, miten urheilujournalistit sitten toteuttavat kriittisyyttä? Urheilujournalismin kriittisyydellä on paljon yhtymäkohtia vaikkapa poliittiseen journalismiin ja talousjournalismiin, mutta aiheensa vuoksi urheilujournalismin kriittisyydellä on myös tiettyjä erityispiirteitä.

Seppo Pänkäläisen mukaan yksi urheilujournalismiin liittyvän kriittisyyden erityispiirteistä on se, että toimittajat ovat niin lähellä lähteitään, että he eivät saa juttuihinsa muun journalismin suosimaa etäisyyttä. Lähteet kohdataan jutunteon jälkeen pian uudelleen esimerkiksi ottelutapahtumissa, joten arvostelemisen kynnyks nousee. Toki esimerkiksi politiikasta kirjoittavilla toimittajilla on samankaltaisia ongelmia, mutta Pänkäläinen huomauttaa, että poliittiselta journalismilta odotetaan kuitenkin sen yhteiskunnallisen tehtävän täyttämistä eli valtaapitävien arvostelemista. (Pänkäläinen 1998a, 171).

Pänkäläisen mukaan urheilutoimittajan suhteet urheiluun ja urheilijoihin vaikuttavat toimittajan työprosessiin. Jonkin lajin parissa kiinteästi toimivat tai toimineet urheilutoimittajat tekevät työtään ”rakkaudesta urheiluun” -suhteen varjossa, mikä vaikuttaa ehkäisevästi urheilukritiikkiin. (Emt., 169).

Sanomalehdet sympatisoivat ja jopa ihannoivat Pänkäläisen mielestä paikkakuntansa urheiluseuroja ja urheilijoita. Yleisimmin tämä näkyy siinä, että urheilutoimittajat ovat jutuissaan tyytyväisiä voittoihin ja harmittelevat tappioita. Yleensä mahdollinen kritiikki kohdistuu juuri tappioihin. Sama ilmiö on huomattavissa myös kansallisella tasolla esimerkiksi jääkiekkomaajoukkuetta käsittelevissä jutuissa. (Emt., 170).

Urheilujournalismia kokonaisuudessaan on aikojen saatossa moitittu kritiikittömyydestä. Esimerkiksi Pertti Hemánus arvosteli 1980-luvulla urheilujournalismia sen liian läheisestä suhteesta huippu-urheilun järjestelmään. Hemánuksen mukaan urheilujournalismissa oli tuohon aikaan kyse enemmän symbioosista kuin objektiivisesta todellisuuden heijastamisesta. (Hemánus 1983, 42).

Hemánus toteaa, että symbioosi syntyy siitä, että urheilujournalismin ja lopulta myös yksittäisten toimittajien intressit ovat samat kuin huippu-urheilun järjestelmän ja sen toimijoiden. Tästä seuraa se, että urheilujournalismi ei pysty kuvaamaan ja erittelemään huippu-urheilua objektiivisesti, toisin sanoen erittelemään syy- ja seuraussuhteita. (Emt., 46).

Juha Savelan pro gradu -tutkimuksen mukaan urheilutoimittajien erikoistuminen johonkin tiettyyn lajiin on tiivistänyt toimittajien suhteita urheilujärjestelmään. Toimittajien ja urheiluihmisten edut ovat olleet yhteiset ja molemmat ovat hyötäneet läheisistä suhteista. Toimittaja saa taustatietoa ja urheilumaailma puolestaan saa julkisuutta, joka on useimmiten vielä myönteistä julkisuutta. (Savela 1991, 64).

Savelan haastattelututkimus on 1990-luvulta ja siinä hän toteaa, että tuona hetkenä urheilujournalismi on ollut jonkinlaisessa murroksessa. Urheilutoimittajat eivät enää kokeneet olevansa täysin symbioottisessa suhteessa urheilujärjestelmään ja journalistinen suhtautuminen oli alkanut vallata alaa. Savela kuitenkin myös lisää, että tutkimuksen aikaan analyttinen kirjoittaminen urheilusta ei ollut vielä lyönyt kunnolla läpi, vaan kriittisyyttä harjoitettiin vain juuri sen verran kuin yleinen paine vaati. (Emt., 66–67).

Urheilujournalismin osakseen saamassa kritiikissä voisi ajatella olevan kyse siitä, että urheilujutut keskittyvät Kuneliuksen edellä esitettyjen yhteiskunnallisten funktioiden termein liiaksi me-hengen luomiseen ja kiinteyden ylläpitämiseen ja toisaalta liian vähän vallan vahtikoirana toimimiseen. Kenties urheilumaailmassa ”journalistisen pelin” säännöt eivät ole vielä niin juurtuneet kuin vaikkapa politiikassa. Poliittiset toimijat ymmärtävät journalistien tarpeen kritisoida ja kritiikin merkityksen toiminnan uskottavuudelle. Urheiluväki puolestaan ei ehkä ole sisäistänyt tätä ajatusta vielä samassa mittakaavassa, ja siksi kriittisistä jutuista toisinaan suututaan verisesti.

Maria Kaisa Aula kirjoittaa artikkelissaan, että poliittisessa journalismissa murros journalismin ihanteissa tapahtui hänen haastattelututkimuksensa perusteella 1970- ja 1980-luvun vaihteessa Aulan mukaan haastatelluille politiikan toimittajille murros merkitsi muutosta ” 1) kunnioittavasta tai lojaalista asenteesta lähemmäs kriittistä ja epäilevää otetta, 2) liian läheisistä suhteista ja ’kaveerauksesta’ kohti poliitikoista ja puolueista etäisyyttä ottavaa itsenäisyyttä korostavaa asennetta.” (Aula 1992, 12).

Anu Kantola on puolestaan jaotellut politiikan toimittajien sukupolvia sen mukaan, millainen heidän suhtautumisena on poliittisiin toimijoihin ja journalistisiin ihanteisiin. Jaottelu kulkee ”korkeasta modernista” ”notkeaan moderniin”. Korkeassa modernissa julkisuus pyöri vielä vahvasti instituutioiden hallitsemana ja journalistien ihanteena oli juhlava ja vastuullinen tiedonvälitys. Notkeassa modernissa journalisteista on puolestaan tullut aktiivisempia ja ärhäkämpää suhteessa lähteisiinsä. (Kantola 2011, 118).

Kun tätä jaottelua ja Aulan tutkimusta peilaa urheilujournalismin muutokseen, voisi ajatella, että urheilujournalismi seuraa kriittisyydessä politiikan journalismin jalanjäljissä. Kehitys on kuitenkin tapahtunut ehkä hieman jälkijunassa, jos otetaan huomioon, että vielä 1980-luvulla Pertti Hemánus piti urheilujournalismia varsin kritiikittömänä.

Myös urheilujournalismissa on siis kuitenkin liikuttu vuosien saatossa samaan suuntaan kuin poliittisessa journalismissa. Kuten jo aiemmin kartoitin, urheilutoimittajat ovat yrittäneet päästä kauemmaksi lähteistään, mutta toisaalta totaalinen riippumattomuus on oikeastaan mahdotonta saavuttaa.

Erityisesti paikallisen tason urheilujournalismia pidetään edelleen kritiikittömänä. Esimerkiksi Joonas Fritzen pro gradu -tutkimuksessa kävi ilmi, että ainakin paikallislehtien urheilujournalismi on varsin kritiikitöntä. Fritze tarkasteli tutkimuksessaan 216 paikallislehtien urheilujuttua, joista vain 12 hän havaitsi jollakin lailla kriittiseksi. Lisäksi aineistosta käy ilmi, että vähäinen kritiikki kohdistuu kilpa- ja huippu-urheiluun eikä lainkaan esimerkiksi kuntourheiluun. (Fritze 2012, 60).

Urheilutoimituksissa kuitenkin tiedostetaan kriittisen journalismin tarve. Sanna Vuorinen haastatteli pro gradu -tutkielmaansa valtakunnallisten sanomalehtien ja maakuntalehtien urheilutoimitusten esimiehiä. Esimiesten mukaan urheilussa ovat lisääntyneet sellaiset aiheet, joista voi ja pitää kirjoittaa kriittisesti. Heidän mielestään kriittisyys korostuu erityisesti sellaisten juttuaiheiden kohdalla, jotka pureutuvat urheiluun ilmiönä, eikä niinkään vain urheilusuorituksina. Esimiesten mielestä erityisesti raha aiheuttaa urheiluun ongelmia, joita pitää tarkastella kriittisesti. (Vuorinen 2007, 52).

Vuorisen aineistossa urheilutoimitusten esimiehet määrittelevät kriittisyyden sellaisten asioiden esiin tuomiseksi ja käsittelemiseksi, joita ei voida pitää yleisesti hyväksyttävänä. Tämän lisäksi he puhuvat analyttisyydestä, jolla he tarkoittavat miksi-kysymysten esittämistä ja niihin vastaamista. (Emt., 53).

Esimiesten mielestä urheilujournalismin tehtävä on puuttua epäkohtiin. Koska näissä epäkohdissa on yleensä kysymys oikeasta ja väärästä, toisin sanoen moraalisisista kysymyksistä, on toimittajan kirjoittama kriittinen juttu aina myös kannanotto. Kannanoton tekee toimittaja, mutta siihen vaikuttaa myös toimituksen linja. (Emt., 53).

Vuorisen aineistossa esimiehet myös korostavat, että vapaus julkiseen kritiikkiin on tärkeä urheilujournalismin laatukriteeri. Samalla he kuitenkin toteavat, että kritiikki saattaa joskus johtaa

urheiluväen kielteiseen vastareaktioon. Tämä johtuu esimiesten mielestä siitä, etteivät urheilujuttujen kohteet ole tottuneet lukemaan kriittisiä kirjoituksia toiminnastaan. (Emt., 53).

Ongelmaksi kriittisen journalismin tekeminen muodostuu tietenkin silloin, jos sillä on negatiivinen vaikutus lähesuhteisiin. Urheilutoimitusten esimiesten mukaan, juttujen kohteiden reaktioiden ei kuitenkaan anneta vaikuttaa toimituksen toimintaan. Paikallisten toimijoiden kannalta kielteisiä juttuja tehdään, vaikka sillä suututettaisiin laji-ihmiset. (Emt., 54).

Vuorisen tutkimuksen perusteella urheilutoimitusten esimiehet siis pitävät kriittistä journalismia tärkeänä ja vaativat sitä toimittajiltaan. Kun verrataan esimerkiksi Vuorisen saamia vastauksia urheilutoimittajien historiaan ja kehityskaareen, vaikuttaisi siltä, että kriittisyys lisääntyy urheilujournalismissa jatkuvasti.

Käytännössä kriittisyys näkyy urheilutoimittajan arjessa useimmissa jutunteon työvaiheissa. Arkisessa työssä kriittisyys on siis paljon muutakin kuin vain vallan vahtikoirana toimimista ja paljastusten tekemistä. Kriittistä otetta tarvitaan jo aiheenvalinnassa, kun toimittajan pitää tunnistaa jutunarvoiset aiheet. Kun sopiva aihe on valittu, pitää löytää sopivat tietolähteet ja arvioida niiden relevanttiutta kriittisesti.

Henkilölähteille toimittaja esittää kysymyksiä, jotta hän saisi aiheesta jutun kannalta olennaista tietoa ja myös selityksiä erilaisille tapahtumille. Toimittajan pitää myös suhtautua kriittisesti saamiinsa vastauksiin, oli kyse sitten ihmisistä tai esimerkiksi kirjallisista lähteistä. Faktat tulee tarkistaa ja asioita suhteuttaa toisiinsa.

Juttua kirjoittaessaan toimittajan pitää puolestaan kriittisesti punnita sitä, millaisia tietoja juttuun lopulta päätyy. Haastateltavien ei pidä antaa käyttää saamaansa julkisuutta hyväkseen sellaisilla tavoilla, jotka eivät liity jutun aiheeseen. Esimerkiksi urheiluseurojen tiedotustilaisuuksissa yritetään silloin tällöin mainostaa tiedotusasioiden ohella vaikkapa uutta sponsoria. Kriittinen toimittaja ei kuitenkaan päästä tällaista mainostusta juttuun asti.

3.5 Kriittisyys tässä tutkimuksessa

Kriittisyys voidaan siis määritellä hyvin monelta eri kantilta. Yhden mielestä kriittisyys on epäilevää suhtautumista, toiselle se taas on tosiasioiden tunnustamista. Moninaisten määritelmien

vuoksi käyn läpi vielä seuraavaksi, mitä itse ajattelen kriittisyyden käsitteestä ja miten käsitettä tässä tutkimuksessa aion käyttää.

Erkki Vettenniemen mukaan urheilujournalismin kannattaisi lähestyä kriittisyyttä ulkomaantoimittajien näkökulmasta. Urheilutoimittajilta kun on tavattu vaatia rakkautta urheiluun ja urheilun puolustamista lieveilmiöltä, kuten dopingilta. Ulkomaantoimittajilta tällaista ei odoteta vaan riittää, että on kiinnostunut maailmanpolitiikasta. Konfliktin keskellä ulkomaantoimittajan ei tarvitse valita puolta. (Vettenniemi 2006, 17).

Tässä tutkimuksessa ymmärrän kriittisyyden tietynlaisena uteliaisuutena. Turo Uskalin mukaan kriittisyys on mahdollisimman syvälle aiheeseen kaivautumista. Asioihin perehtyminen muutenkin kuin pintapuolisesti antaa aineksia aiheen kriittiselle pohdinnalle. Sanna Vuorisen aineistossa urheilutoimitusten esimiehet puolestaan puhuivat analyttisyydestä ja miksi-kysymysten esittämisestä.

Jatkuva kysymysten esittäminen niin haastateltaville kuin itselleenkin ajaa kriittistä prosessia eteenpäin. Kiireisessä työssä on helppoa ajautua tekemään niin sanotusti sama juttu uudelleen ja uudelleen. Aiheita on nopeaa ja vaivatonta käsitellä pintapuolisesti sen kummemmin asioiden syy-yhteyksiä miettimättä. Kriittisyys vaatiikin jonkin verran aikaa ja vaivaa.

Vuorisen aineistossa urheilutoimitusten esimiehet puhuvat myös sellaisten aiheiden esiin tuomisesta, joita ei voida pitää yleisesti hyväksyttävänä. Kriittisyyden olennainen osa onkin toki epämiellyttävien asioiden käsitteleminen ja epäkohtien paljastaminen. Tämä liittyy journalismin vallan vahtikoira -funktion hoitamiseen ja journalismin riippumattomuuteen. Kriittisen jutun tekeminen saattaa johtaa jonkin tahon suututtamiseen, mutta se ei saa estää jutun tekemistä.

Tässä tutkimuksessa en ymmärrä kriittisyyttä pelkästään kaikkea epäilevänä, negatiivisena kirjoitteluna. Kuten aiemmin sanotusta käy ilmi, määrittelen kriittisyyden pikemminkin herkkyydeksi tosiasioille, jotka eivät aina kuitenkaan ole edullisia esimerkiksi urheiluseuroille. Uteliaisuus, taustojen penkominen ja erilaisten näkökulmien etsiminen ”korvat höröllä” muodostavat toimittajan kriittisen otteen.

4 Tutkimuksen kulku

Risto Kuneliuksen mukaan minkä tahansa kulttuurin tapoja ja tottumuksia voi tutkia joko ”ulkoa” tai ”sisältä”. Ulkopuolelta tutkittaessa luokitellaan tavallaan toisesta kulttuurista käsin toiminnan sääntöjä ja säännönmukaisuuksia. Sisältä tarkasteltaessa yritetään luokittelun lisäksi ymmärtää itse toimijoita. (Kunelius 1998, 216).

Tässä tutkimuksessa mennään sisälle ammattikuntaan. Pidän tätä tarkastelutapaa järkevänä jo sen vuoksi, että olen itse työskennellyt urheilutoimittajana, ja aiheen tutkiminen niin sanotusti ulkopuolisena tuntuisi jokseenkin hankalalta. Urheilutoimittajia on myös tutkittu tältä kantilta kartoitukseni mukaan turhan vähän.

Seuraavassa esittelen tarkemmin tutkimukseni kulkua. Käyn läpi tutkimuskysymykset ja pohdin niiden suhdetta käyttämäni menetelmään, eli kyselylomakkeeseen. Esittelen tutkimuskohteen ja aineiston ja tämän jälkeen pohdin syvemmin kyselylomakkeen relevanttiutta tässä tutkimuksessa ja esittelen kyselyn ominaispiirteitä ja sen toteutusta.

4.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkimuksessa haluan siis päästä kiinni siihen, mitä alueellisten lehtien urheilutoimittajat ajattelevat kriittisyydestä urheilujournalismissa ja omassa työssään. Tarkoitukseni on lähestyä aihetta toimittajien arjen näkökulmasta. Päädyin tutkimaan aihettani kolmen tutkimuskysymyksen avulla. Kysymykset ovat:

- 1) Millainen on urheilun asema tutkittavissa lehdissä?
- 2) Millaisena tutkittavien lehtien urheilutoimittajat näkevät kriittisyyden tarpeen urheilujournalismissa?
- 3) Millaista kriittistä urheilujournalismia tutkittavissa lehdissä tehdään?

Näiden tutkimuskysymysten perusteella hahmottelin myös kyselylomakkeen rungon. Kyselyn rakenne kulkee siis tutkimuskysymysteni asettamissa raameissa. Rakensin kyselylomakkeen kolmeen osaan ja nämä eri osiot vastaavat aina yhteen tutkimuskysymykseen.

Tutkimuskysymykset käsittelevät siis aiheeni suurempia linjoja ja niiden avulla sain jäsenneltyä myös kyselylomaketta. Lomakkeessa kysymykset ovat kuitenkin paljon yksityiskohtaisempia.

Varsinaisia tutkimuskysymyksiä ei voinut esittää kyselylomakkeessa vastaajille suoraan, sillä tutkimuskysymykset olivat tähän tarkoitukseen liian laajoja. Sen sijaan käytin tutkimuskysymyksiä teemoina, joiden alle hahmottelin konkreettisemmat kysymykset, joilla sain vastaajilta tarkempaa tietoa aiheesta.

4.2 Tutkimuskohde ja aineisto

Tutkin aiheitani kartoittamalla urheilutoimittajien näkemyksiä siitä, millaista kriittistä journalismia he työssään tekevät ja millaisia ongelmia kriittisyyteen liittyy. Lisäksi kartoitin sitä, millaiset aiheet ylipäänsä saavat eniten palstatilaa maakuntalehtien sivuilla. Tarkastelen aiheitani määrällisen tutkimuksen keinoin, jotta saan mahdollisimman kattavan kuvan tarkastelemastani toimittajakunnasta.

Valitsin kyselytutkimuksen kohteeksi kaikkien 5–7-päiväisten suomenkielisten paikallis- ja maakuntalehtien urheilutoimittajat. Lehtiä on yhteensä 30. Paikallis- ja maakuntalehtien urheilutoimittajat ovat mielestäni oivallinen kohde, kun tutkitaan kriittisyyttä ja toimittajien suhdetta lähteisiin, sillä alueelliset lehdet toimivat tietyllä rajatulla alueella, jossa ihmiset usein tuntevat toisensa ja lehti toimii ainakin jossakin määrin myös alueen äänenkannattajana. Valtakunnallisilla medioilla levikkialue on mielestäni tähän näkökulmaan liian suuri.

Kyselylomakkeessa on yhteensä kolme aihealuetta ja 15 kysymystä sekä taustatietokysymykset. Lähetin kyselylomakkeen sähköisesti yhteensä 83 urheilutoimittajalle heidän henkilökohtaisiin työ sähköpostiosoitteisiinsa. Sain yhteensä 46 vastausta eli vastausprosentti oli lopulta 55,4.

4.3 Kyselytutkimuksen valintaperusteet

Pohdin pitkään, mikä olisi paras menetelmä aiheeni tutkimiseen. Monesti toimittajia, heidän työtään ja näkemyksiään tutkitaan haastattelututkimuksilla. Harkitsin vakavasti myös tätä vaihtoehtoa, mutta lopulta päädyin siihen, että survey-tutkimus ja kyselylomake ovat tässä tutkimuksessa paras vaihtoehto. Seuraavassa avaan tämän päätöksen taustoja.

Kaiken kaikkiaan tuntui, että saan kyselylomakkeen avulla helpommin yleistettävää tietoa aiheestani kuin haastattelututkimuksella. Koska tarkoituksena oli tarkastella kaikkia 5–7-päiväisten

alueellisten lehtien urheilutoimittajia, tavoitin kyselylomakkeella koko tämän joukon ja kaikilla näillä toimittajilla oli myös mahdollisuus antaa mielipiteensä aiheesta.

Jos olisin toteuttanut tutkimuksen haastattelujen avulla, en olisi saanut läheskään niin laajaa vastausten kirjoa. Tämän kokoisessa tutkimuksessa haastateltavien määrää olisi kuitenkin pitänyt rajoittaa luultavasti kymmenen henkilön tuntumaan, kun taas kyselylomakkeella sain vastaukset lähes 50 toimittajalta. Mielestäni tällaisesta joukosta on mielekkäämpää tehdä myös jonkinlaisia yleistyksiä.

Haastattelussa ongelmaksi olisi muodostunut myös haastateltavien valitseminen. Logistisista syistä olisin joutunut valitsemaan toimittajia omilta lähialueilta ja siksi otos olisi painottunut vahvasti Etelä- ja Keski-Suomeen. Kyselylomakkeella taas tavoitin toimittajia ympäri maan.

Toki haastattelu olisi ollut syvällisempi vaihtoehto ja sillä olisin päässyt porautumaan syvemmälle yksittäisten toimittajien ajatuksiin. Kyselylomakkeella saavutin vain sellaista tietoa, jota hoksasin kysyä. Haastattelussa vastaukset olisivat voineet rönsyillä enemmän. Toisaalta kyselylomakkeeni avoimet kysymykset paikkasivat mielestäni melko hyvin tätä sanallistamisen ongelmaa.

Survey-tutkimus soveltuu hyvin täsmällisten tosiasiatietojen, kuten iän ja sukupuolen, kartoittamiseen. Kyselyllä voi kerätä myös arvonvaraisia tosiasiatietoja. Tällaisia ovat sellaiset kysymykset, joihin on periaatteessa oikea vastaus, mutta vastaaja ei sitä välttämättä täsmällisesti osaa ilmoittaa. (Uusitalo 1991, 92).

Tässä tutkimuksessa käytin näitä molempia kysymystyyppejä. Taustatietoja kartoitin, jotta pystyn tekemään joitakin ristiintaulukointeja niiden perusteella. Käytin myös joitakin sellaisia kysymyksiä, joihin olisi periaatteessa olemassa oikea vastaus, mutta toimittajien oli sitä ehkä hankalaa arvioida.

Tiedustelin esimerkiksi sitä, kuinka usein toimittajat kirjoittavat kriittisiä juttuja tietyistä aiheista. Määrät olisivat tarkasti kerrottavissa, mutta ne ovat tässä tapauksessa toimittajan muistin varassa ja siksi vastaukset ovat enemmän suurpiirteisiä arvioita. Tuntuu kuitenkin, että nämäkin kysymykset toimivat hyvin, sillä kaikki vastanneet olivat antaneet näihin jonkin arvion. Kenties vastaamista helpotti se, että myös vastausvaihtoehtojen aikavälit olivat melko laajoja.

Surveytutkimusta käytetään myös yleisesti kartoittamaan vastaajien tietoja, mielipiteitä, asenteita, arvoja ja ideologioita. Näiden asioiden tutkiminen on kuitenkin hankalampaa kuin tosiasiatiedon. Esimerkiksi kysymyksen asettelu saattaa vaikuttaa vastauksiin ja tuloksia pitääkin tulkita kysymyksenasettelu huomioiden. Kyselyyn saatetaan myös vastata pikemminkin jossakin roolissa

kuin omien kokemusten perusteella. On myös vaikeaa tietää, miten vastaajat kysymyksen ymmärtävät, jos heillä ei ole aiheesta kiteytynyttä käsitystä. (Uusitalo 1991, 92–93).

Toimittajien kriittisyys on ylipäättään melko hankala tutkimuskohde. Tämä johtuu siitä, että juuri tällaisen aiheen kysymyksiin on mahdollista vastata joko arjen käytäntöjen tuoman näkemyksen perusteella tai sen perusteella, millaisia vastauksia pitää ihanteellisina. Tämä tuottaa hankaluuksia myös analyysin tekemisessä.

Vastauksista on melko mahdotonta päätellä sitä, vastaavatko toimittajat ideaalien vai aitojen kokemusten perusteella. Tämä puolestaan asettaa analyysin luotettavuuden kyseenalaiseksi. Siksi analyysissä on otettava huomioon, että varmoja yleistyksiä esimerkiksi arjen käytännöistä ei voi tehdä. Joitakin tuloksia voi kuitenkin verrata esimerkiksi aikaisempaan tutkimukseen ja näin saada osviittaa siitä, ollaanko oikeilla jäljillä.

Tällä tutkimuksella ei siis ole mahdollista saavuttaa absoluuttista tietoa siitä, millaista arjen kriittisyys tutkimissani lehdissä on. Jonkinlaista tulkintaa vastausten pohjalta voi kuitenkin tehdä ja samalla hahmotella kuvaa toimittajien kriittisyyskäsityksestä. Eniten ongelmia aiheuttavat ehkä kysymykset kriittisyyden tarpeesta. Näissä kysymyksissä kiusaus vastata ideaalien pohjalta on näkemykseni mukaan suurin. Tämän kysymyssarjan analyysissä pitää siis olla erityisen tarkkana.

4.4 Kyselylomake

Tutkimukset jaotellaan yleensä määrälliseen ja laadulliseen tutkimukseen. Raja näiden kahden suuntauksen välillä ei kuitenkaan ole niin jyrkkä kuin miltä alkuun saattaa vaikuttaa. Suuntaukset ovatkin enemmän toisiaan täydentäviä kuin toistensa kanssa kilpailevia. (Hirsjärvi ym. 2007, 132).

Tässä tutkimuksessa olenkin käyttänyt näitä kahta suuntausta täydentämään toisiaan. Menetelmänä käytän kyselylomaketta ja suurimmaksi osaksi saamani tulokset ovat analysoitavissa kvantitatiivisin keinoin. Olen kuitenkin liittänyt kyselyyn myös kaksi avointa kysymystä, joista saan toimittajilta vapaasti muotoiltuja ajatuksia aiheesta ja näitä vastauksia on syytä tarkastella kvalitatiivisin sisällön analyysin keinoin.

Lähestyn siis tutkimusongelmaani survey-tutkimuksen avulla. Survey-tutkimus on yksi kolmesta perinteisestä tutkimusstrategiasta ja sillä kerätään tietoa standardoidussa muodossa joukolta ihmisiä.

Aineiston avulla sitten pyritään kuvailemaan, vertailemaan ja selittämään tutkittavaa ilmiötä. (Emt., 130).

Tässä tutkimuksessa käytän kyselyä, jonka toteutan verkkolomakkeella. Kohdehenkilöinä ovat paikallis- ja maakuntalehtien urheilutoimittajat. Aineiston avulla pyrin selittämään, millaista kriittistä journalismia tutkittavissa lehdissä tehdään ja vertailemaan eri toimittajien käsityksiä kriittisyydestä.

Kyselytutkimuksen etuna pidetään sitä, että sen avulla saadaan kerätyksi laaja tutkimusaineisto. Kysely on menetelmänä myös tehokas ja aineistoa on kohtuullisen vaivatonta analysoida tietokoneen avulla. (Emt., 190). Tässä tutkimuksessa valitsin kyselyn juuri siksi, että haluan tavoittaa mahdollisimman monta paikallis- ja maakuntalehtien urheilutoimittajaa ja saada näin kattavampia vastauksia kuin muutamaa toimittajaa haastatteleamalla.

Kyselylomakkeeseen liittyy kuitenkin myös ongelmia. Ei voida olla varmoja siitä, kuinka huolellisesti ja rehellisesti osallistujat ovat vastanneet, eikä myöskään varmistua siitä, miten onnistuneita vastausvaihtoehtot ovat. Myös kato, eli vastaamattomuus, voi koitua haitaksi. (Emt., 190).

Tutkimuslomaketta laatiessani pohdin näitä ongelmia ja hioin kysymyspatteria melko kauan, jotta kysymykset olisivat mahdollisimman konkreettisia ja helposti lähestyttäviä. Tiedostin jatkuvasti sen kyselytutkimuksen ominaispiirteen, että kyselyn lähettämisen jälkeen sitä ei voi enää muuttaa. Jotta voisin saada tietoa kyselyn onnistumisesta, lisäsin kyselyn loppuun vielä avoimen kysymyksen, jossa vastaajat saivat kommentoida vapaasti tutkimusta.

Kyselylomakkeessa käytetään yleensä kolmea eri kysymysmuotoa: Avoimia kysymyksiä, monivalintoja ja skaaloihin perustuvia kysymyksiä, joissa vastaaja kertoo, mitä mieltä hän on väittämästä (emt., 193). Itse käytin näistä kaikkia kolmea ja niiden lisäksi vielä kysymystyyppiä, jossa vastaajan tulee laittaa annetut vaihtoehtot numerojärjestykseen tietyin perustein. Viimeksi mainitsemani kysymystyyppi sopi mielestäni parhaiten kartoittamaan lajien saamaa painoarvoa, sillä melko suuri määrä vaihtoehtoja piti saada arvotetuksi tiettyyn järjestykseen.

Kyselylomake on tutkimuksen liitteenä Microsoft Word -muodossa (liite 1.). Liitteen tutkimuslomake on sisällöltään täysin sama kuin tutkimuksessa lähettämäni lomake, mutta sen ulkoasu on hieman erilainen kuin verkkolomakkeessa.

Avoimilla kysymyksillä on niin hyviä kuin huonojakin puolia. Avointen kysymysten eduiksi voidaan laskea se, että niiden joukossa voi olla hyviä ideoita ja niillä voidaan myös saada vastaajan mielipide selville perusteellisesti. Huonoja puolia ovat puolestaan se, että avoimiin kysymyksiin jätetään herkästi vastaamatta ja vastaukset saattavat olla epätarkkoja tai asian vierestä kirjoitettuja. (Valli 2015, 106).

Tässä tutkimuksessa sain avoimilla kysymyksillä mielestäni hyviä lisäyksiä valmiit vaihtoehdot sisältäneisiin vastauksiin. Monet vastauksista olivat myös yllättävän kattavia ja monipuolisia ja vastasivat kysymyksenasettelua. Suuri osa vastaajista jätti kuitenkin kokonaan vastaamatta avoimiin kysymyksiin.

Enemmän vastauksia sain kyselyn lopussa olleeseen avoimeen kysymykseen, jossa vastaajat saivat vapaasti kommentoida koko tutkimusta tai täsmentää joitakin vastauksia. Tähän kysymykseen vastasi 15 toimittajaa. Toiseen avoimeen kysymykseen, jossa pyydettiin antamaan perusteluja, jos kyseenalaistaa jollakin tavalla toimituksensa lajipainotukset, vastasi 11 toimittajaa. Kaikki painotuksiin kyseenalaistavasti suhtautuneet eivät perustelleet vastaustaan, vaikka kysymyksenasettelussa tällaisen toiveen esitinkin.

Avointen kysymysten vastauksia voidaan analysoida tilastollisin menetelmin aivan kuten muutakin kyselylomakkeella saatua aineistoa. Vastauksia voi luokitella ryhmiin ja laskea näin tuloksia. Tämä vie kuitenkin enemmän aikaa kuin valmiiden vaihtoehtojen tulkitseminen, joten avoimet kysymykset ovat jokseenkin työläitä. (Valli 2015, 106).

Avoimilla kysymyksillä en tässä tutkimuksessa tavoitellut varsinaisesti luokiteltavaa tietoa, eikä näitä kysymyksiä ollut tarkoitettu samanlaisiksi kuin valmiita vaihtoehtoja sisältäneet kysymykset. Tavoittelin avoimilla kysymyksillä enemmänkin sellaista tietoa, jota en pystynyt strukturoiduilla vaihtoehtokysymyksillä tiedustelemaan. Toivoin myös, että avoimissa kysymyksissä nousisi esiin sellaisia asioita, joista en ollut älynnyt tehdä vaihtoehtokysymystä.

Tavoittelin avoimilla kysymyksillä siis lähinnä muiden vastausten sanallistamista. Annoin tietoisesti mahdollisuuden avoimeen vastaukseen vain kahdessa kohdassa, jotta aineisto ei paisuisi liian suureksi, ja jotta vastaukset eivät ajautuisi täysin sivuraiteille. Avoimien kysymysten käsittelyssä käytin jonkin verran vastausten luokittelua, mutta en tavoitellut tällä varsinaisesti tilastollisia tuloksia. Luokittelu auttoi kuitenkin vastausten hallitsemisessa. Lopulta käytin avoimia vastauksia vain sanallistamaan strukturoitujen kysymysten vastauksia.

Kyselylomaketta analysoidessani törmäsin ensimmäisen kysymyksen kohdalla ongelmaan siitä, että kaikki vastaajat eivät olleet asettaneet antamiani lajivaihtoehtoja ohjeistuksen mukaiseen järjestykseen siten, että kutakin numeroa (1–9) olisi käytetty vain kerran. Tässä kohtaa hankaluudeksi muodostui lähinnä pätevien keskiarvojen laskeminen vastauksista.

Vastaajille saattaa syntyä tällaisissa järjestykseen asettamista vaativissa kysymyksissä ristiriitoja, jos kaksi tai useampi vaihtoehtoista tuntuu aivan yhtä tärkeiltä. Tällöin vastaaja voi merkitä useamman kohdan esimerkiksi numerolla 2, mutta ei välttämättä ota tätä huomioon enää loppujärjestyksessä. Tämä vaikuttaa puolestaan juuri keskiarvon laskemiseen. (Valli ym. 2015, 246).

Tällaisessa tapauksessa pitää korjata muille sijoituksille oikeat arvot, jotta keskiarvot eivät vääristy. Myös vastaajan samalle numerolle sijoittamat arvot pitää korjata. Tähän hyvänä ohjeena on käyttää keskiarvoa. (Emt., 246). Koodasin siis ensimmäisestä kysymyksestä arvot oikeiksi näiden sääntöjen perusteella. Lisäksi kaksi vastausta oli pakko jättää keskiarvoja määrittäessä kokonaan pois laskuista, sillä niissä vastauksista joko puuttui osa tai melkein kaikki kohdat oli merkitty samalla numerolla.

4.5 Kyselyn toteuttaminen

Toteutin kyselyn huhtikuussa 2016. Valitsin juuri tämän ajankohdan siksi, että huhtikuu oli mielestäni juuri otollinen aika toteuttaa kysely, sillä talvilomat ovat tuohon aikaan jo loppuillaan, eivätkä kesälomat ole todennäköisesti vielä alkaneet pyöriä. Näin toimituksissa on paikalla vakituista väkeä eikä esimerkiksi kesätoimittajia.

Lähetin kyselylomakkeen aineistoni lehtien urheilutoimittajille heidän henkilökohtaisiin työsähköpostiosoitteisiinsa ensimmäisen kerran 4.4.2016. Kyselylomakkeen lähetin sähköpostin linkkinä ja itse sähköpostiin kirjoitin saatekirjeen, jossa kerroin tutkimuksesta ja sen taustoista ja motivoin toimittajia vastaamaan kyselyyn. Vastaamisen takarajaksi asetin 15.4.2016.

Seuraavalla viikolla lähetin ensimmäisen muistutuksen. Tuohon mennessä olin saanut yhteensä 23 vastausta. Lähetin ensimmäisen muistutusviestin 11.4.2016, vaikka vastaamisen takaraja ei ollut vielä mennyt, sillä vastaaminen oli alkanut mielestäni hieman hitaasti. En muuttanut takarajaa muistutusviestissä.

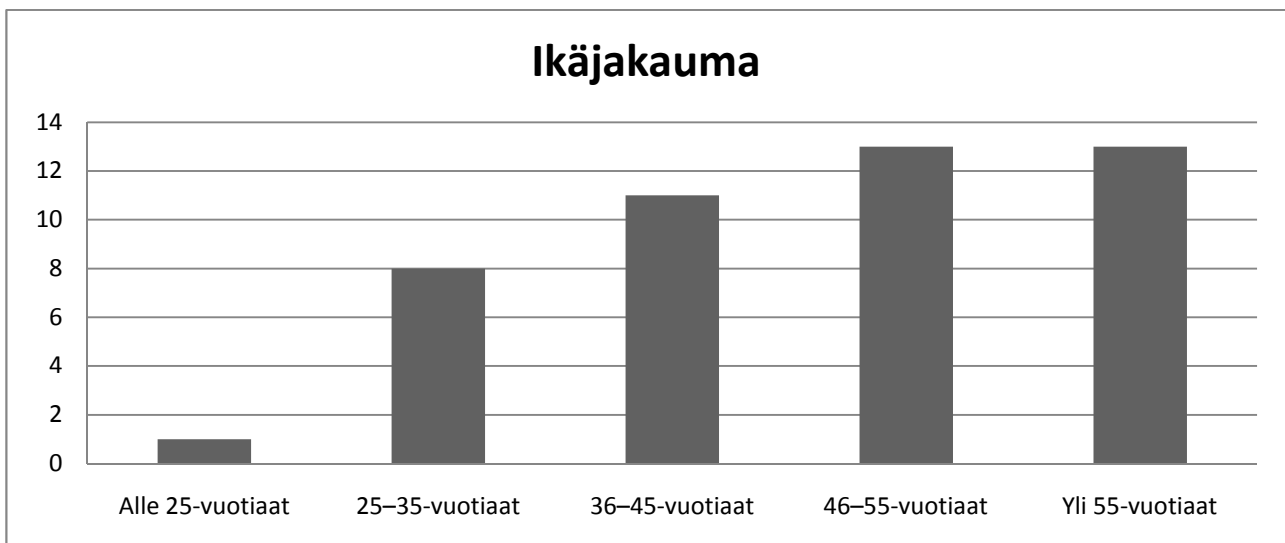
Ensimmäinen muistutus tuotti 10 vastausta lisää, ja takarajaan mennessä olin saanut 33 vastausta. Tämä ei mielestäni ollut vielä riittävästi, joten lähetin vielä toisen muistutusviestin 19.4.2016. Tämä tuotti vielä 13 vastausta ja lopulliseksi vastaajamääräksi muodostui 46. Tavoitteenani oli saada vastaukset yli 50 prosentilta kaikista kyselylomakkeen saaneista, ja tämä tavoite täyttyi, joten pidin tulosta riittävän hyvänä.

5 Tulokset

Kyselylomakkeessa kartoittamieni vastaajien taustatiedoista käy hyvin ilmi urheilujournalismin miesvaltaisuus. Tämän tutkimuksen aineistossa vastaajista 39 oli miehiä ja vain 7 naisia. Näin ollen miehiä oli kaikista vastaajista noin 84 prosenttia.

Aineiston vastaajien muista taustatiedoista voidaan sanoa, että alueellisten lehtien urheilutoimittajissa on enemmän vanhemman polven toimittajia, kuin nuoria vasta alalle tulleita toimittajia. Ikäjakauman perusteella on huomattavissa, että yli puolet vastanneista urheilutoimittajista on yli 46-vuotiaita (kuvio 1). Heitä oli aineistossani yhteensä 26, eli noin 56 prosenttia.

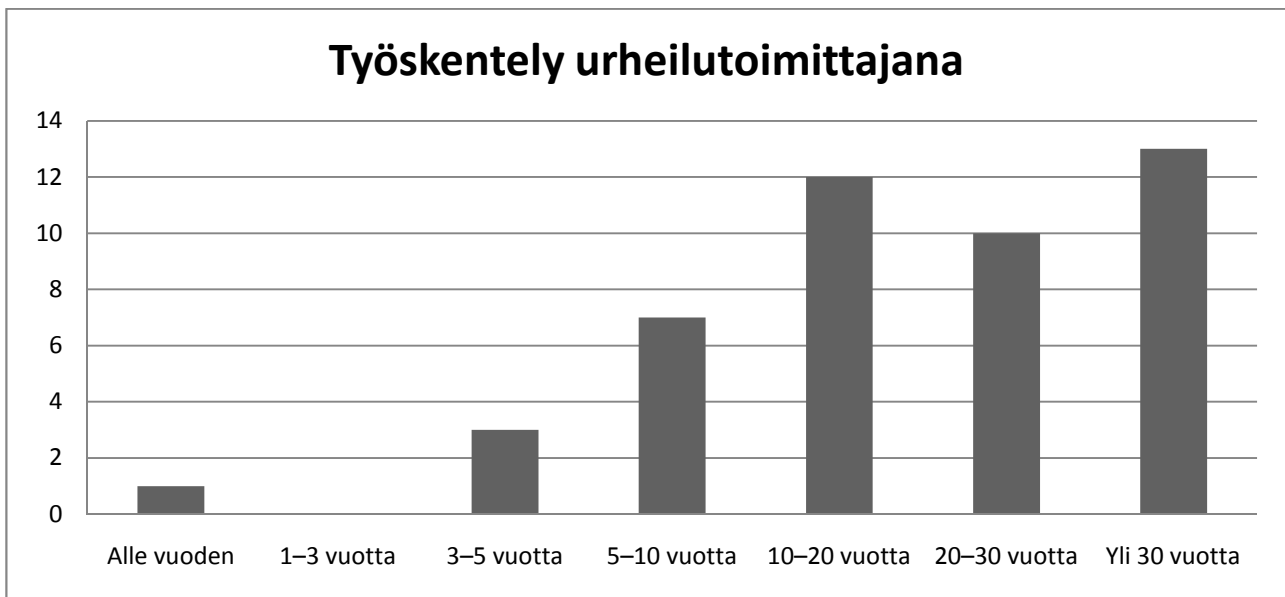
Muista ikäryhmistä voidaan todeta, että 36–45-vuotiaita oli vastaajista yhteensä 11, eli noin 24 prosenttia. Toiseksi nuorimman ikäryhmän, eli 25–35-vuotiaiden, vastaajia oli 8 (noin 17 prosenttia) ja alle 25-vuotiaita vastaajia oli vain yksi.



Kuvio 1. Vastaajat ikäryhmittäin.

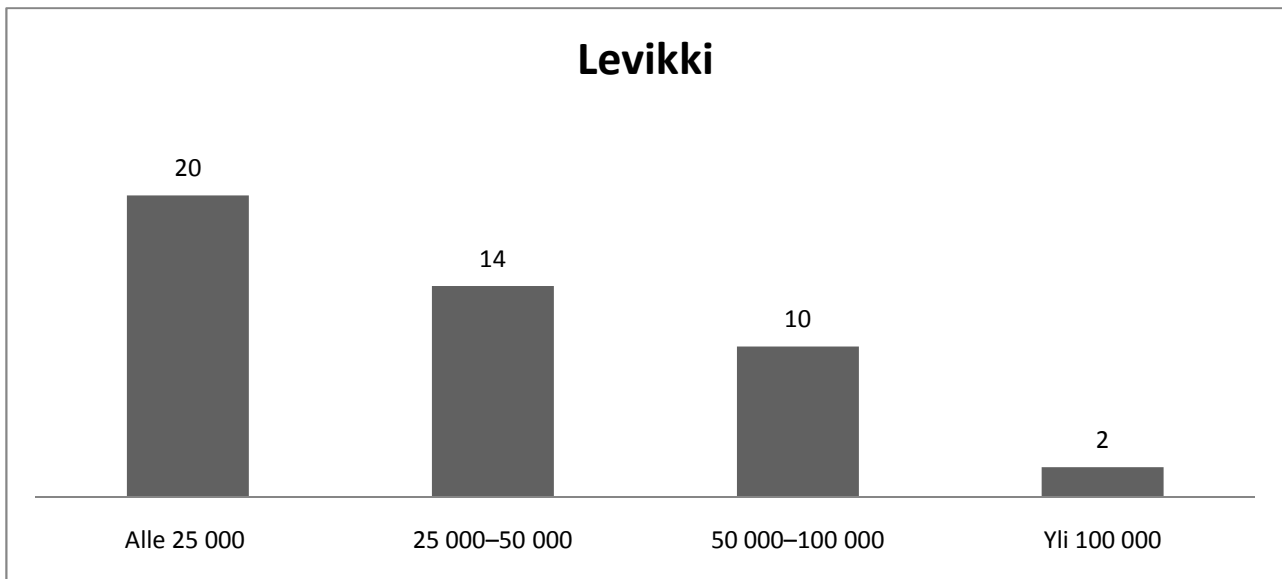
Vastaajilta kysyttiin myös, kuinka kauan he ovat työskennelleet urheilutoimittajina (kuvio 2). Heiltä ei siis tiedusteltu, kuinka kauan he ovat olleet nykyisessä lehdessään, vaan sitä, kuinka kauan he ovat olleet alalla ylipäätään. Tässäkin kysymyksessä näkyi, että hiljattain alalle tulleita oli selvästi vähemmän kuin niitä, jotka ovat toimineet urheilutoimittajina kymmeniä vuosia.

Vastaajista 13 on työskennellyt urheilutoimittajana pisimmän vaihtoehtona olleen ajan, eli yli 30 vuotta. Seuraavaksi eniten oli 10–20 vuotta työskennelleitä urheilutoimittajia, heitä oli yhteensä 12. 20–30 vuotta alalla olleita toimittajia oli 10, ja 5–10 vuotta työskennelleitä 7. Selvästi vähemmän oli 3–5 vuotta työskennelleitä, heitä oli 3. 1–3 vuotta työskennelleitä ei ollut yhtään, ja alle vuoden urheilutoimittajana oli kyselyn aikaan ollut yksi vastaaja.



Kuvio 2. Kuinka kauan vastaajat ovat työskennelleet urheilutoimittajina.

län, sukupuolen ja työskentelyajan lisäksi vastaajilta kysyttiin heidän lehtensä levikkiä (kuvio 3), jotta lehden koon perusteella voisi tehdä myös joitakin tilastollisia päätelmiä. Tässä aineistossa oli eniten sellaisia toimittajia, joiden lehden levikki on alle 25 000. Näitä vastaajia oli yhteensä 20. Keskivaiheilla 25 000–50 000 levikin lehtien toimittajia oli 14 ja 50 000–100 000 levikin lehtien toimittajia oli 10. Suurimman levikkikategorian (yli 100 000) toimittajia oli 2.



Kuvio 3. Kuinka suuressa lehdessä vastaajat työskentelevät levikin mukaan.

Ristiintaulukointeja varten yritin saada vastaajien määrät eri ikä- ja levikkiryhmissä vastaamaan mahdollisimman paljon toisiaan, jotta joitakin yleistyksiä ja vertailuja olisi mahdollista tehdä. Siksi niputin ristiintaulukoinneissa ikäryhmistä kaksi nuorinta kategoriasta yhteen, sillä alle 25-vuotiaita oli vain 1 vastaajista. Näin sain aikaiseksi alle 36-vuotiaiden ryhmän, jonka määrä on silti vähemmän kuin muissa ryhmissä, mutta silti parempi, kuin kaksi nuorinta ikäryhmää erikseen.

Myös levikkiryhmittelyssä jouduin ristiintaulukoinneissa yhdistämään kaksi eri kategoriasta. Suurimmassa levikkikategoriassa (yli 100 000) oli vain kaksi vastaajaa, joten yhdistin sen toiseksi suurimman levikkikategorian kanssa. Näin sain yhteensä kolme levikkiryhmää. Näistä pienin (alle 25 000) on silti jonkin verran suurempi kuin muut, sillä tässä ryhmässä on 20 toimittajaa, kun taas keskikokoisen levikin ryhmässä on 14 toimittajaa ja suuren levikin ryhmässä 12 toimittajaa. Tämän lähemmäksi eri ryhmien vastaajamääriä oli kuitenkin mahdotonta saada.

Erilaisten ristiintaulukointien tekeminen näin pienestä aineistosta ei toki ole kovin helppoa. Esimerkiksi sukupuolen perusteella on vaikea alkaa tehdä minkäänlaisia yleistyksiä, sillä miehiä on aineistossa huomattavasti paljon enemmän kuin naisia. Lisäksi monien muidenkin yleistysten tekeminen pienestä määrästä vastauksia on arveluttavaa. Silti mielestäni joitakin kohtia on hedelmällistä ja relevanttia tarkastella ja joitakin huomioita esittelen myös tältä pohjalta.

Tarkastelen seuraavaksi saamiani tuloksia kolmessa osassa. Ensimmäiseksi pureudun siihen, millaisia lajien välisiä painotuksia tutkimieni vastaajien lehdissä tehdään ja miten vastaajat näihin

painotuksiin suhtautuvat. Toiseksi tarkastelen sitä, millaisiin sisältöihin vastaajien mielestä urheilujournalismin kritiikki heidän lehdessään kohdistuu. Kolmanneksi käyn läpi sitä, miten vastaajat vertailivat urheilujournalismin kriittisyyttä muun journalismin kriittisyyteen. Käyn kaikki osiot läpi siten, että aluksi perustelen, miksi kyseinen teema on tutkimukseni kannalta hedelmällinen, sitten käyn läpi teeman tulokset ja lopuksi pohdin vielä hieman, mitä tulosten pohjalta voi päätellä.

5.1 Lajien väliset painotukset

Aloitin kyselylomakkeen pyytämällä toimittajia arvioimaan tiettyjen lajien painoarvoa suhteessa toisiinsa omassa lehdessään. Lajilistauksessa oli mukana yhteensä yhdeksän eri lajia, joissa olivat edustettuina niin joukkueurheilu palloiluineen kuin yksilölajitkin. Aloitin tällä kysymyksellä, koska lajipainotukset ovat hyvin konkreettinen osa työtä ja toimittajilla on varmasti asiasta jonkinlainen ennakkokäsitys. Lisäksi lajivalintojen pohtiminen ei ole kovin arkaluonteista, joten se sopii kyselylomakkeen alkuun myös niin sanotuksi lämmittelyksi.

Toimitusten aihevalinnat ovat olennainen osa journalismin kriittisyyttä ja siksi tärkeä kysymys myös tässä tutkimuksessa. Toimitukset pystyvät aihevalinnoillaan vaikuttamaan muun muassa siihen, millaiset asiat ovat esillä keskusteluissa, ja mitkä jäävät taka-alalle. Journalismin ja myös urheilujournalismin itsenäisyys ja autonomisuus näkyvät juuri tässä portinvartijuudessa ja siinä, millaisia aiheita pidetään esillä.

Kysyin vastaajilta myös sitä, mihin painotukset heidän mielestään perustuvat. Tämä kysymys kumpuaa siitä, että missään urheilutoimituksessa lajipainotuksia ei voida päättää täysin itsenäisesti, vaan toimitusten ulkopuoliset tahot vaikuttavat myös määrittelyyn. Toimitus ei esimerkiksi voi itse vaikuttaa lajin laajuuteen ja tasoon vaikkapa lehden levikkialueella.

Toimitus ja tapahtumien järjestäjät ovat riippuvuussuhteessa toisiinsa. Tapahtuman järjestäjä määrittää tapahtuman ja sen ajankohdan, joiden mukaan toimitusten on esimerkiksi järjestettävä toimittajiensa työvuorot. Tapahtuman järjestäjä, esimerkiksi urheiluseura, ei kuitenkaan voi vaikuttaa vaikkapa ottelun lopputulokseen, eikä siihen, millaisia tulkintoja toimittaja ottelusta tekee.

Myös esimerkiksi yleisömäärät vaikuttavat lajien näkyvyyteen. Lisäksi joillakin medioilla saattaa olla kytköksiä johonkin tiettyyn lajiin ja samalla tämä laji saa suurempaa huomiota kuin muut.

Esimerkiksi Suomessa MTV uutisoi paljon F1-sarjasta, koska kanava omistaa sarjan televisiointioikeudet, kun taas Ylellä F1-sarjasta uutisoidaan paljon pienemmässä mittakaavassa. Tällaiset kytkökset eivät toki tule juurikaan kyseeseen paikallis- ja maakuntalehtien kohdalla, mutta kysymys painotusten syistä on kuitenkin kokonaisuudessaan mielenkiintoinen, koska sillä saadaan tietoa siitä, kuinka paljon painotukset vastaajien mielestä määrittävät toimituksen ulkopuolisten tekijöiden perusteella.

Ensimmäisen osion lopuksi pyysin vastaajia vielä arvioimaan, miten he suhtautuvat oman lehtensä painotuksiin. Tämä kysymys oli mielestäni tärkeä, sillä myös yksittäisten toimittajien valinnat ovat osa kriittisyyttä. Journalistin kriittisyys voi kohdistua myös oman toimituksen linjauksiin. Tällä kysymyksellä halusin kartoittaa sitä, ovatko toimintatavat juurtuneita vai asetetaanko niitä kyseenalaisiksi.

5.1.1 Lajien palstatila

Aineistoni perusteella oli huomattavissa, että erilaisten lajien saama huomio ja tila lehdissä jakoi toimittajien mielipiteitä melko paljon. Seuraavassa käyn tarkemmin läpi eri juttuaiheiden asemaa lehdissä.

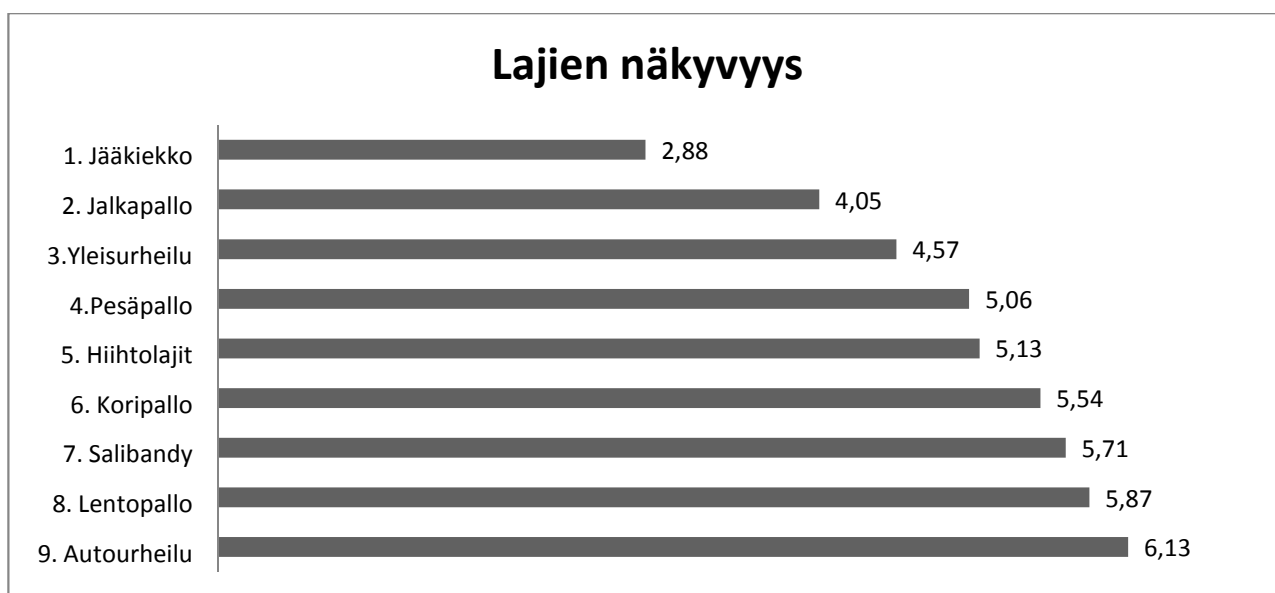
Kyselylomakkeen ensimmäisessä osiossa kartoitin kolmen kysymyksen avulla toimittajien ajatuksia eri aiheiden asemasta lehdissä. Toimittajat arvioivat lajien asemaa asettamalla ne tärkeysjärjestykseen yhdestä yhdeksään, niin että numeron yksi saa kaikkein näkyvin laji ja numeron yhdeksän se laji, joka annetuista vaihtoehdoista saa vähiten näkyvyyttä.

Aineistoni perusteella eniten palstatilaa saavaksi lajiksi nousi selvästi jääkiekko (kuvio 4). Vastaajista 26, eli yhteensä noin 56 prosenttia, oli sitä mieltä, että jääkiekko saa heidän lehdessään eniten palstatilaa. Myös kaikkien vastausten keskiarvolla mitattuna jääkiekko oli yhdeksästä mainitusta lajista toimittajien näkemyksen mukaan eniten huomiota saava laji. Jääkiekon kaikkien sijoitusten keskiarvo oli 2,88.

Keskiarvon perusteella toiseksi näkyvin laji toimittajien mielestä on jalkapallo. Kaikki vastauksen huomioiden keskiarvoksi tuli tasan 4,05. Eniten huomiota saavaksi lajiksi jalkapallon oli sijoittanut 4 toimittajaa ja vähiten huomiota saavaksi myös 4 toimittajaa. Lähellä jalkapalloa oli keskiarvon perusteella kolmanneksi suosituin laji yleisurheilu, jonka sijoitusten keskiarvoksi tuli 4,57. Yksikään toimittaja ei kuitenkaan sijoittanut yleisurheilua ykköseksi vertailussa.

Näiden kolmen jälkeen muut lajit ovat melko tasoissa keskenään ainakin keskiarvolla mitattuna. Hiihtolajien, pesäpallon, koripallon, lentopallon ja salibandyn sijoitusten keskiarvot ovat kaikki viiden ja kuuden välissä. Huomionarvoista on, että 8 toimittajaa oli sijoittanut koripallon eniten huomiota saavaksi lajiksi omassa lehdessään. Toisaalta 26 prosenttia toimittajista (12 vastausta) oli myös sijoittanut koripallon viimeiselle tilalle.

Viimeiseksi keskiarvon perusteella tässä vertailussa jäi autourheilun. Yksi vastaaja sijoitti autourheilun näkyvimmäksi lajiksi lehdessään ja vastausten keskiarvoksi tuli 6,13. Vain yksi vastaaja sijoitti autourheilun viimeiselle sijalle, mutta kaikista vastaajista lähes 70 prosenttia, eli 32 vastaajaa, oli arvioinut autourheilun sijoille 6–9.



Kuvio 4. Eri lajien näkyvyys lehdissä sijoitusten keskiarvon perusteella asteikolla 1–9 (1 = eniten palstatilaa, 9 = vähiten palstatilaa).

Tärkeimmäksi syyksi painotuksille vastaajat nimesivät lajin harrastajamäärät lehden levikkialueella. Vastaajista 24, eli noin 52 prosenttia, nimesi harrastajamäärät tärkeimmäksi syyksi lajien välisille painotuksille. Lisäksi yhteensä 41 vastaajaa sijoitti harrastajamäärät kolmen tärkeimmän syyn joukkoon.

Seuraavaksi tärkeimmäksi perusteluksi painotuksille nousi toimituksen sisäinen linjanveto. Vastaajista 14 oli sitä mieltä, että aiheiden saamat painotuserot perustuvat ensisijaisesti oman

toimituksen ammatilliseen näkemykseen. Yhteensä 40 vastaajaa puolestaan sijoitti toimituksellisen näkemyksen kolmen tärkeimmän perustelun joukkoon.

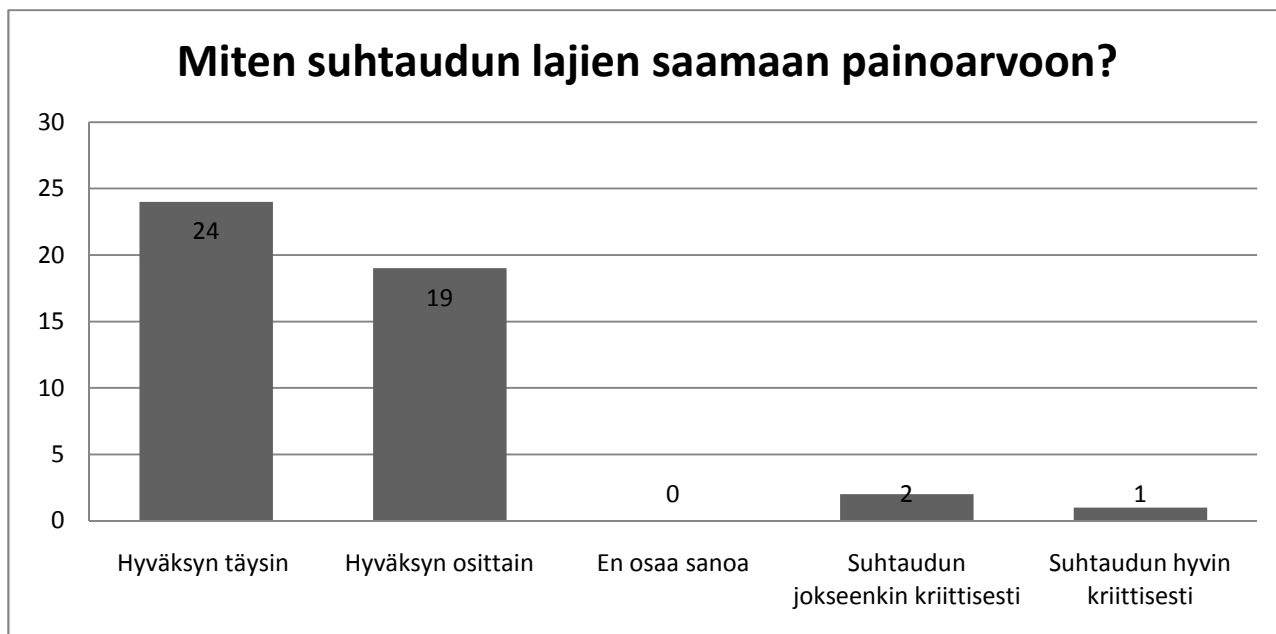
Myös lajin katsojamäärät urheilutapahtumissa ja televisioinneissa olivat vastaajien mielestä tärkeä perustelu painotuksille lehden urheilusivuilla. 11 vastaajaa piti katsojamääriä tärkeimpänä syynä painotuksille ja kolmen tärkeimmän syyn joukkoon katsojamäärät sijoitti yhteensä 33 toimittajaa.

Lajin kansainvälisellä menestyksellä ja lajin valtakunnallisilla harrastajamäärillä oli toimittajien mielestä melko vähän painoarvoa aihevalintoja tehdessä. Kansainvälisen menestyksen oli sijoittanut tärkeimmäksi kriteeriksi 6 vastaajaa. Yhteensä kolmen tärkeimmän syyn joukkoon kansainvälisen menestyksen sijoitti 27 toimittajaa. Lajin harrastajamäärän koko Suomessa sijoitti tärkeimmäksi painotuksiin vaikuttavaksi syyksi vain 2 toimittajaa. Kolmen tärkeimmän syyn joukkoon valtakunnalliset harrastajamäärät sijoitti 18 vastaajaa.

Kaikkein vähäisin merkitys vastaajien mielestä on medioiden välisellä kilpailulla. Vain yksi vastaaja sijoitti tämän syyn tärkeimmäksi ja kolmen tärkeimmän joukkoonkin medioiden kilpailun arvioi vain 12 vastaajaa. Myös lajiin liittyvien sidosryhmien, kuten urheiluseurojen, vaikutusta pidettiin varsin vähäisenä. Tärkeimmäksi syyksi painotuksille sidosryhmien vaikutuksen mainitsi vain kaksi toimittajaa ja 16 vastauksessa tämä syy nousi kolmen tärkeimmän joukkoon.

5.1.2 Suhtautuminen painotuksiin

Toimittajat suhtautuivat kyselyssä lehtensä lajipainotuksiin varsin myönteisesti. Vastaajista 43, eli noin 93 prosenttia oli sitä mieltä, että hyväksyy valitut painotukset joko täysin tai ainakin osittain. Joko jonkin verran tai hyvin kriittisesti painotuksiin suhtautui vain kolme toimittajaa. Mielenkiintoista on myös se, että yksikään toimittaja ei valinnut *en osaa sanoa* -vaihtoehtoa. Kaikilla vastaajilla oli siis jonkinlainen mielipide siihen, miten onnistuneita heidän lehtensä tekemät aihepainotukset ovat (kuvio 5).



Kuvio 5. Toimittajien suhtautuminen lajien saamaan painoarvoon heidän omassa lehdessään.

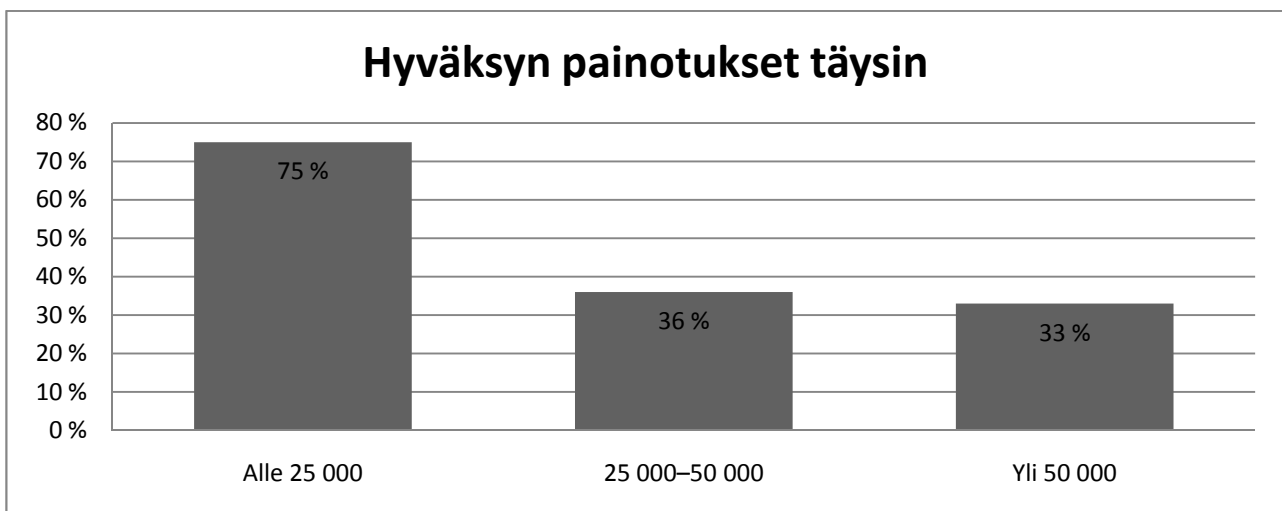
Erityisesti siinä, kuinka hyvin toimittajat hyväksyvät lehtensä lajipainotukset, näkyi aineistossani eri ikäryhmien välillä jonkin verran hajontaa. Eniten kohtaa *hyväksyn painotukset täysin* oli valittu 46–55-vuotiaiden keskuudessa. Tästä ikäryhmästä 69 prosenttia, eli 9 vastaajaa 13:sta, valitsi tämän vaihtoehdon.

Vertailun vuoksi nuorimmasta ikäryhmästä, eli alle 36-vuotiaista vain 33 prosenttia, eli 3 vastaajaa 9:stä, valitsi hyväksyvänsä painotukset täysin. 36–45-vuotiaissa vaihtoehdon valinnoita oli 45 prosenttia ja vanhimmassa ikäryhmässä, eli yli 55-vuotiaissa, tämän vaihtoehdon valitsi 54 prosenttia.

Kuten kokonaislukemien kohdalla jo todettiin, yhteensä vain muutama toimittaja suhtautui painotuksiin jokseenkin kriittisesti tai hyvin kriittisesti. Näiden kriittisten kantojen voi kenties sanoa painottuvan nuorimpaan ikäryhmään, sillä molempiin kriittisiin vaihtoehtoihin tuli alle 36-vuotiaissa yksi valinta. Tämän lisäksi 46–55-vuotiaissa yksi toimittaja ilmoitti suhtautuvansa painotuksiin jokseenkin kriittisesti.

Lehtien levikkimäärien mukaan vertailtuna vastauksista erottui selvimmin se, että painotusten kyseenalaistamisessa pienimpien lehtien toimittajat olivat myötämielisimpiä (kuvio 6). Sellaisten lehtien toimittajista, joiden levikki oli alle 25 000, kolme neljäsosaa eli 15 vastaajaa 20:sta hyväksyi täysin lehtensä lajipainotukset.

Keskikokoisen levikin (25 000–50 000) lehtien toimittajista vain 36 prosenttia hyväksyi painotukset täysin. Suurilevikkisten eli niiden lehtien, joiden levikki on yli 50 000, toimittajista puolestaan vieläkin pienempi osa hyväksyi täysin lehtensä lajipainotukset. Suurilevikkisistä lehdistä 4 vastaajaa 12:sta valitsi tämän vaihtoehdon.



Kuvio 6. Suhtautuminen painotuksiin lehden levikin mukaan.

5.1.3 Tyytyväiset portinvartijat

Ensimmäisen osion tuloksista käy hyvin ilmi urheilujournalismin portinvartijan ominaisuus. Vastauksien perusteella jotkut lajit ovat näkyvämpiä kuin toiset. Jääkiekko ja palloilu pääsevät esille toimittajien mukaan enemmän kuin vaikkapa autourheilu.

Vuonna 2008 tehdyssä tutkimuksessa urheilutoimittajat saivat vapaasti mainita kolme heidän oman medianensa kannalta kiinnostavinta lajia. Tutkimukseen osallistui Urheilutoimittajain Liiton A-jäseniä. Heistä yli 60 prosenttia nimesi jääkiekon yhdeksi kolmesta kiinnostavimmasta lajista. (Itkonen ym. 2008, 63). Myös omassa aineistossani jääkiekko nousi selvästi eniten palstatilaa saavaksi lajiksi.

On jokseenkin helppo ymmärtää miksi juuri jääkiekko nousi näkyvimmäksi lajiksi, ja miksi jalkapallo sekä yleisurheilu olivat palstatiloja vertailtaessa kolmen kärjessä. Nämä kaikki lajit ovat

ensinnäkin hyvin suosittuja koko Suomessa ja niissä myös kilpaillaan korkealla tasolla hyvin monella paikkakunnalla.

Tähän liittyy toinen tutkimustulos, jonka mukaan toimittajien mielestä lajin harrastajamäärät lehden levikkialueella ja kilpailujen katsojamäärät ovat suurimpia vaikuttajia lajipainotuksiin. Tulos saattaa selittää myös toimittajien arvioimia lajipainotuksia.

Esimerkiksi salibandyn suosio harrastajien keskuudessa nousee koko ajan ja laji on noussut yhdeksi Suomen suosituimmista. Alueellisten lehtien painotuksissa se ei kuitenkaan ole vielä tutkimustulosteni mukaan kivunnut. Tämä saattaa johtua siitä, että kilpajoukkueita lajilla ei ole vielä läheskään kaikkien tutkimieni lehtien levikkialueilla.

Suomalaisten mielilajiksi mielletty autourheilu puolestaan jäi tuloksissani näkyvyydessä viimeiselle sijalle. Tässä osatekijänä saattavat olla pienehköt harrastajamäärät, mutta luultavasti myös lajin ympärillä viime vuodet velloneet kiistanalaisuudet. Esimerkiksi lajin ympäristöhaitoista puhutaan yhä enemmän ja etenkin F1-sarjan rahoituskuviot maksukuskeineen saattavat vähentää kiinnostusta lajiin.

Vastauksien perusteella on siis pääteltävissä, että lajipainotukset määrittyvät melko pitkälti toimitusten ulkopuolelta, vaikka myös toimituksen oma linjanveto nousi vastauksissa kärkipäähän. Kiinnostavaa on mielestäni se, että vastaajat arvioivat lajeihin liittyvien sidosryhmien, kuten urheiluseurojen, merkityksen varsin vähäiseksi. Tämä on erikoista siksi, että kuten aiemmin mainitsin, sidosryhmät päättävät esimerkiksi urheilutapahtumien järjestämisestä ja ajankohdista. Kenties vastaajat ovat kuitenkin ajatelleet tässä kysymyksessä enemmän yksittäisiin juttuaiheisiin vaikuttamista koko lajin näkyvyyden sijaan.

Mielenkiintoista on myös se, että vaikka lajipainotukset määrittyvät paljon toimitusten ulkopuolisten tekijöiden perusteella, enemmistö vastaajista hyväksyi painotukset kuitenkin kyseenalaistamatta niitä. Varsinkin pienissä lehdissä suhtauduttiin painotuksiin hyvin myötämielisesti.

Oman arvioni mukaan tämä saattaa johtua siitä, että pienissä lehdissä myös urheilutoimituksen koko on pienempi, ehkä vain parin toimittajan kokoinen. Tällöin linjanveto on enemmän yhteistä sopimista, kun taas suurissa toimituksissa linjaukset saattavat olla esimiestasolta säädeltyjä.

5.2 Urheilujournalismin sisällöllinen kritiikki

Kyselyssä halusin kartoittaa myös konkreettisesti, kuinka paljon eri aihealueita toimittajat omasta mielestään tarkastelevat kriittisesti. Mukana olivat tiivistetysti urheilujournalismin suurimmiksi arvioimani teemat: suoritukset, valta, raha ja moraali. Kysymys puolestaan oli melko yksinkertainen: Kuinka usein tarkastelet kriittisesti näitä aiheita? Nämä neljä teemaa valitsin siksi, että ne ovat oman kokemukseni mukaan usein, jopa päivittäin, läsnä urheilusta raportoimisessa.

Vastauksista kävi yllättävän selvästi ilmi, että toimittajat ovat alttiimpia kirjoittamaan kriittisesti tietyistä aiheista ja toisia aiheita taas käsitellään kriittisesti vain harvoin, jos koskaan. Joidenkin aiheiden kohdalla oli myös huomattavaa hajontaa eri toimittajien kesken siinä, kuinka paljon aiheesta kirjoitetaan kriittisesti.

5.2.1 Suoritukset

Urheilusuorituksia voi arvioida kriittisesti monella tapaa. Urheilutoimittajat tekevät edelleen otteluselostuksia lähes jokaisena työpäivänään, vaikka televisio ja internet ovat nopeudellaan vähentäneet pelkkien selostusten painoarvoa printtimediassa. Selostuksissa arvioidaan esimerkiksi sitä, miten peli sujui, ja toimivatko joukkueiden pelisysteemit.

Kriittisyys kohdistuu siis joukkueen tai urheilijan tekemisiin. Lisäksi ennen urheilutapahtumia ja niiden jälkeen saatetaan kirjoittaa siitä, onko urheilija tai joukkue kunnossa ja millaisiin suorituksiin esimerkiksi joukkueen ennakoidaan pystyvän.

Urheilijoiden ja joukkueiden suoritukset omissa lajeissaan saavat kyselyni mukaan useimmin osakseen kriittistä tarkastelua. Kyselyyn vastanneista toimittajista 21 kertoi kirjoittavansa urheilusuorituksista kriittisiä juttuja viikoittain. Samoin 21 toimittajaa vastasi kirjoittavansa aiheesta kriittisesti muutaman kerran kuukaudessa.

Toisin sanoen yli 90 prosenttia vastanneista toimittajista kertoi kirjoittavansa urheilusuorituksista kriittisesti vähintään muutaman kerran kuukaudessa. Vain 4 toimittajaa vastasi kirjoittavansa aiheesta kriittisesti muutaman kerran vuodessa. Yksikään toimittaja ei vastannut tekevänsä juttuja harvemmin kuin kerran vuodessa tai ei lainkaan.

Ristiintaulukoinneista kävi ilmi, että vanhimman ikäryhmän edustajat kritisoivan hieman muita enemmän urheilusuorituksia. Yli 55-vuotiaista yli 60 prosenttia ilmoitti kirjoittavansa

urheilusuorituksista kriittisesti viikoittain. Vertailun vuoksi nuorimmassa ikäryhmässä vastaava lukema oli 33 prosenttia.

Saamani vastaukset vahvistavat sitä käsitystäni, että urheilusuorituksista raportointi on iso osa urheilutoimittajan työtä, sillä vastaajat ilmoittivat kirjoittavansa ylivoimaisesti eniten kriittisiä juttuja juuri suorituksista, joko viikoittain tai ainakin muutaman kerran kuukaudessa. Kukaan ei vastannut vaihtoehtoa ”en lainkaan”.

Seppo Pänkäläisen mukaan menestysarvo on urheilutoimittajan työn keskeisin. Siksi urheilutoimittajat ylistävät menestystä ja arvostelevat menestymättömyyttä. (Pänkäläinen 1998, 173). Toisin sanoen menestyksen itseisarvo ajaa toimittajat suhtautumaan suorituksiin kriittisesti. Urheilu on pohjimmiltaan suorituksia, joita urheilutoimittajat sitten arvioivat.

Toisaalta Sanna Vuorisen tutkimuksessa urheilutoimitusten esimiehet arvioivat, että kriittisyys korostuu erityisesti urheilun ilmiöihin pureutuvissa jutuissa, eikä niinkään urheilusuoritusten kohdalla (Vuorinen 2007, 52). Saamieni toimittajien arkea koskevien vastausten perusteella tämä esimiesten näkemys on kenties jokseenkin enemmän ihanne kuin täyttä todellisuutta. Suoritukset tuntuvat nousevat useimmin kriittisen tarkastelun keskiöön.

5.2.2 Päätöksenteko

Valta on keskeinen osa yhteiskunnallista toimintaa. Myös urheilumaailmassa valtaa käytetään niin kansainvälisissä kattojärjestöissä kuin paikallisissa urheiluseuroissakin. Valta ja päätöksenteko kytkeytyvät urheiluun ja sen tapahtumiin, ja näin vallankäyttö asettuu journalistien tarkastelun kohteeksi.

Urheilujournalismin kriittisyys kohdistuu valtaan usein silloin, kun sitä on käytetty räikeästi väärin. Esimerkiksi Suomen olympiakomitean valtionavustusten käyttö nousi valtakunnallisella tasolla keskustelun ja kritiikin aiheeksi keväällä 2016.

Myös urheiluseurojen talousvaikeuksista ja niihin johtaneista vallankäytön toimenpiteistä on mediassa keskusteltu viime aikoina paljon. Joitakin seuroja, kuten jääkiekossa Espoon Blues ja koripallossa Loimaan Bisons, on ajautunut konkurssiin. Tampereella taas esimerkiksi jääkiekkoseura Ilveksen talousongelmat ja omistuskuviot ovat olleet kriittisen tarkastelun alla jo pitkään.

Toisaalta urheilutoimittajien kriittisyys voi kohdistua myös yksittäisiin vallankäyttäjiin. Olympiakomitean Huippu-urheiluyksikön johtajaa Mika Kojonkoskea on kritisoitu muun muassa valtionavustuksiin liittyneen kohun aikana ja myös heikosta olympiamenestyksestä Rio de Janeiron olympialaisissa. Suomen Palloliiton puheenjohtaja Pertti Alaja taas on joutunut toimittajien hampaisiin, kun Suomen jalkapallomaajoukkue ei ole saavuttanut toivottua menestystä. Myös paikallisten urheiluseurojen johtohenkilöt ovat toisinaan toimittajien kritiikin kohteina, jos seura ajautuu ongelmiin.

Tämän tutkimuksen kyselyyn vastanneista toimittajista enemmistö ilmoitti kirjoittavansa kriittisiä juttuja urheilun päätöksenteosta muutaman kerran vuodessa. Tämän vaihtoehdon oli valinnut yhteensä 29 toimittajaa. Vastaajista 13 ilmoitti puolestaan kirjoittavansa aiheesta kriittisesti muutaman kerran kuukaudessa. Vain yksi toimittaja vastasi tekevänsä päätöksenteosta kriittisiä juttuja viikoittain. Vastaajista 3 puolestaan kertoi kirjoittavansa aiheesta kriittisesti harvemmin kuin kerran vuodessa.

Saamieni vastausten perusteella näyttäisi siltä, että päätöksenteko on aineistoni vastaajien keskuudessa toiseksi suosituin kriittisen journalismin kohde heti suoritusten jälkeen. Tämä on ymmärrettävää, onhan vallan vahtikoirana toimiminen Risto Kuneliuksen (2000) mukaan yksi median yhteiskunnallisista tehtävistä. Urheilujohtamista voidaan kritisoida, koska johtaminen on yleisestikin yksi journalismin kriittisen tarkastelun kohteita.

Kysymykset vallasta ja sen käyttämisestä sijoittuvat myös Reunasen ja Koljosen (2014) jaottelua apuna käyttäen legitiimien erimielisyyksien kehälle. Tämä tarkoittaa sitä, että aiheesta ei vallitse enää selvää konsensusta ja toimittajat voivat raportoida aiheesta myös eriäviä näkökulmia tasapuolisesti (Reunanen & Koljonen 2014, 72–73). Vallankäyttöä on lupa arvostella ja esittää erilaisia näkökulmia siihen, kuinka asiat olisi pitänyt hoitaa.

5.2.3 Talous

Raha on olennainen osa urheilua. Urheileminen maksaa niin harrastuksena kuin huippu-urheilutasollakin. Urheilutapahtumien järjestäminen ja urheiluseurojen sekä lajiliittojen pyörittäminen vaatii rahaa. Kysymys urheilusta ja taloudesta sekä tämän aiheen kriittisestä tarkastelusta urheilujournalismissa on mielenkiintoinen juuri siksi, että raha lävistää koko urheilun kentän ruohonjuuritasolta kansainvälisille kentille.

Viime aikoina urheilujournalismissa on tarkasteltu kriittisesti muun muassa junioreiden harrastuskustannuksia. Jääkiekon kalliita kausimaksuja on vertailtu muihin lajeihin ja samalla pohdittu, pystyykö suomalainen jääkiekko kasvattamaan huippupelaajia, jos kaikilla halukkailla ei ole kalliiden maksujen vuoksi varaa harrastaa.

Varsinkin kilpaurheiluun liittyvät myös sponsorit. Urheilijat, seurat ja organisaatiot saavat rahoitusta monilta tahoilta ja samalla rahoittajat saavat näkyvyyttä tapahtumissa ja myös mediassa. Välillä mediaa yritetään jopa käyttää hyväksi oman sponsorin markkinoinnissa. Erilaiset mainoksia vilisevät haastatteluseinät ovat tuttuja kaikille urheilijoiden televisiohaastatteluja katsoneille. Sponsoreiden nimet ovat löytäneet tiensä jopa urheiluareenoiden nimiin.

Yritysmailmaa ja mainostamista on siis vaikeaa päästä urheilujournalismissa karkuun. Rahoittajia tarkastellaan toki urheilumediassa kriittisesti. Esimerkiksi F1-sarja ja sen tallit ovat saaneet osakseen kritiikkiä alkoholiyritysten mainosten näkymisestä viikonlopun kilpailutapahtumassa ja autojen maalauksissa.

Tämän tutkimuksen kyselyssä toimittajat vastasivat kirjoittavansa urheilun taloudellisista kytköksistä harvemmin kuin suorituksista ja päätöksenteosta. Yksikään toimittaja ei vastannut kirjoittavansa talousaiheista kriittisesti viikoittain ja vain kolme ilmoitti kirjoittavansa aiheesta kriittisesti muutaman kerran kuukaudessa.

Enemmistö toimittajista vastasi kirjoittavansa urheilun taloudellisista kytköksistä kriittisesti muutaman kerran vuodessa. Näitä vastauksia oli yhteensä 31. Harvemmin kuin kerran vuodessa talousaiheista kertoi kirjoittavansa kriittisiä juttuja 10 toimittajaa ja 2 kyselyyn vastanneista toimittajista kertoi, ettei kirjoita aiheesta kriittisiä juttuja lainkaan. Toisin sanoen yhteensä 12 toimittajaa eli noin 26 prosenttia kaikista vastaajista tekee urheilun taloudellisista kytköksistä kriittisiä juttuja hyvin harvoin, jos ollenkaan.

Varsinkin talouskysymykseen saamani vastaukset ovat mielestäni hieman ristiriidassa sekä ennakko-odotusteni että esimerkiksi Sanna Vuorisen tutkimuksen esimiesten näkemysten kanssa. Tutkimuksen esimiehet nimittäin olivat sitä mieltä, että juuri raha aiheuttaa urheilussa ongelmia, joita on syytä tarkastella kriittisesti (Vuorinen 2007, 52).

Raha ja talous ovat iso osa urheilua, mutta silti tähän tutkimukseen vastanneista toimittajista kukaan ei esimerkiksi ilmoittanut kirjoittavansa taloudesta kriittisesti viikoittain ja muutaman kerran kuukaudessakin mainitsi kirjoittavansa vain kolme vastaajaa. Aihe ei siis näyttäisi olevan kovin

usein esillä vastanneiden toimittajien lehdissä.

5.2.4 Moraali

Urheiluun liitetään usein mielikuvia tervehenkisyydestä ja rehdistä kilvoittelusta. Urheilijat ovat esikuvia ja heidän moraaliaan pidetään korkeana. Aina toisinaan nämä mielikuvat saavat kolauksia, kun joku käryää dopingin käytöstä tai urheilun taustoista paljastuu muita moraalisesti arveluttavina pidettyjä asioita.

Juuri doping on yksi urheilun ja urheilujournalismin ristiriitaisimmista moraalisisista kysymyksistä. Suuri osa ihmisistä liputtaa esimerkiksi edelleen puhtaan urheilun puolesta, ja kiellettyjen aineiden käyttöä paheksutaan yleisesti. Mediassa dopingista kiinni jääneet urheilijat joutuvat väistämättä kohun kohteeksi. Toisaalta dopingskandaalien yhteydessä nostetaan toisinaan myös esille ajatus siitä, että dopingtestaus lopetettaisiin kokonaan. Myös koko dopingjärjestelmän kyseenalaistaminen on osa urheilujournalismin kriittisyyttä.

Dopingin lisäksi esimerkiksi vedonlyönti ja siihen liittyvät sopupelit ovat osa urheilun moraalisia kysymyksiä. Vedonlyönti on isoa bisnestä, mutta sen yhteys urheiluun asetetaan yleensä kriittisen tarkastelun kohteeksi vasta, kun esille nousee erilaisia ottelumanipulaatioita tai niiden yrityksiä.

Eniten hajontaa tähän tutkimukseen saamissani vastauksissa oli juuri kysymyksessä siitä, kuinka usein vastaajat kirjoittavat kriittisiä juttuja urheilun moraalisisista säännöistä. Viikoittain aiheesta vastasi kirjoittavansa kriittisesti 1 toimittaja ja muutaman kerran kuukaudessa 5 toimittajaa.

Enemmistö, eli 27 vastaajaa, ilmoitti kirjoittavansa moraalisisista säännöistä muutaman kerran vuodessa. Toisaalta 11 toimittajaa vastasi kirjoittavansa aiheesta kriittisesti harvemmin kuin kerran vuodessa ja taloudellisten kytkösten tapaan 2 toimittajaa vastasi, ettei kirjoita lainkaan kriittisesti urheilun moraalisisista säännöistä.

Ristiintaulukointien pohjalta vanhimman ikäryhmän toimittajien voidaan sanoa olevan vastaajista kaikkein innokkaimpia kirjoittamaan kriittisesti urheilun moraalisisista säännöistä. Yli 55-vuotiaista vastaajista 4 ilmoitti kirjoittavansa urheilun moraalisisista säännöistä kriittisiä juttuja pari kertaa kuussa. Kahdessa nuorimmassa ikäryhmässä eli alle 36-vuotiaissa sekä 36–45-vuotiaissa yksikään toimittaja ei valinnut vaihtoehtoja *viikoittain* tai *pari kertaa kuukaudessa*. Ikäryhmässä 46–55-vuotiaat yksi toimittaja vastasi kirjoittavansa moraalisisista säännöistä kriittisesti viikoittain ja yksi toimittaja vastasi kirjoittavansa aiheesta kriittisesti pari kertaa kuukaudessa.

Vastaajat arvioivat siis kirjoittavansa urheilun moraalisisista säännöistä kriittisesti melko harvoin. Tämän teeman vastauksissa oli myös eniten hajontaa. Luulen, että sekä talouden että moraalisten sääntöjen, kuten dopingiin suhtautumisen, kohdalla aiheet nousevatkin keskusteluun niin sanottuina trendeinä aina silloin tällöin. Kenties juuri kyselytutkimukseni ajankohtana vastaajieni lehdistä nämä aiheet eivät olleet pinnalla ja siksi toimittajat eivät kokeneet kirjoittavansa niistä kriittisesti kovin usein.

Pohdinkin, että olisivatko vastaukset jotenkin erilaisia silloin, kun vaikkapa doping aiheena on laajasti keskustelujen aiheena. Vaikka niin sanottu kärkehtäminen olisikin sattunut jonkin toisen maan urheilijalle, saa se kuitenkin myös suomalaiset lehdet pohtimaan kotimaan dopingtilannetta ja vaikkapa mahdollista dopingin sallimista laajemmin.

Kaiken kaikkiaan kaikki neljä tarjoamaani aihealuetta ovat jossakin mielessä varsin abstrakteja ja siksi vastaajien saattoi olla hankalaa arvioida omaa työskentelyään suhteessa niihin. Suoritusten arvioiminen vaikuttaisi olevan niin jokapäiväistä, että tuon alueen kohdalla vastaaminen oli varmasti huomattavasti helpompaa kuin esimerkiksi talouden tai moraalisten sääntöjen kohdalla.

Suorituksia lukuun ottamatta kaikkiin muihin aihealueisiin vastattiin kaikkein eniten vaihtoehtoa ”muutaman kerran vuodessa”. Saattaakin olla, että tämä vaihtoehto on tuntunut kaikkein turvallisimmalta vastaukselta, jos mieleen ei juuri vastaamisen hetkellä tullut konkreettisia esimerkkejä kriittisistä jutuista.

Mutta vaikka toimittajat eivät olisikaan vastanneet kysymyksiin ”varman tiedon” perusteella on niin sanotulla ”mutu-tuntumalla” annetuilla vastauksillakin mielestäni arvoa. Ne kertovat toimittajien spontaanista arviosta ja kuvastavat todennäköisesti ainakin jollakin tavalla todellista arkea.

5.3 Urheilujournalismi vs. muu journalismi

Tässä tutkimuksessa halusin kartoittaa myös sitä, miten vastaajat vertailevat urheilujournalismin kriittisyyttä muun journalismin kriittisyyteen. Erityisesti halusin saada vastauksia siihen, millaisena tutkittavien lehtien urheilutoimittajat näkevät kriittisyyden tarpeen urheilujournalismissa.

Pyysin vastaajilta arviota urheilun läpinäkyvyydestä suhteessa muihin aloihin, pyysin vastaajia vertaamaan oman lehden urheilujournalismia muuhun uutisointiin sekä arvioimaan kriittisyyden

tarvetta urheilujournalismissa. Lisäksi kartoitin vastaajien käsityksiä urheilujournalismin kriittisyydestä suhteutettuna neljään antamaani teemaan.

Urheilujournalismi on oma aihealueensa, mutta sen tekemiseen pätee samoja sääntöjä ja vaatimuksia kuin muunkin journalismin tekemiseen. Lisäksi urheilujournalismi on vuosien saatossa lähentynyt ihanteissaan ja vaatimuksissaan muuta journalismia. Urheilujournalismi viihdyttää, mutta sillä on myös tiedonvälitystehtäviä, kun puhutaan esimerkiksi urheilun taloudesta tai päätöksenteosta. Urheilulla on yhteiskunnallista merkitystä esimerkiksi urheiluseurojen kautta.

Siksi onkin mielenkiintoista tietää, mitä itse urheilutoimittajat ajattelevat oman alansa asemasta koko journalismin kentällä. Vertailemalla urheilujournalismia muuhun journalismiin vastaajat antavat myös kuvaa siitä, kuinka lähelle muuta journalismia he asemoivat oman alansa tällä hetkellä.

Tämän tutkimuksen kyselyyn vastanneista toimittajista 33 oli sitä mieltä, että urheilujournalismissa olisi lisättävä kriittistä otetta. Yhteensä siis 72 prosenttia vastaajista piti urheilujournalismia tällä hetkellä liian kritiikittömänä (kuvio 7). Vastaajista 12 oli puolestaan sitä mieltä, että urheilujournalismi on tällä hetkellä sopivan kriittistä. Kaikkein vähiten ajateltiin niin, että kriittistä otetta tulisi vähentää urheilujournalismissa. Tätä mieltä oli vastaajista vain yksi.



Kuvio 7. Toimittajien arvio kriittisen urheilujournalismin tarpeesta.

5.3.1 Vertailu muihin aloihin

Toimittajilta kysyttiin myös sitä, miten he arvioivat urheilun taustojen läpinäkyvyyttä verrattuna yhteiskunnan muiden alueiden läpinäkyvyyteen. Tämän kysymyksen kohdalla vastaukset hajaantuivat jonkin verran.

Vastaajien enemmistö oli sitä mieltä, että urheilun taustat ovat yhtä läpinäkyviä kuin muidenkin alojen. Vastaajista 28, eli yhteensä noin 60 prosenttia, valitsi vaihtoehdoista tämän. Muita aloja läpinäkyvämpinä urheilun taustoja piti 7 vastaajaa. Vastaajista 11, eli noin 24 prosenttia, oli sitä mieltä, että urheilun taustat ovat salatumpia kuin muilla yhteiskunnan alueilla.

5.3.2. Vertailu omassa lehdessä

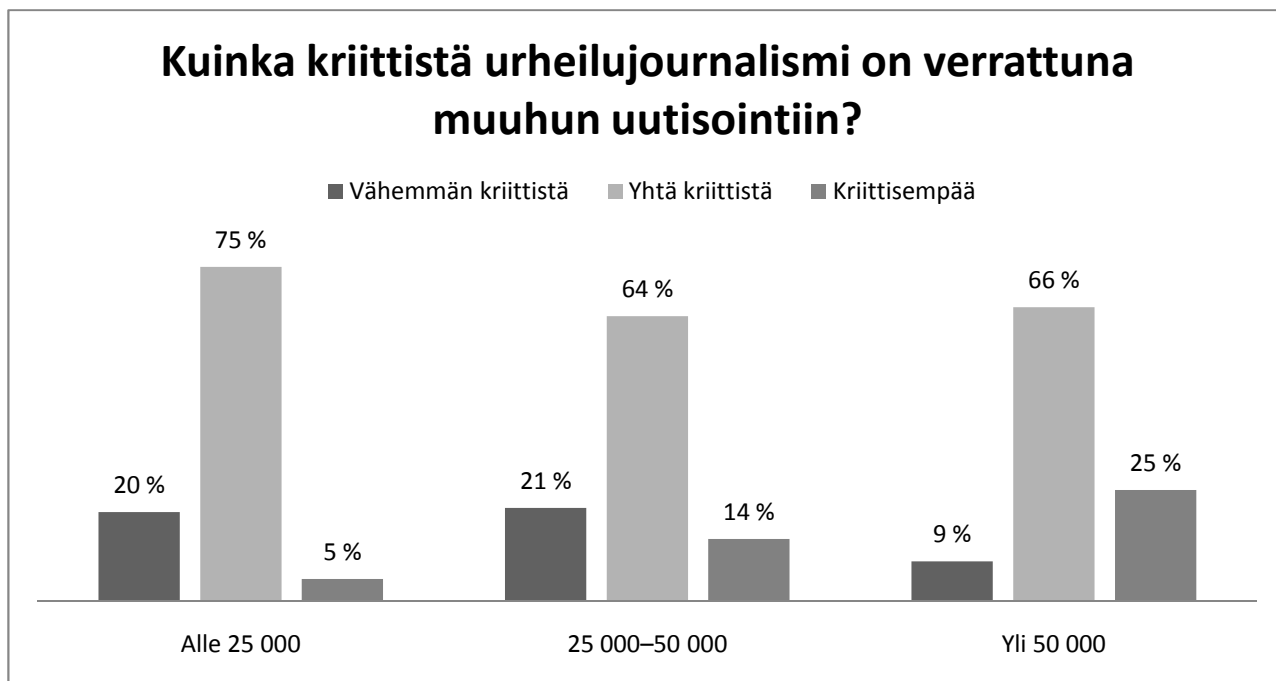
Kysymyksestä siitä, millä tolalla urheilujournalismin kriittisyys on vastaajien omissa lehdissä verrattuna muihin journalismin alueisiin, toimittajat olivat varsin yksimielisiä (kuvio 8). Vastaajista

32, eli lähes 70 prosenttia, piti lehtensä urheilujournalismia yhtä kriittisenä kuin muiden osastojen journalismia. Vähemmän kriittisenä urheilujournalismia piti 8 vastaajaa ja kriittisempänä urheilujournalismia piti 6 vastaajaa.



Kuvio 8. Toimittajien arvio urheilujournalismin kriittisyyden suhteesta muuhun journalismiin.

Kun taas vertaillaan sitä, kuinka kriittisenä eri suuruusluokkien lehtien toimittajat pitävät oman lehtensä urheilujournalismia, voidaan havaita, että kaikissa kokoluokissa yleisin vastaus oli kokonaistuloksen tavoin, että urheilujournalismi on yhtä kriittistä kuin lehden muu journalismi. Erot näkyivät kuitenkin kahdessa muussa vaihtoehdossa (kuvio 9).



Kuvio 9. Arvio oman lehden urheilujournalismin kriittisyydestä levikin mukaan.

Pienten lehtien (levikki alle 25 000) toimittajista vain yksi vastasi, että oman lehden urheilujournalismi on kriittisempää kuin muu uutisointi. Suurten lehtien (levikki yli 50 000) vastaajista saman vaihtoehdon valitsi puolestaan 3, mikä on vastaajalukuun suhteutettuna prosenttilukuna 25.

Pienissä ja keskisuurissa lehdissä vastaajat puolestaan valitsivat hyvin tasaisesti, että lehden urheilujournalismi on vähemmän kriittistä kuin muu uutisointi. Molemmissa suuruusluokissa tämän vaihtoehdon valitsi 3 tai 4 toimittajaa eli noin 20 prosenttia. Suurten lehtien toimittajista vaihtoehdon valitsi puolestaan vain yksi toimittaja. Täytyy huomioida, että nämä esitetyt erot näkemyksissä oman lehden kriittisyydestä ovat toki pieniä, mutta aineiston kokoon nähden mielestäni kuitenkin relevantteja tuoda esille.

5.3.3 Kriittisyys suhteessa eri aiheisiin

Toimittajia pyydettiin kyselylomakkeessa myös arvioimaan urheilujournalismin kriittisyyttä suhteessa neljään eri teemaan. Nämä teemat olivat: 1) urheilusuoritusten analysointi, johon kuuluvat ennakkojutut ja jälkianalyysit, 2) urheilun päätöksenteko, joka kattaa esimerkiksi alueellisen ja

valtakunnallisen urheilupolitiikan sekä kansainvälisten urheilujärjestöjen, kuten Fifan ja KOK:n, toiminnan, 3) urheilun taloudelliset kytkökset ja 4) urheilun moraaliset säännöt, eli esimerkiksi doping tai vaikkapa suhtautuminen vastustajiin.

Toimittajien mukaan kriittisimmin urheilujournalismissa suhtaudutaan urheilun moraalisiin sääntöihin. Vastaajista 33 oli sitä mieltä, että moraalisisista säännöistä uutisoidaan rakentavan kriittisesti. Vastaajista 10 puolestaan arvioi, että tästä teemasta kirjoitetaan neutraalilla ja tasapainottelevalla tavalla. Vastaajista 3 oli sitä mieltä, että urheilun moraalisten sääntöjen käsittely urheilujournalismissa on lähinnä kilttiä ja kritiikitöntä.

Myös urheilusuorituksia kohtaan ollaan toimittajien mukaan kriittisiä, sillä enemmistö, eli 29 vastaajaa, oli sitä mieltä, että suorituksista kirjoitetaan rakentavan kriittisesti. Toimittajista 16 taas vastasi, että tästä teemasta kirjoitetaan neutraalisti. Vain yksi toimittaja piti urheilusuoritusten käsittelyä urheilujournalismissa kritiikittömänä.

Urheilun päätöksenteosta kertovien juttujen kohdalla vastaajat jakautuvat jokseenkin kahtia. Vastaajista 47 prosenttia, eli 22 toimittajaa, oli sitä mieltä, että päätöksenteosta tehdään urheilujournalismissa ennen muuta rakentavan kriittisiä juttuja. Toisaalta 45 prosenttia vastaajista, eli 21 toimittajaa, piti käsittelyä urheilun päätöksenteosta neutraalina ja tasapainottelevana. Vain 3 toimittajaa oli sitä mieltä, että päätöksenteosta kertovat jutut ovat kilttejä ja kritiikittömiä.

Suurinta hajontaa syntyi vastauksissa kysymykseen urheilun taloudellisiin kytköksiin liittyvistä kriittisestä journalismista. Selvästi pienempi osa vastaajista kuin muiden teemojen kohdalla oli taloudellisista kytköksistä sitä mieltä, että urheilujournalismissa käsitellään aihetta rakentavan kriittisesti. Yhteensä 14 toimittajaa valitsi tämän teeman kohdalla rakentavan kriittistä - vaihtoehdon. Vastaajista 22 puolestaan piti juttuja taloudellisista kytköksistä neutraaleina ja tasapainottelevina.

Huomion arvoista on, että 10 vastaajaa piti urheilun taloudellisista kytköksistä kirjoitettuja juttuja kiltteinä ja kritiikittöminä. Toisin sanoen noin 21 prosenttia kaikista kyselyyn vastanneista toimittajista oli sitä mieltä, että taloudellisista kytköksistä kirjoitetaan urheilujournalismissa kritiikittömästi.

Mielenkiintoinen yksityiskohta tämän kysymyssarjan vastauksissa oli myös se, että yksikään toimittaja ei pitänyt minkään neljän teeman käsittelyä kohtuuttoman kriittisenä. Toimittajat siis antoivat kyllä itsekritiikkiä siitä, että journalismi on liian kilttiä, mutta liian kriittisenä teemoihin

liittyvien juttujen linjaa ei pidetty lainkaan.

5.3.4 Kriittisyys on tärkeää

Enemmistö tutkimukseeni vastanneista toimittajista oli siis sitä mieltä, että urheilujournalismi voisi yleisesti olla kriittisempää. Se, että kriittistä otetta olisi urheilujournalismissa lisättävä, on yksi selvimmistä tutkimuksessani esiin nousseista näkemyksistä. Lähes kolme neljännestä vastaajista kallistui vastauksissaan tälle kannalle.

Vastauksista voi mielestäni päätellä, että toimittajat pitävät kriittisyyttä urheilujournalismissa samanlaisena hyveenä kuin muussakin journalismissa. Syystä tai toisesta kriittisyyden ihanne ei kuitenkaan toteudu saamieni vastausten perusteella toimittajien toivomalla tavalla. Kriittisyyden määrää tulisi vastausten perusteella lisätä, joten vielä ei olla siinä tilanteessa, että kriittisyys olisi riittävällä tasolla.

Eräs kiinnostava yksityiskohta aineistossani toisaalta on, että vaikka suuri osa kyselyyni vastanneista toimittajista kaipasi urheilujournalismiin enemmän kriittisyyttä, oli vastaajien enemmistön mielestä heidän oman lehtensä tekemä urheilujournalismi kuitenkin yhtä kriittistä kuin heidän edustamansa lehden muu journalismi.

Mielenkiintoista tähän liittyen on myös kyselyyni vastanneiden enemmistön näkemys siitä, että urheilun taustat eivät ole sen salatumpia kuin muidenkaan yhteiskunnan alojen. Ainakaan hankalasti saatavilla olevaa tietoa ei voitane siis pitää syynä kriitikkömyydelle. Silti toimittajien mielestä kriittistä journalismia tehdään liian vähän.

Eri urheilujournalismin aihealueita käsittelevissä vastauksissa etenkin taloudessa ja moraalisissa säännöissä toimittajien oma työ ja heidän arvionsa urheilujournalismista kokonaisuudessaan kohtasivat kiinnostavalla tavalla.

Jopa 10 vastaajaa eli noin 21 prosenttia kaikista vastaajista piti urheilun taloudellisista kytköksistä kirjoitettuja juttuja kiltteinä ja kriitikköminä. Lisäksi vain 14 vastaajaa eli noin 30 prosenttia kaikista vastaajista piti taloudesta kertovaa urheilujournalismia rakentavan kriittisenä. Molemmat luvut poikkeavat muiden teemojen vastaavista.

Omasta toiminnastaan kertoessaan vastaajat ilmoittivat kirjoittavansa taloudesta melko harvoin kriittisesti. Toimittajien oma toiminta näyttäisikin olevan linjassa sen kanssa, millaiseksi he

arvioivat urheilujournalismin yleisesti. Talous ei nouse useinkaan kriittisen tarkastelun aiheeksi ja siitä tehtävät jutut arvioidaan yleisesti joko neutraaleiksi tai jopa kritiikittömiksi.

Urheilujournalismin yleisestä kriittisestä suhtautumisesta moraalisiin sääntöihin vastaajien keskuudessa vallitsi vankka käsitys. Vastaajista jopa lähes 40 prosenttia piti moraalisisista säännöistä kertovaa urheilujournalismia rakentavan kriittisenä ja vain kolme vastaajaa arvioi suhtautumisen kiltiksi ja kritiikittömäksi. Omassa työssään he kuitenkin arvioivat kirjoittavansa urheilun moraalisisista säännöistä kriittisesti melko harvoin.

Mielestäni tämä ristiriita onkin kiinnostava. Miksi käytännön kriittisyys jää vastauksissa vähäiseksi, vaikka urheilujournalismi aiheesta mielletään kuitenkin kriittiseksi? Suurin osa kyselyyni vastanneista kun ilmoitti kirjoittavansa aiheesta muutamana kerran vuodessa tai harvemmin. Onko siis niin, että silloin harvoin, kun aiheesta kirjoitetaan, aiheeseen kohdistetaan kritiikkiä?

Jäin kuitenkin pohtimaan, voiko sanoa tekevänsä kriittistä journalismia jostakin aiheesta, jos juttuja tekee vain hyvin harvakseltaan. Varsinkin tämän kysymyksen kohdalla arveluttaa, millä perusteella vastaajat ovat arvioineet urheilujournalismin kriittisyyttä suhteessa moraalisiin sääntöihin.

Vaikuttaako yleiseen näkemykseen vieläkin esimerkiksi Lahden dopingskandaalin puinti vuonna 2001? Vai onko juuri tähän kysymykseen ainakin vastattu enemmän ihanteen kuin todellisuuden pohjalta?

6 Katsaus tulosten taakse

6.1 Tulosten yhteenvetoa

Kuten jo aiemmin olen todennut, päätelmien tekemisessä pitää olla tarkkana erityisesti kahdesta syystä. Ensinnäkin aineisto on suppea, joten pätevien yleistysten tekeminen on vaikeaa. Lisäksi vastauksia tarkastellessa pitää ottaa huomioon se, ettei voida varmaksi tietää, ovatko toimittajat vastanneet kysymyksiin omien kokemustensa vai omaksumiensa ammatillisten ideaalien pohjalta.

Lisäksi tämän tutkimuksen aineisto ei perustu todennäköisyysotantaan, joten sen tarkastelussa pitää ottaa huomioon tiettyjä seikkoja. Tuloksia ei voi yleistää samalla tavalla kuin todennäköisyysotantaan perustuvassa määrällisessä tutkimuksessa ja myös päätelmiä täytyy tehdä varovaisemmin (Valli & Aaltola 2015, 238).

Tiedustelin taustatiedoissa sukupuolta, mutta miesten suuren enemmistön vuoksi sukupuolen perusteella on hankalaa tehdä päätelmiä. Naisia oli koko vastaajamäärästä vain noin 16 prosenttia. Tämä luku on kuitenkin linjassa koko urheilujournalismin sukupuolijakauman kanssa. Naiset ovat edelleen urheilutoimittajien keskuudessa vähemmistössä.

Esimerkiksi Antti O. Arponen kirjoitti 10 vuotta sitten urheilutoimittajista seuraavasti:

”Tyypillinen Urheilutoimittajain Liiton jäsen on 45-vuotias mies, joka työskentelee Uudellamaalla, hankki aikanaan ylioppilaspaperit ja on ehtinyt häseltää alalla 18 vuotta.” (Arponen 2006, 42).

Päätin jättää naisten ja miesten urheilun väliset painotuserot kokonaan pois käsittelystä tässä tutkimuksessa. Tämä johtuu siitä, että sukupuolikysymykset ovat urheilussa ja sen journalistisessa käsittelyssä niin laaja yksittäinen kokonaisuus, että aiheen käsitteleminen veisi koko tutkimuksen sivuraiteille. Tiedostan, että sukupuolikysymykset ovat osa journalismin kriittisyyttä, sillä esimerkiksi toimittajan sukupuolella saattaa rankasti yleistettynä olla joissakin tilanteissa vaikutusta vaikkapa aihevalintoihin. Aiheesta on kuitenkin olemassa aiempaa tutkimusta, joten katson, että tässä tutkimuksessa tuon kysymyksen voi jättää taka-alalle.

Kaiken kaikkiaan tulokset olivat hyvin paljon sen suuntaisia kuin osasin etukäteen odottaa. Suuria yllätyksiä ei juurikaan ollut. Juuri tästä syystä pohdinkin sitä, onko osa vastaajista vastannut

kysymyksiin juuri ajattelemiensa ammatti-ideaalien perusteella. Monet vastauksista olivat nimittäin sellaisia, että niitä voi pitää niin sanotusti ”oikeina” pidettyinä vaihtoehtoina.

Tällaisista esimerkkejä ovat kriittisyyden tarpeen arvioimista käsitelleisiin kysymyksiin tulleet vastaukset. Suurin osa vastaajista oli sitä mieltä, että kriittistä otetta olisi lisättävä urheilujournalismissa. Mielipiteet saattavat toki kummata vilpittömästi arjen kokemuksista, mutta ne heijastavat myös hyvin alan ympärillä käytävää keskustelua.

Kuten jo aiemmin mainitsin, Joonas Fritzen tutkimuksessa paikallislehtien urheilujournalismi osoittautui varsin kritiikittömäksi (Fritze 2012, 60). Muutenkin paikallisten ja alueellisten äänenkannattajalehtien urheilujournalismia pidetään lähtökohtaisesti jokseenkin kritiikittömänä. Siksi omassa aineistossani huomion arvoista on mielestäni se, että suurin osa tähän tutkimukseen vastanneista toimittajista piti oman lehensä urheilujournalismia yhtä kriittisenä kuin muukin lehden uutisointi.

Seuraavaksi käyn vielä läpi, millaisia kommentteja sain vastaajilta kyselylomakkeeni avoimiin kysymyksiin. Niiden perusteella pohdin vielä hieman tarkemmin tutkimukseni tuloksia. Tämän jälkeen pohdin vielä laajemmin, mitä tämän tutkimuksen perusteella urheilujournalismista ja sen kriittisyydestä voisi ajatella.

6.1.1 Lajipainotusten ongelmat

Lajipainotusten syitä kartoittavassa kysymyksessä toimituksen sisäinen linjanveto nousi kolmen tärkeimmän syyn joukkoon. Avoimien vastausten perusteella vaikuttaisi kuitenkin siltä, että jotkin kriittisyyteen liittyvät toimituksen linjaukset eivät tuntuisi vastausten perusteella aina olevan tarpeeksi kattavia.

Meillä ongelma on ehkä siinä, ettei toimituksessa ole selkeitä yhteisiä pelisääntöjä. Esim. paikallisen seuran lähettämästä jutusta yksi työkaveri jättää ylistävät sanat tekstiin, minä taas karsin niitä rankasti.

Jollakin lailla lehensä lajipainotukset kyseenalaistaneet toimittajat sanallistivat avokysymyksessä vapailla vastauksilla mielipidettään. Yhdessä vastauksessa toimittaja otti esiin lehtien välisen

yhteistyön vaikutuksen juttutarjontaan. Kaikille yhteistyössä mukana oleville lehdille kirjoitetut jutut eivät välttämättä aina vastaa juuri tietyn lehden tarpeisiin. Vastaajan mukaan hänen lehdessään Alma Media -yhteistyö vaikuttaa siihen millaisista jutuista uutisoidaan. Lehdessä on säännöllisesti juttuja lentopallosta, vaikka laji ei vastaajan mielestä juurikaan kiinnosta hänen lehtensä levikkialueella.

Yksi vastaajista oli puolestaan huolissaan siitä, että resurssien puutteen vuoksi ahkerasti omia tiedotteitaan ja juttujaan toimitukselle lähettävät seurat saavat suhteettoman suuren näkyvyyden. Vastaajan mukaan käytännössä kaikki urheilutoimitukseen lähetetyt jutut menevät jossakin muodossa lehteen.

Esim. yleisurheilijajunnuista on harva se viikko juttuja, samoin ties mistä pikku painijoista. Tällainen systeemi ei mielestäni anna kattavaa ja oikeanlaista kuvaa paikallisesta urheiluskenestä.

Erään toimittajan mukaan hänen lehtensä pyrkii uutisoimaan ensisijaisesti sellaisista lajeista, joita harrastetaan levikkialueella. Sellaiset lajit, joilla ei esimerkiksi ole joukkueita tai muuta toimintaa alueella, jäävät taka-alalle. Toisaalta vastaaja nosti niin ikään esille seurojen oman aktiivisuuden omista tekemisistä tiedottamisessa.

Vielä useammat lajit jäisivät pimentoon, elleivät seurojen tiedottajat itse olisi aktiivisia. Lajien painotukset vaihtelevat kuitenkin onneksi kausittain riippuen siitä, minkä taseisia joukkueita alueella kunakin vuonna pelaa. Mitä korkeammalla tasolla joukkue on esimerkiksi jääkiekossa, sitä enemmän sitä huomioidaan.

Kari Koljonen (2000) totesi oman kartoituksensa perusteella, että suoritukset ja kilpailu ovat urheilujournalismissa suosituimpia aiheita. Esimerkiksi viihteelliset urheilutapahtumat, kuten luistelunäytökset ja showpaini, jäävät tulosurheilun varjoon. (Koljonen 2000, 6).

Osassa saamistani sanallisista vastauksista nousikin esiin eräänlainen huoli tasapuolisuudesta. Joukkueurheilua pidettiin liian näkyvänä yksilölajeihin verrattuna. Lapsi- ja kuntourheilua sekä marginaalilajeja kaivattiin enemmän urheilusivujen juttujen aiheiksi. Samalla korostettiin, että

näihin aiheisiin tulisi löytää uusia ja kiinnostavia näkökulmia.

6.1.2 Kriittisyyden rajoitteet

Vapaan sanan vastauksissa nousi esiin, että tietyt seikat asettavat omat mahdollisuutensa ja esteensä juttujen kriittisyydelle. Esimerkiksi lähdesuhteita ja niiden vaikutusta juttujen kriittisyyteen pohdittiin seikkaperäisesti, vaikka lähdesuhteita ei kyselylomakkeen varsinaisesti kysymyksissä käsiteltykään.

Erään vastaajan mielestä jutun kriittisyys riippuu paljolti siitä, miten paljon haastateltava on valmis kertomaan. Varsinkin negatiivisiin juttuihin on välillä hankalaa saada kommentteja.

Osa osaa suhtautua toimittajiin asiallisesti, mutta osa on sitä mieltä että paikallislehden urheilusivujen pitäisi kirjoittaa joukkueesta vain positiivisia juttuja, jotta peleihin tulisi lisää katsojia. Tällaisten ihmisten kanssa toimiminen on toisinaan todella haastavaa.

Muutamissa vastauksissa tuotiin esille myös sitä, että esimerkiksi lasten ja nuorten urheilusta kirjoitetaan yleensä hyvin kiltisti, mutta aikuisten kanssa ollaan kriittisempiä. Myös amatöörien ja ammattilaisten käsittelyssä on eroa.

Meidän lehdessämme (...) kriittisyyteen vaikuttaa esimerkiksi se, onko kysymys amatööri- ja ammattiurheilusta. Esimerkiksi amatööri- tai junioriurheilussa yksittäistä pelaajaa harvemmin lähdetään yksilötasolla teilaamaan.

6.1.3 Kiireen vaikutus kriittisyyteen

Pöyhtärin, Väliiverroksen ja Ahvan tutkimuksessa (2014, 30) todetaan, että käytössä olevilla resursseilla ja aikarajoituksilla on paljon merkitystä sen kannalta, millaista journalismia on mahdollista tehdä.

Tutkimukseeni saamissani vastauksissa kiire erottui yhtenä kriittisyyden puutetta selittävänä tekijänä. Vaikka asiaa ei strukturoiduissa kysymyksissä suoraan tiedusteltu, avoimissa vastauksissa muutamat toimittajat ottivat kiireen esille.

Pieni toimitus tarkoittaa rajallisia resursseja. Silloin ei aina ole mahdollisuus perehtyä, mutta sivujen on kuitenkin synnyttävä. Näin toimittajalle läheinen laji voi saada enemmän huomiota kuin ansaitsisi. Tai jonkun asian uutisointi jää tietynlaisen tietämättömyyden vuoksi puolitiehen. Tämän muuttaminen vaatisi isompia resursseja, joka mahdollistaisi suunnitellumman lopputuloksen.

Yhdestä vastauksesta kävi ilmi, että kiire todella ajaa toimittajat käyttämään ahkerasti tekemisistään tiedottavia vakilähteitä. Uutisointi ei siis ole kaikkien lajien ja seurojen osalta tasapuolista, sillä kaikille ei riitä yhtäläisesti aikaa. Innokkaat viestijät ovat etusijalla.

Toki seuraamme itsekkin paikallista urheiluelämää, mutta koska toimituksessa on järkyttävä kiire koko ajan, turvaudumme herkästi seurojen kyhäelmiin. Näin ollen ne, jotka lähettävät juttujaan, saavat siis näkyvyyttä.

Toimittajien vastauksista paistoi läpi, että ihanteellisessa tilanteessa heidän mielestään eri lajeja pitäisi kohdella tasapuolisemmin.

Tekijöitä on vähemmän, urheilun sivumäärä on pienentynyt, eikä tilaa toisaalta voida paljon enempää ottaakaan, koska käsipareja on yksinkertaisesti liian vähän. Suuren yleisömäärän takia ns. pakollisen palloilun hoitaminen vie resursseja niin paljon, ettei yksilölajeja ehditä hoitaa niin paljon kuin haluttaisiin ja pitäisi.

Sanna Vuorisen tutkimuksessa urheilutoimitusten esimiehet nostivat esiin töiden hyvän suunnittelun merkityksen tehtävän urheilujournalismin laatuun. Taustatöille voi järjestää aikaa huolellisella suunnittelulla ja hiljaiset ajat voi käyttää hyödyksi. (Vuorinen 2007, 70). Tässä onkin omaan tutkimukseeni saamieni vastausten perusteella vielä toimituksissa kehitettävää.

6.1.4 Kritiikki kollegoita kohtaan

Toimittajat osaavat olla kriittisiä paitsi juttuaiheitaan, myös kollegoitaan kohtaan. Ammatillinen itsekritiikki on välillä hyvinkin kärkevää. Ari Heinosen mukaan vaikuttaa siltä, että journalistien ammattikunnan kulttuuriin kuuluu tietynlainen alttius itsekritiikille, mistä kertoo esimerkiksi ammatillinen säännöstö Journalistin ohjeet. Itsekritiikkiä harjoitetaan kollektiivisen hyvän journalismin käsityksen mukaan. (Heinonen 1996, 91).

Kollegoihin ja omaan ammattikuntaan kohdistuva kritiikki näkyi myös tämän tutkimuksen aineistossa. Oikeastaan kyselyhän oli laadittu muiden tarkoitusten ohella rakentavan itsekritiikin väyläksi. Avoimien kysymysten kohdalla toimittajat intoutuivat suomimaan niin omaa toimitustaan kuin toisia urheilutoimittajia. Ja olihan enemmistö vastaajista myös sitä mieltä, että urheilujournalismissa yleisesti oli syytä lisätä kriittisyyden määrää.

Eräs vastaaja pohti, millaisia vastauksia kyselyyn olisi saatu valtakunnallisella tasolla:

Olisi kiva tietää, mitä yleläiset vastaavat, kun linja on tietoisesti täysin kritiikitön.

Toinen vastaaja antoi kovaa kritiikkiä sekä omalle toiminnalleen että koko suomalaiselle urheiluelämälle. Vastauksesta välittyy tämän tutkimuksen eräänä lähtökohtana ollut ajatus toimittajien liian läheisistä suhteista urheiluväkeen.

Kritiikkiä ei uskalleta antaa, koska "sekin seurapomo on ihan hyvä kaveri ja sitä paitsi kesällä käydään samoissa juhlissa ja sit olisi vähän kiusallista kysyä sellaisia negatiivisia juttuja ku ollaan kuitenkin tekemisissä noin muutenki ja ollaa kuitenkin tunnettu toisemme jo tosi kauan." Eli lyhyesti sanottuna: Liian usein mennään sieltä, mistä aita on matalin. Helpompaa on miellyttää kaikkia, koska onhan se ikävää kysyä ikäviä asioita. Koko suomalainen urheilu on sellainen yhteinen united smile -perhe. Piiri pieni pyörii ja kaikilla kivaa, kunnes joku mokaa kunnolla.

Aivan kaikki palaute ei kuitenkaan ollut vain kielteistä. Yksi vastaajista loi uskoa urheilujournalistien taitoon tehdä ammattitaitoisia juttuja:

Yleisesti koko kenttää katsottuna olen kuitenkin sitä mieltä, että Suomessa on erittäin taitavia urheilutoimittajia ja edelleen myös (tutkivia) kriittisiä juttuja kohtuullisesti.

6.2 Symbioosi vai jotakin muuta?

Avoimissa vastauksissa yksi toimittaja arvioi alueellisten lehtien urheilujournalismin kriittisyyden tilaa varsin pessimistisesti:

Varsinkin pienien kaupunkien "kokeneet" urheilutoimittajat ovat lampaita, jotka kulkevat urheiluseurojen talutusnuorassa.

Arvio on kuin suoraan Pertti Hemánuksen 1980-luvulla urheilujournalismille antamasta arvostelusta, jonka mukaan urheilujournalismi on liian läheisessä suhteessa huippu-urheilun järjestelmään. Hemánuksen mukaan kun urheilujournalismissa oli vielä 1980-luvulla kyse enemmän symbioosista kuin objektiivisesta todellisuuden heijastamisesta. (Hemánus 1983, 42).

Kuten aiemmin olen todennut, riippuvuus ei ainakaan enää mene näin pitkälle. Urheilumaailman ja journalistien suhde ei ole niin yksinkertainen, että elettäisiin tiukassa symbioosissa. Oikeastaan urheilujournalistit voivat tehdä monia juttuja oman näkemyksensä pohjalta jopa niin, etteivät tarvitse tietolähteitä lainkaan. Saamieni tutkimustuloksien mukaan kaikista kyselylomakkeessa mainituista aiheista (suoritukset, päätöksenteko, raha ja moraali) myös kirjoitetaan ainakin joitakin kriittisiä juttuja. Yhteenkään neljästä teemasta ei suurin osa vastaajista valinnut vaihtoehtoa ”en kirjoita kriittisesti lainkaan”.

Vaikka yhden vastaajan kokemuksen mukaan urheilutoimittajat ovat edelleen urheilumaailman viettämissä, saamani tutkimustulokset tukevat sitä ajatusta, että asiamiehistä ja urheiluseurojen talutusnuorassa kulkevista hampaattomista urheilutoimittajista on siirrytty ainakin suurimmaksi osaksi eteenpäin. Varsinkin nuoret toimittajat kyseenalaistavat toimituksen työtapoja, kuten tämän tutkimuksen lajipainotusten osiossa kävi ilmi.

Urheilutoimittajat myös arvioivat olevansa yhtä kriittisiä kuin heidän lehtensä muut journalistit. Useinkaan ei ajatella, että yleistöimittajat olisivat varsinaisesti kenenkään talutusnuorassa, joten mikseivät myös urheilutoimittajat pystyisi toimimaan itsenäisen harkinnan pohjalta. Juoksupoikien

sijaan urheilutoimittajat näyttävätkin lähestyvät ajatuksissaan ja ideaaleissaan enemmän yleisjournalismin ajatusmaailmaa.

6.3 Lähemmäksi yleistoimittajuutta, entä sitten?

Tutkimuksestani nousi esiin erityisesti kaksi huomiota, jotka ovat jollakin tavalla jopa ristiriidassa keskenään. Ensinnäkin urheilutoimittajat ovat halukkaita vertaamaan itseään ja kriittisyyttään muuhun journalismiin ja pitävät omaa suoritustaan tässä vertailussa suhteellisen hyvänä. Ristiriita puolestaan nousee siitä, että vaikka vastaajat pitävät kriittisyyttä tärkeänä osana journalismia ja urheilujournalismia, he arvioivat itse harjoittavansa kriittistä journalismia kokonaisuudessaan suhteellisen harvoin.

Etenkin toimittajien arvio siitä, että urheilujournalismi on kriittisyyttä pohdittaessa hyvin samanlaista kuin muukin journalismi on kiinnostava. Tähän liittyy myös Anu Kantolan aiemmin esittelemäni ajatus journalismin siirtymisestä ”korkean modernin” ajasta ”notkean modernin” aikaan (Kantola 2011, 118).

Esimerkiksi kulttuurijournalismissa on ollut viime aikoina käynnissä samankaltainen siirtymä. Korkean modernin kulttuurijournalistit pitivät itseään taiteen hyvän maun määrittelijöinä. Korkean modernin kulttuurijournalismissa oli tärkeää tehdä arvosteluja kulttuuritapahtumista ja arvottaa niitä ”kulttuurin kartalla”. (Jaakkola ym. 2015, 819).

Nykyään yleisjournalismista tutut juttutyypit, kuten ennakot, haastattelut ja henkilöhaastattelut kasvattavat merkitystään myös kulttuurijournalismissa. Uutisarvo on tullut esteettisen arvon rinnalle. Samalla kulttuurijournalismi on tullut lähemmäksi yleisjournalismin notkeaa modernia. Sekä notkean modernin yleisjournalismi että kulttuurijournalismi ovat mieltyneitä subjektiivisuuteen ja analyyseihin. (Emt., 819).

Kulttuurijournalismi lähestyy yleisjournalismia myös siinä suhteessa, että toimittajien erikoistumisesta johonkin tiettyyn aiheeseen ollaan luopumassa. Muutos johtuu osaltaan sukupolven vaihtumisesta toimituksissa, sillä erityisesti nuoret toimittajat ovat sitoutuneita uusiin journalistisiin arvoihin. Esimerkiksi nuoret kulttuuritoimitusten esimiehet odottavat toimittajiltaan joustavuutta ja osaamista monelta eri osa-alueelta. (Emt., 819).

Toisaalta muutos on aiheuttanut kulttuuritoimituksissa myös hämmennystä. Vaikka toimituksissa kulttuurijournalistit ovat omaksuneet yleisjournalismin arvoja, käytetään kulttuurijournalismissa silti edelleen avustajia, jotka edustavat vanhoja esteettisiä ideoita. Arvosteluja pidetään myös edelleen olennaisena osana kulttuurijournalismia. (Emt., 819).

Tietystä mielessä edellä esitettyä kulttuurijournalismin kehitystä voidaan verrata urheilujournalismiin. Tämän tutkimuksen tuloksissa kävi siis ilmi, että vastaajat pitivät urheilujournalismin kriittisyyttä hyvin samanlaisena muun journalismin kriittisyyden kanssa. Toimittajat vaikuttaisivatkin saamiensa vastauksien perusteella omaksuneen kulttuuritoimitusten tapaan ajatuksen samankaltaisuudesta yleisjournalismin kanssa.

Tutkimukseeni saamiensa vastausten perusteella vaikuttaisi silti myös siltä, että kuten kulttuuritoimituksissa, myös urheilutoimituksissa muutos ei ole aivan näin yksinkertainen. Saamissani vastauksissa suoritusten arvioiminen kriittisesti on edelleen urheilutoimittajien keskuudessa yleisintä, mikä viittaa mielestäni nimenomaan erilaisiin otteluraportteihin.

Urheilujournalismin perinteiset otteluraportit, joissa arvioidaan ottelutapahtumien kulkua, voi mielestäni ainakin jossakin määrin rinnastaa kulttuurijournalismin arvosteluihin. Molemmissa toimittaja oman asiantuntemuksensa perusteella antaa valistuneen arvionsa, johon eivät muut pysty vaikuttamaan. Otteluraportteihin tai kulttuuriarvosteluihin toimittajat eivät myöskään tarvitse ulkopuolisia tietolähteitä tai haastatteluja, vaan toimittajan oma näkemys ja mielipide riittävät.

Kulttuuritoimituksissa tehdään edelleen arvosteluja ja urheilutoimituksissa otteluraportteja. Toisin sanoen menneen ajan perinteet tuntuisivat edelleen vaikuttavan niin kulttuurijournalismissa kuin urheilujournalismissakin, vaikka toimituksissa on myös omaksuttu uusia toimintatapoja. Haastattelut, henkilökuvat ja kolumnit ovat kuitenkin vallanneet yhä enemmän alaa myös urheilujournalismissa.

Esitin tutkimuksen alkupuolella, että Kari Koljosen 1990-luvulle päättyvää tyypittelyä urheilujournalismin kehityksestä voisi jatkaa ajatuksella siitä, että tämän hetken urheilutoimittaja lähestyy arvoissaan ja ajattelutavassaan yleisjournalismia ja tämä näyttää oman tutkimukseni perusteella pitävän ainakin kriittisyyden osalta paikkansa.

Jos urheilujournalismin ajatellaan lähestyvän yleisjournalismia, on tällä kehityksellä sekä hyvät että huonot puolensa. Yleisjournalistin identiteetti johtaa urheilujournalismissa siihen, että Koljosen termin urheilun asiamiehen identiteetistä päästään lopullisesti eroon. Näin urheilujournalismissa täytetään myös kenties journalismin tehtäviä, kuten vallan vahtikoirana toimimista ja faktapohjaista

tiedonvälitystä. Yleisjournalismin ihanteet ovat tuoneet urheilujournalismiin myös esimerkiksi urheilujournalistien mielipiteet kolumnien muodossa. Näin mielipiteet erottuvat muusta uutisoinnista, kun ne on sijoitettu omaksi juttutyypikseen ja toimittaja vastaa mielipiteistä nimellään ja usein myös kasvoillaan.

Toisaalta voidaan ajatella, että yleistoimittajan identiteetin omaksumalla urheilutoimittajat vievät itseltään asiantuntemuksen. Jos urheilutoimittajat haluavat olla yleistoimittajia, urheiluun suhtaudutaan maallikkona, joka ei pysty pureutumaan aiheeseen kovinkaan syvällisesti. Näin urheilujournalismi menettäisi sen lisäarvon, jonka urheiluun vihkiytyneiden toimittajien asiantuntemus sille tällä hetkellä tuo.

Lisäksi yleisjournalismin identiteetti saataisi tehdä urheilujournalismista entistä markkinaorientoituneempaa. Jo tällä hetkellä on huomattavissa, että myös urheilujournalismissa vaikkapa klikkijournalismi lisääntyy, kun lukijoita tavoitellaan keinolla millä hyvänsä.

Joka tapauksessa yleisjournalismin trendi on ymmärrettävissä. Tällä hetkellä alalle tulevilla toimittajilla on usein sama koulutus riippumatta siitä, haluavatko he suuntautua kotimaantoimittajiksi vai esimerkiksi urheilutoimittajiksi. Sama koulutus tarjoaa uusille toimittajille samat, yleisjournalismin ajatukset ja ideaalit, jolloin myös nuoret urheilutoimittajat suhtautuvat journalismiin eri tavoin kuin vanhemmat ja usein kouluttautumattomammat kollegansa.

Tavallaan urheilujournalismin lähentyminen yleisjournalismia myös nostaa urheilujournalismin arvoa. David Rowen mukaan urheilujournalismin vaatimus erittäin tarkasta asiantuntemuksesta vie alaa faniuden suuntaan ja urheilutoimituksia on tavattu pitää journalismin leluosastona (Rowe 1999, 37–41). Yleisjournalismin sääntöjen mukaan pelaavaa urheilujournalismia voidaankin kenties pitää vakavammin otettavana kuin aiemmin.

6.4 Urheilusta lehtien säästökohde?

Urheilujournalistien työnkuva on siis muuttunut ja muuttuu kenties edelleen lähemmäksi yleistoimittajan työtä. Henkilökuvat ja kolumnit ovat jo urheilutoimitusten arkipäivää ja otteluselostuksiakin tehdään nykyään usein haastattelujen pohjalta, eikä enää vain toimittajan oman näkemyksen kautta.

Televisio ja internet ovat tehneet perinteisistä otteluraporteista sanomalehdissä jokseenkin turhia, sillä harva jaksaa lukea ottelun tapahtumista aamulla sanomalehdestä, jos samat tapahtumat on nähnyt livekuvana jo edellisenä iltana. Internetin avulla erilaisiin koostevideoihin ja yksittäisiin tilanteisiin pääsee käsiksi, vaikka ei edes ehtisi seurata television suoraa lähetystä.

Televisio ja internet siis hoitavat tulosseurannan ja sanomalehtien urheilujournalismi keskittyy enemmän taustajuttuihin ja henkilökuviin. Voisikin hyvin kysyä, pitäisikö urheilujournalismi sitten jopa kokonaan lopettaa ja siirtää urheilujuttujen tekeminen yleistoimittajien vastuulle. Olisiko tässä talousvaikeuksissa painiville sanomalehdille leikkisästi ajateltuna jopa loistava kohde säästää henkilöstökuluissa?

Kysymys saattaa kuulostaa hassulta, mutta sille on perusteensa. Jos yleistoimittajat tekevät jo juttuja taloudesta, politiikasta ja muista vastaavista aiheista, miksei urheilu voisi liittyä jonon jatkoksi? Toimittajan on päivittäin perehdyttävä uusiin aiheisiin, joten varmasti yleistoimittajat pystyisivät tekemään henkilökuvan myös urheilijasta tai ennakoimaan haastattelujen avulla tulevaa urheilutapahtumaa.

Toki pystyisivät, mutta mielestäni urheilujournalisteille on vielä oma paikkansa myös sanomalehtien toimituksissa. Monissa sanomalehdissä on edelleen myös erikoistoimittajia esimerkiksi politiikan ja talouden osa-alueilla. Aivan kuten talousjournalismi tai politiikan journalismi, myös urheilujournalismi vaatii hyvin tehtynä kiinnostusta ja perehtymistä aiheeseen sekä urheilun jatkuvaa seurantaa.

Aiheeseen vihkiytymätön yleistoimittaja voi perehtyä esimerkiksi johonkin tiettyyn lajiin pintapuolisesti, mutta muuhun hektisessä toimitustyössä ei ole aikaa. Urheilutoimittajat taas lähes poikkeuksetta ovat seuranneet urheilua kauan, eikä heidän tarvitse käyttää aikaa perusasioiden kertaamiseen.

Urheilulla on tärkeä paikkansa ihmisten arjessa. Touko Perkon mukaan suomalaisessa urheilussa on sosiaalista pääomaa. 1900-luvulla urheiluliike oli tärkein sosiaalisen pääoman synnyttäjä ja vielä 2000-luvullakin urheilun merkitys on suuri. Urheilu kerää ihmiset yhteisen toiminnan äärelle, ja esimerkiksi vapaaehtoistoiminta urheiluseuroissa on edelleen varsin suosittua. (Perko 2001, 196).

Pasi Kosken mukaan liikunnalla ja sen ympärillä toteutettavalla kansalaistoiminnalla on yhteiskunnallista merkitystä niin yksilön kuin yhteiskunnankin näkökulmasta. Yksilölle liikunta ja urheilu on tärkeää psyykkisen, fyysisen ja sosiaalisen hyvinvoinnin kannalta. Myös seuratoiminta tuo siinä mukana oleville ihmisille sisältöä elämään. (Koski 1994, 97).

Urheilulla ja sen liikuntaseuratoiminta puolestaan luovat ihmisille helpon väylän päästä mukaan kansalaisyhteiskunnan toimintaan ja päätöksentekoprosesseihin. Lisäksi liikunnan alueen kansalaistoiminta muun muassa ehkäisee passivoitumisen ja toimeettomuuden tuomia sosiaalisia ongelmia ja liikunta itsessään tuottaa terveysvaikutuksia. Huippu-urheilu puolestaan luo mielikuvia niin Suomesta kansainvälisellä tasolla kuin kunnista ja kaupungeista paikallisella tasolla. (Emt., 101–103).

Urheilu on siis ihmisille tärkeää ja sanomalehtien urheilusivut ovatkin edelleen usein sanomalehden luetuimpia osia. Urheilusta kirjoittavien toimittajien ymmärryksellä on siis merkitystä, sillä kukapa haluaisi lukea puolivillaisesti tehtyjä juttuja. Nyt urheilujournalismin lisäarvo syntyy nimenomaan urheilutoimittajien asiantuntemuksesta, jolla he voivat pureutua aiheisiinsa tarkemmin kuin vain pintapuolisesti.

On myös helpompaa tehdä kriittistä journalismia, jos tietää aiheesta enemmän kuin vain sen, mikä jutun kasaamisessa on välttämätöntä. Urheilumaailmaa ymmärtävä toimittaja pystyy kyseenalaistamaan urheilun rakenteita ja henkilölähteiden sanomisia mielestäni paremmin kuin yleistoimittaja, joka ei välttämättä ole edes lainkaan kiinnostunut urheilusta. Toki myös yleistoimittajat pystyisivät hankkimaan asiantuntemusta, mutta siihen tuskin olisi hektisessä uutistyyössä juurikaan aikaa.

Urheilujournalismilla onkin siis mielestäni edelleen merkitystä, sillä varsinkin urheilutapahtumia taustoittavat jutut ja kolumnit vaativat varsin tarkkaa ymmärrystä urheilusta ja sen lainalaisuuksista. Urheilujournalismia ei voi tehdä vain niin sanotusti vasemmalla kädellä, vaan työssä pitää olla mukana molemmat kädet.

7 Lopuksi

Aivan tutkimuksen lopuksi on syytä käyttää kriittisyyden käsitettä vielä yhdessä muodossa ja suunnata kritiikki itse tähän tutkimukseen. Tässä luvussa pohdinkin vielä tutkimustani kokonaisuudessaan ja käyn läpi kohtia, joissa olisin voinut toimia kenties toisin. Lisäksi luvun lopussa esitän tämän tutkimuksen herättämiä ajatuksia mahdollisesta jatkotutkimuksesta.

Tämä tutkimus käsittelee urheilujournalismin kriittisyyttä. Käsitteenä kriittisyys onkin tutkimuksessa avainasemassa. Tämän vuoksi on luontevaa vielä näin tutkielman loppupuolella tarkastella kriittisesti myös itse tutkimusta. Tarkastelun tueksi tuon esille kyselyyn vastanneiden toimittajien ajatuksia siitä, mitä tutkimuksen toteuttamisessa olisi voinut tehdä paremmin.

7.1 Tutkimuksen validius ja luotettavuus

Tutkimuksen validius määritellään yleensä sen kyvyksi mitata juuri sitä, mitä mittari on tarkoitettu mittaamaan. Validius perustuu sille, että tutkija käyttää aiheen tuntemustaan, aikaisempia tutkimuksia ja yleistä logiikkaa saadakseen mittareista mahdollisimman järkevät. (Alkula, Pöntinen & Ylöstalo 2002, 89–90).

Tässä tutkimuksessa käytin kaikkia edellä mainittuja keinoja kyselylomakkeen rakentamisessa. Etenkin omat kokemukseni urheilutoimittajan työstä olivat suureksi avuksi. Silti tuntui, etten pystynyt ottamaan aivan kaikkea huomioon. Kompastuskiviä aiheutui erityisesti siksi, että kyselylomakkeen rakentaminen oli minulle uutta ja en sen laatimisessa lopulta onnistunut aivan täydellisesti. Jonkinlainen pienimuotoinen testikysely olisi kenties auttanut karsimaan ongelmakohtia.

Annoin kyselylomakkeen lopun vapaan sanan osiossa vastaajille mahdollisuuden sanallistaa vastauksiaan, mutta myös antaa palautetta itse lomakkeesta. Muutamassa vastauksessa kiinnitettiin huomiota siihen, että joissakin kysymyksissä sopivan vaihtoehdon löytäminen oli hankalaa.

Jos kritiikkiä pitää tässäkin löytää, ehkä muutamassa kohdassa vastauspaketista puuttui se parhaiten tilannetta kuvaava vastausvaihtoehto.

Jälkikäteen pohdittuna tämän ongelman olisi voinut välttää lisäämällä tällaisiin vaihtoehtokysymyksiin kohdan ”muu” ja pyytää sanallista täsmennystä, jos vastaaja haluaa valita tämän kohdan. Näin jokainen vastaaja olisi varmasti löytänyt mieleisensä vaihtoehdon. Toisaalta erilaisten vastausten määrä olisi luultavasti jonkin verran kasvanut ja niiden tilastollinen käsittely olisi ollut hankalampaa.

Toinen ongelma, jonka muutama vastaaja nosti esiin, oli eri lajien arvottaminen ja painotusten syiden arvioiminen. Jotkut vastaajat kokivat tämän hankalaksi esimerkiksi sen vuoksi, että eri lajit saavat eri määrän huomiota vuodenajasta riippuen ja vertaileminen vuositasolla on vaikeaa. Yksi vastaaja taas olisi kaivannut lisäystä vastausvaihtoehtoihin:

Olisin halunnut vastata jotain tähän tyyliin: Lajien saama palstatila /tärkeysjärjestys) määräytyy lehdessämme pitkälti sen mukaan, mikä levikkialueemme ihmisiä puhuttaa/liikuttaa/kiinnostaa juuri sillä hetkellä.

Vastaajien kokemat ongelmat sopivan vaihtoehdon löytämisessä ja todellista tilannetta kuvaavan vastauksen keksimisessä luovat tiettyjä epäilyksiä myös tulosten luotettavuudesta. Jos vastaaja ei ole löytänyt mielestään sopivaa vaihtoehtoa, millä perusteella hän on valinnut antamansa vastauksen?

Kuvaako hänen antamansa vastaus todellista tilannetta työelämässä, jos vastaaja kokee tyytyvänsä vähiten huonoon vaihtoehtoon? Toisaalta hankaluuksia oli vain parissa kysymyksessä ja vain muutamalla vastaajalla, joten kovin suurta luotettavuusongelmaa ei arvioni mukaan muodostunut.

Tutkimuksen sisällöllinen validius puolestaan tarkoittaa sitä, että mittarin tulee olla järkevä ja mitata juuri tarkoitettua asiaa. Tätä ei ole helppoa osoittaa, mutta mittarin sisällön tulisi olla tutkimuksessa jatkuvasti mielessä ja keskeinen arvioinnin peruste. (Alkula ym., 92). Tässä tutkimuksessa olen pohtinut sitä, mittaako kyselylomakkeeni pelkästään toimittajien näkemyksiä kriittisyydestä vai myös heidän ajatuksiaan koko ammattikunnasta. Toisaalta molemmat aiheet ovat tutkimukseni kannalta relevantteja, joten mittarin ei voida sanoa olevan täysin pielessä.

Tutkimuksen rakennevalidiudella puolestaan tarkoitetaan sitä, miten mittari tutkimusprosessin kokonaisuudessa toimii. Rakennevalidius on hyvä, jos tutkimuksen tulokset ovat sopusoinnussa odotusten kanssa. (Emt., 92). Tämän tutkimuksen tulokset ovat ainakin suurimmalta osin

sopusoinnussa omien työssä keräämieni kokemusten sekä lukemani kirjallisuuden perusteella tekemieni ennakko-oletusten kanssa. Siksi voidaan ajatella, että myös rakennevalidius toteutuu.

Tutkimuksen luotettavuuteen taas vaikuttavat monet asiat. Näitä voivat olla mittajaan huolimattomuus ja lyöntivirheet aineiston tallennuksessa (Emt., 94). Huolellisuuteen kiinnitin työn edetessä erityistä huomiota, jotta ainakaan lyönti- tai muista huolimattomuusvirheistä johtuen tutkimukseni luotettavuus ei vaarantuisi.

Konkreettisissa mittauksissa, jotka kohdistuvat esimerkiksi ikään ja sukupuoleen, tällaiset satunnaisvirheet ovat yleensä harvinaisia. Esimerkiksi asenteita mitattaessa satunnaisvirheitä tulee helpommin, sillä mittaustapahtuma on monimutkaisempi. Vaikkapa vastaajan mielialan vaihtelutkin voivat aiheuttaa mittaustulokseen satunnaisvirhettä. (Emt., 94–95). Asenteisiin liittyvissä kysymyksissä jopa seitsemän vastausta kymmenestä saattaa sisältää epätarkkuuksia (emt., 121). Olen tiedostanut tämän tutkimuksen edetessä, sillä suuri osa kysymyksistäni perustui asenteisiin ja mielipiteisiin.

Toisaalta on helpompaa kerätä tietoa luotettavasti, jos vastaajat ovat kiinnostuneita ja kysyttävät asiat liittyvät heidän arkiseen toimintaansa ja kokemuksiinsa (emt., 121). Tässä tutkimuksessa kysymykset liittyvät kiinteästi urheilutoimittajien arkeen ja niihin pitäisi olla suhteellisen helppo vastata. Lisäksi yritin kyselylomakkeen saatetekstissä motivoida vastaajia sillä, että tutkimus tuottaa juuri heidän alastaan uutta tietoa.

7.2 Muu kriittinen tarkastelu

Kyselyn toteuttamisen jälkeen olen lukenut vielä lisää tutkimuskirjallisuutta ja alkanut lukemani perusteella pohtia joitakin tutkimukseni kysymyksenasetteluja. Esimerkiksi aivan kyselyn ensimmäinen kohta, jossa tiedustellaan eri lajien painotuksia, jäi mietityttämään. Painotusten tarkasteleminen sinällään on mielenkiintoista, sillä kuten aiemmin olen todennut, myös aihevalinnat ovat osa journalismin kriittisyyttä. Jäin kuitenkin pohtimaan kysymyksenasettelua.

Ensinnäkin pohdin sitä, oliko lajilistaus liian joukkueurheilupainotteinen. Kaikki yhdeksän antamaani lajivaihtoehtoa ovat toki Suomessa monella mittarilla suosituimpien lajien joukossa ja siksi perusteltuja, mutta näistä vain kolme (hiihto, yleisurheilu ja moottoriurheilu) voidaan katsoa yksilöurheiluksi.

Mietinkin, olisiko kyselyssä pitänyt pureutua myös juuri yksilö- ja joukkueurheilun suhteeseen lehtien urheilutarjonnassa. Osa kriittisyyttä kun mielestäni ovat myös pohdinnat siitä, onko joko yksilöurheilu tai joukkueurheilu liiaksi edustettuna toiseen verrattuna ja, jos on, niin miksi tällainen valinta on tehty. Kuten jo aiemmin mainitsin, osassa saamistani sanallisista vastauksista toimittajat nostivat esiin huolensa tasapuolisuudesta, ja joukkueurheilua pidettiin liian näkyvänä yksilölajeihin verrattuna.

Sama koskee myös Kari Koljosen termien suoritusurheilun ja sen ulkopuolelle jäävän liikunnan suhdetta. Koljosen (2000, 6) mukaan kun kilpailut ja suoritukset, saavat urheilumediassa suurimman huomion. Silti hän myös toteaa, että urheilujournalismissa käsitellään niin huippu-urheilua kuin liikuntaa laaja-alaisemminkin, erityisesti maakunta- ja paikallislehdissä, joissa on esillä myös esimerkiksi kuntoliikuntaa ja liikuntakasvatusta (Koljonen 2000, 7).

Tutkimukseni sanallisissa vastauksissa kaivattiin enemmän juttuja esimerkiksi lapsi- ja kuntourheilusta sekä marginaalilajeista. Olisikin mielenkiintoista kuulla toimittajilta itseltään, miksi suoritusurheilu saa niin suuren huomion ja millä perusteella vaikka kuntoliikunta voi toisaalta nousta jutun aiheeksi. Ovatko nämä tietoisia painotuksia vai toimituksen ”yleinen tapa”.

Pohdin kyselylomakkeessa myös sitä, oliko sen rakenne jossakin määrin vastaajille hankala. Osa kysymyksistä kun koski vastaajien omaa lehteä ja toiset kysymykset taas käsitelivät yleisesti urheilutoimittamista. Mietin jälkikäteen sitä, oliko tämä ratkaisu vastaajien kannalta sekava. Toisaalta kaikki vastaajat vastasivat kysymyksiin ja vastaukset vaikuttivat relevanteilta, joten luultavasti tämä ei muodostunut tutkimuksen kannalta ainakaan kovin suureksi ongelmaksi.

Edellä kuvattujen pohdintojen lisäksi jäin miettimään tekemiäni aiheen rajoituksia. Mahdollisista näkökulmista jätin pois esimerkiksi lähdesuhteet ja sivuutin myös sukupuolikysymykset. Molemmat näistä olisivat hyvin olennaisesti liittyneet kriittisyyteen. Sukupuolikysymykset jätin tarkemman tarkastelun ulkopuolelle, kuten jo edellä mainitsin, koska niiden käsitteleminen olisi paisuttanut tutkimukset liian laajaksi. Etenkin lähdesuhteiden käsitteleminen oli kuitenkin pitkään mukana tutkimussuunnitelmassani.

Suhteet urheilutoimittajien ja esimerkiksi seuraavien välillä ovat monilla paikkakunnilla hyvin läheiset ja tämä saattaa vaikuttaa myös siihen, kuinka kriittisesti tietystä aiheesta kirjoitetaan. Läheiset suhteet urheiluväkeen olivat myös yksi lähtökohta, jonka perusteella aloin hahmotella tätä tutkimusta. Liian lämmin suhde tai välien menettämisen pelko voivat olla este kriittisyydelle. Toisaalta urheilujournalismi on myös tietyssä mielessä vapaampi lähteistä kuin muu journalismi,

sillä toimittaja voi kirjoittaa esimerkiksi otteluselostuksia pelkästään oman kokemuksensa pohjalta, eikä tarvitse välttämättä mielipiteelleen vahvistukseksi haastattelua.

Lähdesuhteet ovat joka tapauksessa sukupuolikysymysten tapaan myös täysin oma maailmansa, joka vaatisi varsin laajaa tarkastelua. Aihetta sivuttiin esimerkiksi toimittajien sanallisissa vastauksissa, mutta varsinaisena kokonaisuutena lähdesuhteiden käsittely olisi myös tehnyt tutkimuksesta liian rönsyilevän.

Omien pohdintojeni lisäksi kyselylomakkeeseen vastanneet toimittajat antoivat hyvin relevantteja arvioita kyselylomakkeesta ja nostivat esiin ne kohdat, jotka olisivat kaivanneet täsmennystä. Vapaan sanan kommenteista oli suuri apu itse tutkimuksen kriittisessä tarkastelussa. Toisaalta tutkimuksen aihetta myös kiiteltiin ja erityisesti kyselylomakkeen tiivis mitta sai kiitosta. Kenties kysymysten rajallinen määrä myös motivoi vastaamaan kyselyyn.

Kyselyn vastausprosentti jäi kuitenkin alhaisemmaksi kuin olin toivonut. Vähimmäisvaatimukseni oli noin 50 prosentin vastausinnokkuus ja sen toki saavutin, mutta suurempi määrä olisi helpottanut päätelmien tekemistä. Tämän vuoksi jäin pohtimaan, kuinka paljon kriittisyyteen liittyvät aiheet ylipäättään kiinnostavat urheilutoimittajia. Totesin kuitenkin myös sen, että ne toimittajat, jotka kyselyyn vastasivat, tuntuivat hyvin kiinnostuneilta aiheesta ja heillä oli runsaasti mielipiteitä kriittisyydestä. Saamieni vastausten ja mielipiteiden kirjo toi uskoa siihen, että aihe on tärkeä.

Urheilutoimittajan taustastani oli mielestäni sekä hyötyä että jonkin verran haittaa tutkimuksen tekemisessä. Hyötynä pidän sitä, että esimerkiksi kyselylomaketta rakentaessani tiesin, millaista urheilutoimittajien arki aineistoni lehdissä on ja pystyin sen pohjalta tekemään konkreettisia kysymyksiä.

Toisaalta olen niin tottunut maakuntalehden urheilutoimittajan työtehtäviin ja toimintatapoihin, että jotkin asiat tuntuvat itsestäänselvyyksiltä enkä kenties huomannut aineistostani samanlaisia asioita kuin joku ammattikunnan ulkopuolinen tutkija saattaisi huomata.

7.3 Uusia avauksia

Aineistoni ja sen tarkastelu herätti mielessäni myös paljon sellaisia kysymyksiä, joihin ei ollut mahdollista tämän tutkimuksen puitteissa perehtyä. Kriittisyyteen ja urheilutoimittajien työhön liittyy monia mielenkiintoisia näkökulmia, jotka olisivat kuitenkin vieneet tämän tutkimuksen

pahasti sivuraiteille. Siksi esitänkin seuraavassa ajatuksiani siitä, millaisia uusia avauksia tämän tutkimuksen pohjalta voisi kehittää.

Ensinnäkin mieleeni nousi kysymys siitä, mikä vaikuttaa eniten siihen, jos toimituksissa ei olla kriittisiä. Joissakin saamissani sanallisissa vastauksissa sivuttiin tätä kysymystä, mutta mielestäni aihe ansaitsisi yksityiskohtaisempaa tarkastelua. Onko kiire suuri syy siihen, että kriittisyys saattaa jäädä taka-alalle? Vai vaikuttavatko esimerkiksi esimiehet tai toimituksen ulkopuoliset tekijät kriittisyyden määrään?

Mielestäni olisi myös mielenkiintoista tietää, mistä toimittajien asenteet kriittisyyteen kumpuavat. Millaisissa tilanteissa näkemys kriittisyyteen muodostuu ja kuka niin sanottuun ”asennekasvatukseen” vaikuttaa? Ovatko mielipiteet kriittisyydestä toimittajan oman pohdinnan ja eettisen koodiston tulosta? Vai seurataanko toimituksissa vain esimerkiksi esimiehen käskyjä ja näin asenteetkin ovat ylhäältä annettuja? Entä kuinka paljon journalistien koulutus vaikuttaa käsityksiin kriittisyydestä?

Urheilujournalismin elinkaarta kartoittaneet tutkijat joka tapauksessa toteavat, että urheilujournalismi on pääsemässä irti ”asiamiehen” asenteestaan ja lähentymässä muun journalismin kriittisyyden ja puolueettomuuden ihanteita. Jäinkin pohtimaan sitä, lisääntykö kriittisyys, kun urheilujournalismi menee kohti muuta journalismia ammatillisissa ihanteissaan. Vai pidetäänkö edelleen kiinni joistakin vanhoista tavoista, ja jos pidetään, niin mistä?

Myös toimittajien lähdesuhteita olisi mielenkiintoista tutkia lähemmin. Tässä tutkimuksessa lähdesuhteet eivät tosiaan päässeet kunnolliseen tarkasteluun, mutta aihetta olisi silti varsin hedelmällistä pohtia laajemmin. Ovatko alueellisten lehtien urheilutoimittajat todella niin läheisiä urheiluväen kanssa kuin väitetään, ja vaikuttavatko suhteet niin paljon kuin annetaan olettaa?

Kuten aiemmin mainitsin, yksi tämän tutkimuksen kyselylomakkeeseen vastanneista toimittajista pohti sitä, miten esimerkiksi Yleisradiossa suhtaudutaan tutkimuksen esille tuomaan aihepiiriin. Mielestäni voisikin olla kiinnostavaa tutkia toimittajien näkemyksiä urheilujournalismin kriittisyydestä myös valtakunnallisella tasolla.

Näin saatuja tuloksia voisi sitten verrata maakunta- ja aluetason vastauksiin. Samalla täsmentyisi kuva siitä, ollaanko alueellisissa medioissa todella kritiikittömämpiä kuin valtakunnallisessa mediassa.

Lähteet:

Painetut lähteet (tekijän mukaan luokitellut):

Aikio Annukka (toim.), uusintuotettu Vornanen Rauni (1994): *Uusi sivistyssanakirja*. Helsinki: Otava.

Alkula, Tapani; Pöntinen, Seppo; Ylöstalo, Pekka (2002): *Sosiaalitutkimuksen kvantitatiiviset menetelmät*. 1.–4. painos. Helsinki: WSOY.

Arponen, Antti O. (2006): Välimallin urheilutoimittaja. Teoksessa Kanerva Juha (toim.): *Paikoillenne, valmiit... Suomen urheilutoimittajat 2006*. Urheilutoimittajain liitto. 42–43.

Aula, Maria Kaisa (1992): Perässä tullaan Amerikka? – Ajatuskoe suomalaisen poliittisen julkisuuden murroksesta. *Tiedotustutkimus* 2/1992. 10–22.

Fritze, Joonas (2012): *Paikallislehtien ”urheilutoimittajat”*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Gans, Herbert (1980): *Deciding what’s news. A study of CBS Evening News, NBC Nightly News, Newsweek and Time*. London: Constable.

Heikkilä, Heikki; Ahva, Laura; Siljamäki, Jaana; Valtonen, Sanna (2012): *Kelluva kiinnostavuus. Journalismin merkitys ihmisten sosiaalisissa verkostoissa*. Tampere: Vastapaino.

Heinonen, Ari (1996): Ihanteet ja arki: journalistien itsekritiikki. Teoksessa Luostarinen, Heikki, Kivikuru, Ullamaija, Ukkola Merja (toim.): *Sopulisiippuri. Mediakritiikin näkökulmia*. Lahti: Helsingin yliopiston Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus. 87–104.

Hemánus, Pertti (1983): Urheilujournalismi ja huippu-urheilun järjestelmä: heijastussuhde vai symbioosi. Teoksessa Vuolle, Pauli (toim.): *Liikuntaviestintä*. Jyväskylän yliopisto: Liikuntasuunnittelun laitoksen opetusmoniste N:o 9/1983. 40–53.

Herkman, Juha (2005): *Kaupallisen television ja iltapäivälehtien avoliitto. Median markkinoituminen ja televisioituminen*. Tampere: Vastapaino.

Hirsjärvi, Sirkka; Remes, Pirkko; Sajavaara, Paula (2007): Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hujanen Jaana (2000): *Journalismin maakunnallisuus. Alueellisuuden rakentuminen maakuntalehtien teksteissä ja tekijöiden puheissa*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.

Itkonen, Hannu (1999): Liikunnan kansalaistoimijakenttä muutoksessa. Teoksessa Suomi, Kimmo (toim.): *Vaajan virran vuolteesta: kirjoituksia liikunnasta ja yhteiskunnasta. Pauli Vuolteen 60-vuotisjuhlakirja*. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 111–130.

Jaakkola, Maarit; Hellman, Heikki; Koljonen, Kari; Väliverronen, Jari (2015): Liquid modern journalism with a difference. The changing professional ethos of cultural journalism. *Journalism Practice* 9/2015. 811–828.

Jyrkiäinen, Jyrki (2008): *Journalistit muuttuvassa mediassa*. Tampere yliopisto: Tiedotusopin laitoksen julkaisuja. Sarja B50/2008.

Kanerva, Juha (2006): 2000-luvun urheilujournalismi. Teoksessa Kanerva Juha (toim.): *Paikoillenne, valmiit... Suomen urheilutoimittajat 2006*. Urheilutoimittajain liitto. 8–10.

Kantola Anu (2011): Notkean journalismin nousu. Teoksessa Kantola, Anu (toim.): *Hetken hallitsijat. Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press, 115–141.

Kolamo, Sami (2014): *Fifan valtapeli. Etelä-Afrikan jalkapallon MM-kisat 2010 keskitettynä mediaspektaakkelina*. Jyväskylän yliopisto: Nykyculttuurin tutkimuskeskuksen julkaisuja 116.

Koljonen, Kari (2000): *Asiamiesten selostuksista ammattilaisten analyysihin. Helsingin Sanomien urheilujournalismi vuosina 1973–1998*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Koljonen, Kari (2013): *Kriisi journalismissa. Kansakunnan katastrofit ja muuttuva professio*. Tampere: Tampereen yliopisto.

Koski, Pasi (1994): Liikunta ja kansalaisaktiivisuus. Teoksessa Haukilahti, Timo; Ilmarinen Maaret (toim.): *Liikunnan yhteiskunnallinen perustelu: tieteellinen katsaus*. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden edistämissäätiö (LIKES). Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 90. 85–107.

Kotkavirta, Jussi (2004): Urheilun moraali ja etiikka. Teoksessa Ilmanen, Kalervo (toim.): *Pelit ja kentät. Kirjoituksia liikunnasta ja urheilusta*. Jyväskylän yliopisto: Liikunnan sosiaalitieteiden laitos. Tutkimuksia 3. 31–55.

Kunelius, Risto (1998): Modernin myyntitykit: journalistisen professionaalisuuden pulmat ja haasteet. Teoksessa Kivikuru, Ullamaija, Kunelius Risto (toim.): *Viestinnän jäljillä. Näkökulmia uuden ajan ilmiöön*. Helsinki: WSOY. 207–229.

- Kunelius Risto (2000): Journalismi nelijalkaisena otuksena. *Tiedotustutkimus* 3/2000. 4–27.
- Kunelius, Risto (2003): *Viestinnän vallassa. Johdatusta joukkoviestinnän kysymyksiin*. Helsinki: WSOY.
- Lehtonen, Mikko (1996): *Merkitysten maailma. Kulttuurisen tekstintutkimuksen lähtökohtia*. Tampere: Vastapaino.
- Neiger, Motti; Zandberg, Eyal; Meyers, Oren (2010): Communicating critique. Towards a conceptualization of journalistic criticism. *Communication, Culture and Critique*, 3. 377–395.
- Nikkanen, Hanna (2002): Toimittaja ja riippumattomuus. Teoksessa Nordenstreng, Kaarle & Heinonen, Ari (toim.): *Mediaetiikan kipupisteet*. Tampereen yliopisto: tiedotusopin laitoksen julkaisu. Sarja C35/2002, 81–85.
- Nikunen, Kaarina (2011): *Enemmän vähemmällä. Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010*. Tampere: Tampereen yliopisto, Viestinnän, median ja teatterin yksikkö.
- Perko, Touko (2001): *Konnia ja sankareita 2. Myrskyvaroituksesta sinivalkoiseen lankeemukseen*. Jyväskylä: Atena.
- Pänkäläinen, Seppo (1998a): Urheilujournalismiko kritiikitöntä? Teoksessa Perko, Touko, Salokangas Raimo (toim.): *Kymmenen kysymystä journalismista*. Jyväskylä: Atena. 161–182.
- Pänkäläinen, Seppo (1998b): Urheilujournalismin musta aukko. Teoksessa Vettenniemi, Erkki (toim.): *Piikki lihassa. Unelma puhtaasta urheilusta*. Tampere: Akilles. 52–93.
- Pöyhtäri, Reeta; Väliverronen, Jari; Ahva, Laura (2014): *Mistä on suomalainen toimittaja tehty? Worlds of Journalism -surveyn tuloksia Suomesta*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Reunanen, Esa; Koljonen Kari (2014): *Toimittajan sanansijat*. Tampere: Tampere University Press.
- Rowe, David (1999): *Sport, culture and the media. The unruly trinity*. Buckingham: Open University Press.
- Rowe, David (2005): Fourth estate of a fan club? Sports journalism engages the popular. Teoksessa Allan, Stuart (toim.): *Journalism: Critical issues*. Maidenhead, Englanti: Open University Press. 125–136.

Savela, Juha (1991): *Urheilutoimittaja ja huippu-urheilun järjestelmä. Lajiniilon pitkä tie analyyttikoksi*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Uskali, Turo (2002): *Kriittisyys – nykyjournalismin selkäranka*. Teoksessa Perko & co: Median varjossa. Jyväskylä.

Uusitalo, Hannu (1991): *Tiede, tutkimus ja tutkielma. Johdatus tutkielman maailmaan*. Helsinki: WSOY.

Valli, Raine (2015): Paperinen kyselylomake. Teoksessa Valli, Raine; Aaltola Juhani (toim.): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 1. Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle*. Jyväskylä: PS-kustannus. 84–108.

Valli, Raine; Aaltola Juhani (2015): *Ikkunoita tutkimusmetodeihin 2. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Vettenniemi, Erkki (2006): Täytyykö urheilutoimittajan tykätä urheilusta? Teoksessa Kanerva Juha (toim.): *Paikoillenne, valmiit... Suomen urheilutoimittajat 2006*. Urheilutoimittajain liitto. 11–22.

Virtapohja, Kalle (1998): *Sankareiden salaisuudet. Journalistinen draama suomalaista urheilusankaria synnyttämässä*. Jyväskylä: Atena.

Vuolle, Pauli (1983): Urheilu ja liikunta joukkotiedotusvälineissä. Teoksessa Vuolle, Pauli (toim): *Liikuntaviestintä*. Jyväskylän yliopisto: Liikuntasuunnittelun laitoksen opetusmoniste N:o 9/1983. 74–81.

Vuorinen, Sanna (2007): *Kohti koko kansan urheilujournalismia. Sanomalehtien urheilutoimitusten esimiehet urheilujournalismin kehittäjinä*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Ylönen, Pekko (2008): *Einesruokaa vai gurmeeta? Pomotoimittajien näkemyksiä hyvästä journalismista*. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto.

Painetut lähteet (teoksen mukaan luokitellut):

Aamulehti 2016. *Vain yksi puuttuu*. Julkaistu 24.4.2016

Helsingin Sanomat 2016. *Tuomarivirhe vei sarjan katkolle*. Julkaistu 24.4.2016

Internet-lähteet:

Journalistin ohjeet 2014 (http://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/) (luettu 24.11.2016)

Liite 1. Kyselylomake

Kriittisyys urheilujournalismissa

Urheilun asema lehtesi uutisoinnissa

Tämä kysymys koskee eri urheilulajien saamaa huomiota sanomalehdissä. Aseta seuraavat lajit järjestykseen sen perusteella, miten paljon ne saavat mielestäsi palstatilaa omassa lehdessäsi (1= saa eniten huomiota, 9= saa vähiten huomiota).

Hiihtolajit

Jääkiekko

Jalkapallo

Yleisurheilu

Pesäpallo

Koripallo

Lentopallo

Salibandy

Autourheilu

Mihin lajien lehdessäsi saama tärkeysjärjestys mielestäsi perustuu? Merkitse mielestäsi kolme tärkeintä syytä tärkeysjärjestyksessä (1= tärkein syy, 2= toiseksi tärkein, 3= kolmanneksi tärkein)

Suomalaisten kansainväliseen menestykseen lajissa

Lajien harrastajien määrään Suomessa

Lajin harrastajien määrään lehtesi levikkialueella

Lajin katsojamääriin urheilutapahtumissa ja kilpailujen televisioinneissa

Oman toimituksen ammatilliseen näkemykseen

Medioiden väliseen kilpailuun

Lajiin liittyvien sidosryhmien (kuten urheiluseurojen) vaikutukseen

Miten suhtaudut eri lajien saamaan painoarvoon lehdessäsi?

Hyväksyn painotukset täysin

Hyväksyn painotukset osittain

En osaa sanoa

Suhtaudun jokseenkin kriittisesti painotuksiin

Suhtaudun hyvin kriittisesti painotuksiin

Jos kyseenalaistat vallitsevat painotukset, mitä haluaisit muuttaa ja miten?

Kriittisen journalismin tarve

Miten arvioit urheilun läpinäkyvyyttä verrattuna muiden alueiden läpinäkyvyyteen?

() Urheilun taloudelliset ja muut taustat ovat läpinäkyvämpiä kuin vaikkapa paikallisessa elinkeinoelämässä tai kunnallisessa päätöksenteossa.

() Urheilun taustat ovat yhtä läpinäkyviä kuin muillakin yhteiskunnan aloilla (esim. paikallinen elinkeinoelämä ja kunnallinen päätöksenteko).

() Urheilun taustat ovat salatumpia kuin muilla yhteiskunnan aloilla.

Miten vertaisit urheilujournalismin kriittisyyttä muuhun uutisointiin lehdessäsi?

() Vähemmän kriittistä kuin lehden muu uutisointi keskimäärin

() Yhtä kriittistä kuin lehden muu uutisointi keskimäärin

() Kriittisempää kuin lehden muu uutisointi keskimäärin

Miten arvioit urheilujournalismin kriittisyyttä suhteessa seuraaviin teemoihin:

Urheiluasuoritusten analysointi (mukaan lukien ennakkokjutut ja jälkianalyysit)

- ☐ Kilttiä ja kritiikitöntä
- ☐ Neutraalia ja tasapainottelevaa
- ☐ Rakentavan kriittistä
- ☐ Kohtuuttoman kriittistä

Urheilun päätöksenteko (valtakunnallinen ja alueellinen urheilupolitiikka, kansainvälisten urheilujärjestöjen, kuten KOK:n ja Fifan toiminta)

- ☐ Kilttiä ja kritiikitöntä
- ☐ Neutraalia ja tasapainottelevaa
- ☐ Rakentavan kriittistä
- ☐ Kohtuuttoman kriittistä

Urheilun taloudelliset kytkökset

- ☐ Kilttiä ja kritiikitöntä
- ☐ Neutraalia ja tasapainottelevaa
- ☐ Rakentavan kriittistä
- ☐ Kohtuuttoman kriittistä

Urheilun moraaliset säännöt (doping, suhtautuminen vastustajiin jne.)

- ☐ Kilttiä ja kritiikitöntä
- ☐ Neutraalia ja tasapainottelevaa
- ☐ Rakentavan kriittistä
- ☐ Kohtuuttoman kriittistä

Miten arvioit kriittisyyden tarvetta urheilujournalismissa?

- ☐ Kriittistä otetta olisi lisättävä ja vahvistettava
- ☐ Urheilujournalismi on juuri sopivan kriittistä
- ☐ Kriittisyyttä tulisi vähentää

Kuinka usein olet viimeisimpien parin vuoden aikana kirjoittanut kriittisiä juttuja seuraavista teemoista:

Urheilijoiden tai joukkueiden suoritukset omissa lajeissaan

- ☐ Viikoittain
- ☐ Muutaman kerran kuukaudessa
- ☐ Muutaman kerran vuodessa
- ☐ Harvemmin kuin kerran vuodessa
- ☐ En lainkaan

Urheilun päätöksenteko

- ☐ Viikoittain
- ☐ kerran kuukaudessa
- ☐ Muutaman kerran vuodessa
- ☐ Harvemmin kuin kerran vuodessa
- ☐ En lainkaan

Urheilun taloudelliset kytkökset

- ☐ Viikoittain
- ☐ Muutaman kerran kuukaudessa
- ☐ Muutaman kerran vuodessa
- ☐ Harvemmin kuin kerran vuodessa
- ☐ En lainkaan

Urheilun moraaliset säännöt

- ☐ Viikoittain
- ☐ Muutaman kerran kuukaudessa
- ☐ Muutaman kerran vuodessa
- ☐ Harvemmin kuin kerran vuodessa
- ☐ En lainkaan

Taustatiedot

Taustatietoja kerätään vastausten tilastollista käsittelyä varten.

Sukupuoli

- ☐ Nainen
- ☐ Mies
- ☐ Muu

Ikä

- ☐ Alle 25 vuotta
- ☐ 25–35 vuotta
- ☐ 36–45 vuotta
- ☐ 46–55 vuotta
- ☐ Yli 55 vuotta

Lehtesi levikki

- ☐ Alle 25 000
- ☐ 25 000–50 000
- ☐ 50 000–100 000
- ☐ Yli 100 000

Kuinka kauan olet työskennellyt urheilutoimittajana?

- ☐ Alle vuoden
- ☐ 1–3 vuotta
- ☐ 3–5 vuotta
- ☐ 5–10 vuotta
- ☐ 10–20 vuotta
- ☐ 20–30 vuotta
- ☐ Yli 30 vuotta

Loppukommentointi

Halutessasi voit kommentoida tähän koko tutkimusta tai täsmentää vastauksiasi:
